

Odenses transformation fra industriby til vidensby

Af Sissel Bjerrum Fossat

CENTRUM. Forskningscenter for centralitet. Rapport nr. 9 2021

ODENSE BYS MUSEER

MUSEUM.ODENSE.DK

CENTRUM. Forskningscenter for centralitet. Rapport nr. 9 2021

E-publikation udgivet af Forskningscenter CENTRUM ved Odense Bys Museer 2021

ISBN 978-87-90267-44-5

© Odense Bys Museer & forfatteren/forfatterne

Redaktion: Mads Runge

Odense Bys Museer

Overgade 48

5000 Odense C

museum@odense.dk

www.odensebymuseer.dk

www.odensebymuseer.dk/forskning/forskningscentret-centrum

Indhold

Indledning.....	4
Demografi.....	5
Indbyggertal i kontekst 1800-1900.....	5
Indbyggertal i Odense, Aarhus og Aalborg 1855-2019.....	8
Kønsfordeling: Mange unge kvinder i byerne.....	9
Aldersfordeling: Mange unge i byerne.....	13
Arbejdsmarked.....	15
Erhvervsfordeling.....	15
Arbejdsløshed.....	22
Erhvervsstruktur.....	29
Erhvervsstrukturelle forandringer siden 1970.....	29
De største virksomheder 1968-1995.....	31
Erhvervsstruktur 2019.....	37
Innovation.....	47
Innovative virksomheder og brancher: mulige veje til historiske perspektiver.....	50
Indkomstfordeling.....	54
Regional BNP 1840-2010.....	54
Skattepligtig indkomst.....	55
Lighed og ulighed.....	58
Den rigeste procent.....	60
Uddannelse.....	63
Universitetsuddannede i storbyerne.....	63
Uddannelsesniveau.....	65
Boliger og byggeri.....	68
Høje eller lave huse?.....	68
Ejer eller lejer?.....	71
Byggeboom.....	73
Byggeaktivitet 2006-2020.....	78
Sociale forhold.....	78
Afsluttende overvejelser.....	82
Litteratur.....	85
Bilag:.....	87
Største virksomheder i 1968.....	87
Største virksomheder 1973.....	90
Største virksomheder 1978.....	93
Største virksomheder 1984.....	97
De 15 største selskaber 2019.....	101

Indledning

Rapporten har til formål at fremhæve særlige udviklingstræk i Odense, herunder identificere kronologiske nedslag, hvor byens udvikling eller aspekter heraf synes at gå særligt stærkt eller gå i stå. I rapporten bliver Odense sammenlignet med andre danske byer særligt Aalborg og Aarhus, der har omtrent samme størrelse som Odense. På den baggrund fremgår det tydeligere på hvilke punkter og i hvilke perioder Odense har klaret sig godt eller mindre godt. Rapporten opsummerer analyser af otte forskellige emner for dataindsamling og beskriver de foreløbige resultater af undersøgelsen. Desuden udpeger rapporten områder/temaer til uddybende undersøgelser, perspektivering og komparationer.

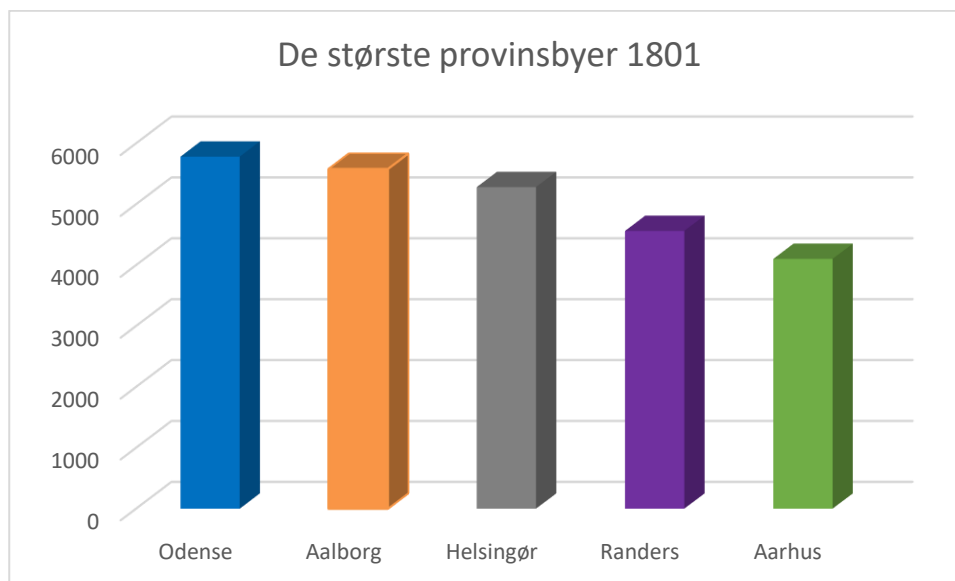
Emnerne for dataindsamling er:

1. Demografi
2. Arbejdsmarked
3. Erhvervsstruktur
4. Innovation
5. Indkomstfordeling
6. Uddannelse
7. Boliger og byggeaktivitet
8. Sociale forhold

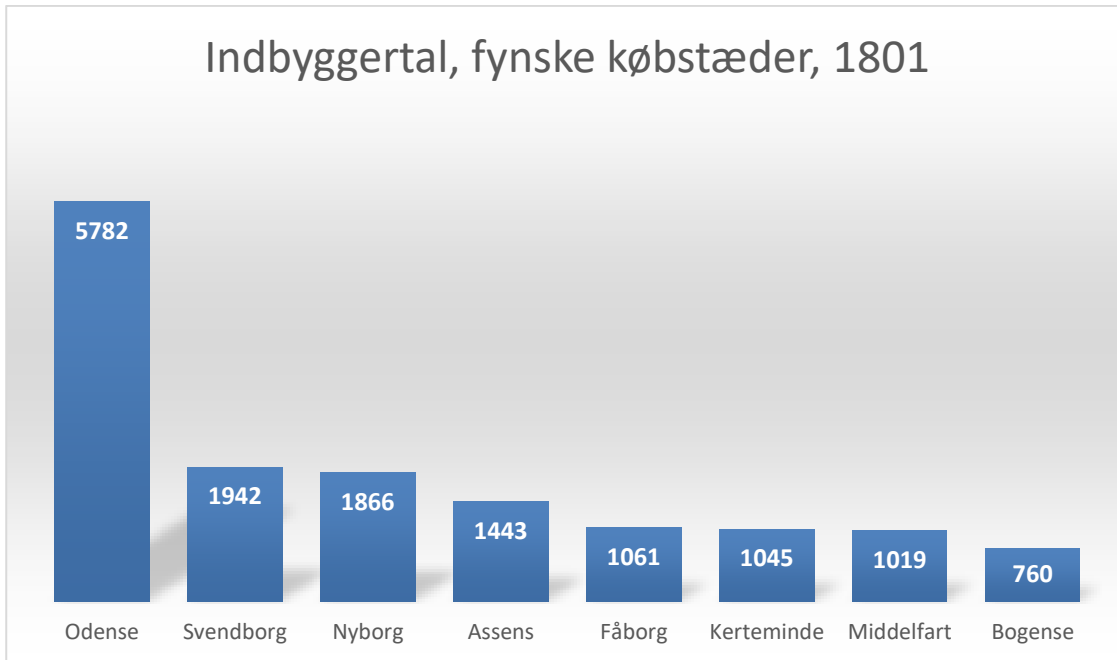
Demografi

Indbyggertal i kontekst 1800-1900

Ved folketællingen i 1801 havde Danmarks største by og hovedstad, København, 101.000 indbyggere. De øvrige store byer var Altona med 23.000, Bergen med 18.000 og Flensborg med 13.000 indbyggere. Ingen af disse store byer er dog en del af Danmark i dag. I forhold til monarkiets storbyer som København, Bergen og Altona havde Odense med 5782 indbyggere ikke nogen imponerende størrelse. Når man siger, at Odense har været Danmarks andenstørste by, så gør det sig derfor reelt kun gældende for en periode på omkring 15-20 år efter 1864 og før Aarhus voksede sig større end Odense i 1870'erne. Men Odense var under alle omstændigheder den største provinsby i det område, der udgør Danmark i dag (fig. 1), og byen var uden sammenligning den største købstad i sit eget nærområde, Fyn (fig. 2).

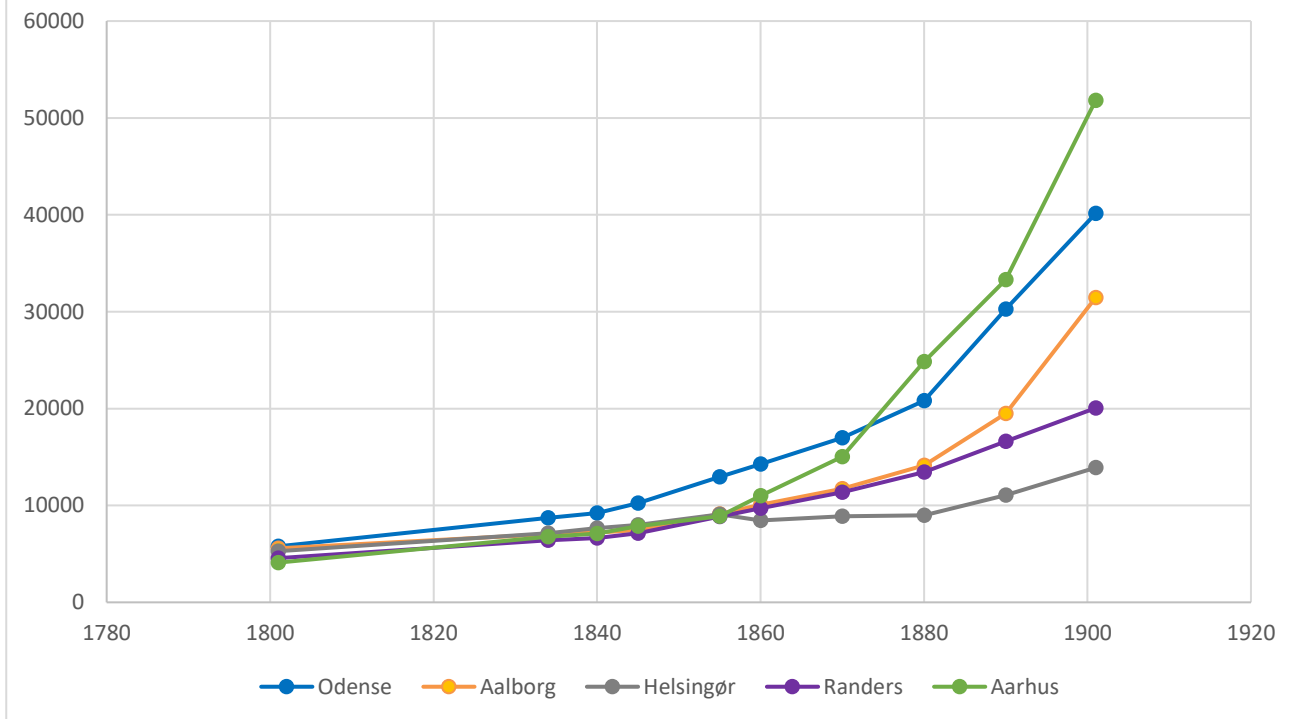
Figur 1 De største provinsbyer år ved folketællingen i 1801 i det område, der i dag udgør Danmark. Danske byers folketal.

Figur 2 Kilde: Danske byers folketal

De fem største provinsbyer i det område der i dag udgør Danmark, var i 1801 Odense, Aalborg, Helsingør, Randers og Aarhus. I løbet af 1800-tallet begyndte byernes vækst at tage fart i takt med befolkningsvækst og øget tilflytning fra landet. I det forløb voksede Randers og Helsingør i mindre grad end Aalborg og Odense og Aarhus skilte sig ud med den stærkeste vækst. Ved 1900-tallets begyndelse var Aarhus nu den største af de fem (fig. 3).

Udviklingen i de fem provinsbyer som var størst i 1801

Figur 3 Kilde: Danske byers folketal

Helsingørs størrelse og økonomi havde i høj grad været præget af Øresundstolden, der blev ophævet i 1857. Det førte til en længere periode med stagnation og byen indhentede ikke igen sin tidligere position i byhierarkiet på trods af fornyet vækst i slutningen af 1800-tallet (særligt funderet på dampfærgen til Sverige og værftet Helsingørs Jernskibs- og Maskinbyggeri fra 1881).¹

Randers blev i 1800-tallet til en af landets vigtigste industribyer, men selvom byen blev fem gange større på 100 år, så måtte den se sig overhalet af bl.a. Aarhus. Trafikken på Gudenåen som havde været vigtig for byen, flyttede til jernbanen, og her havde Randers ingen særstilling.

Ved tabet af Norge i 1814 mistede Aalborg et vigtigt korneksportmarked og blev i det hele taget ikke længere i så høj grad favoriseret af sin forbindelse til broderlandet. Den industrielle udvikling tog for alvor fart i slutningen af 1800-tallet med særlige styrkepunkter omkring tekstil og

---

¹ Oplysningerne om den overordnede byudvikling i Helsingør, Randers, Aalborg, Odense og Aarhus kan findes på Dansk center for byhistorier Den digitale byport <http://ddb.byhistorie.dk/koebstaeder/>

tobaksproduktion. Omkring århundredeskiftet grundlagdes cementindustrien, og Aalborg havde nu en ny position som vigtig industriby (byen med de rygende skorstene).

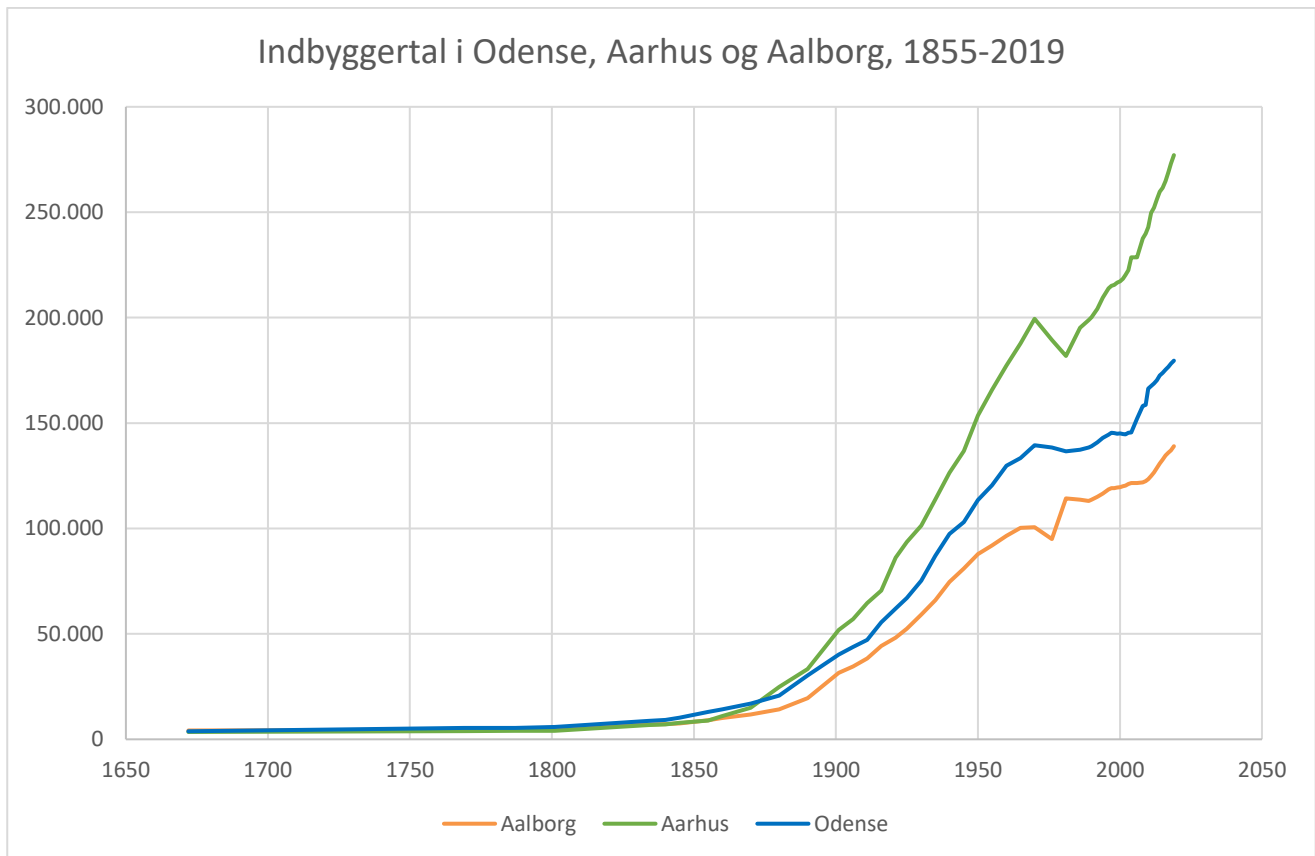
I forhold til de øvrige byer tog befolkningsvæksten tidligere fart i Odense. Befolkningstallet steg kraftigt, særligt i anden halvdel af 1800-tallet, men blev ikke helt så kraftig som i Aarhus, der i 1870'erne overhalede Odense. Væksten i Odense blev hjulpet frem af gode økonomiske forhold. Byens kanal blev udgravet, havnen anlagt, og Odense blev det naturlige centrum i jernbanen på Fyn. I takt med den forbedrede infrastruktur voksede fabrikker frem og byen var ved århundredets afslutning den anseligste industriby i provinsen.

Aarhus, der ved 1800-tallets begyndelse var den mindste af de fem byer, tog hul på en voldsom befolkningstilvækst i århundredets anden halvdel og var ved folketællingen i 1901, med et tydeligt forspring til Odense, landets største provinsby. Også i Aarhus var infrastrukturen af stor betydning for byens vækst. Byen blev det centrale punkt i den jyske jernbane og havnen blev udbygget i flere omgange. Både handel og industri voksede sig stærk, og Aarhus blev Jyllands vigtigste økonomiske centrum.

Indbyggertal i Odense, Aarhus og Aalborg 1855-2019

I sidste del af 1800-tallet fik Odense, Aarhus og Aalborg den position i det danske bysystem, som de har i dag. De voksede alle tre kraftigt frem til omkring 1970, hvor de gamle bykerner mistede en del af deres tiltrækningskraft til fordel for forstæderne. Aarhus begyndte allerede i de tidligere 1980'ere at vokse igen, hvor Aalborg og Odense først for alvor oplevede fornyet vækst i det nye årtusinde (fig. 4).

Figur 4 Kilde: Danmarks statistik. Tallene for Aalborg omfatter også Nørresundby

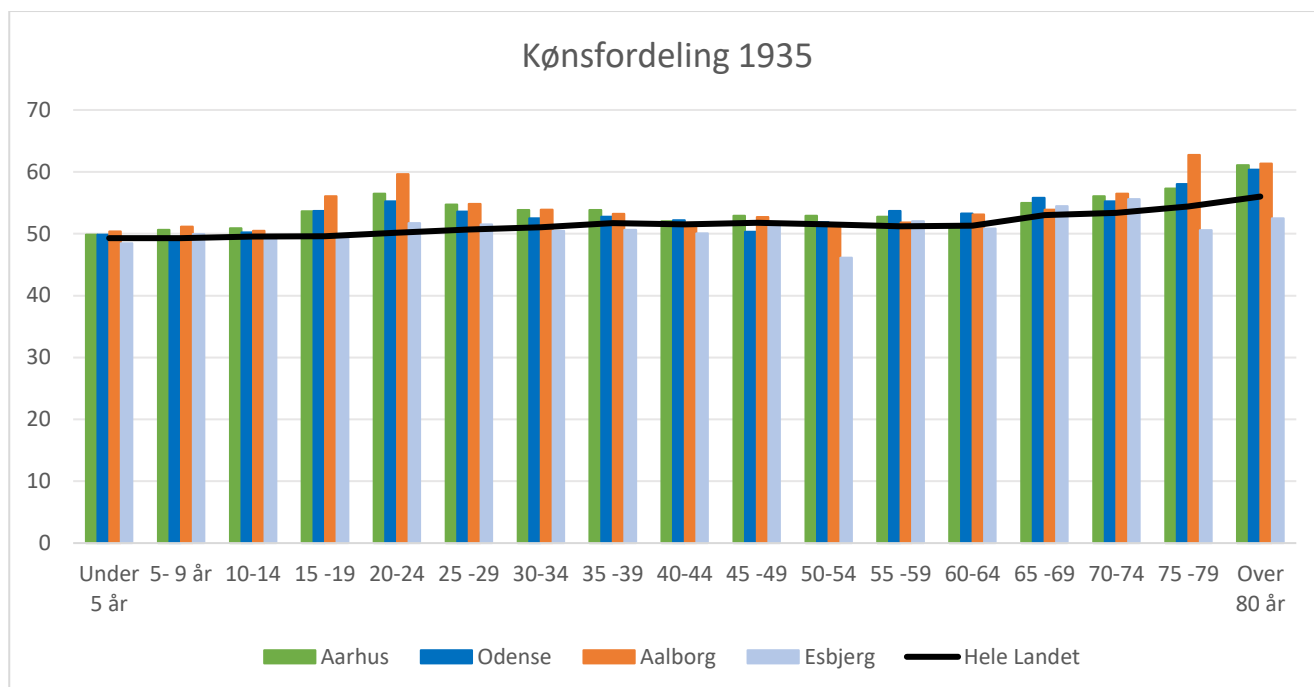
Kønsfordeling: Mange unge kvinder i byerne

Afvandringen fra landet som tog fart fra 1880'erne var ikke kønsneutral. Mænd var i overtal i udvandringen til den nye verden, og indtil 1901 var der et lille overskud af kvinder på landet. Efter århundredskiftet drog kvinderne mod de danske byer. Industriens vækst og den stigende grad af bearbejdning af fødevarer uden for hjemmet gav mindre arbejde til kvinderne i landhusholdningerne. Omvendt var der efterspørgsel på kvinder i byernes nye fabrikker, i borgerskabets husholdninger eller som lærerinder og sygeplejersker. Den udvikling var særligt markant frem til 1940.² Senere i det 20. århundrede blev det byernes mulighed for uddannelse, der trak de unge kvinder til, hvilket blev forstærket af masseuniversitetets mange nye kvindelige studerende fra 1970'erne og frem. Særligt i de senere år er kønsskævheden mellem land og by

² Bente Rosenbeck: Kvindekøn. Den moderne kvindeligheds historie 1880-1980, Gyldendal, 1987 s. 256-257.

blevet problematiseret og kædet sammen med udkantsproblematikker. De seneste tal peger på at unge kvinders forkærlighed for de store byer ikke er aftaget. Tværtimod oplever selv mellemstore byer at kvinderne vandrer mod universitetsbyerne.³

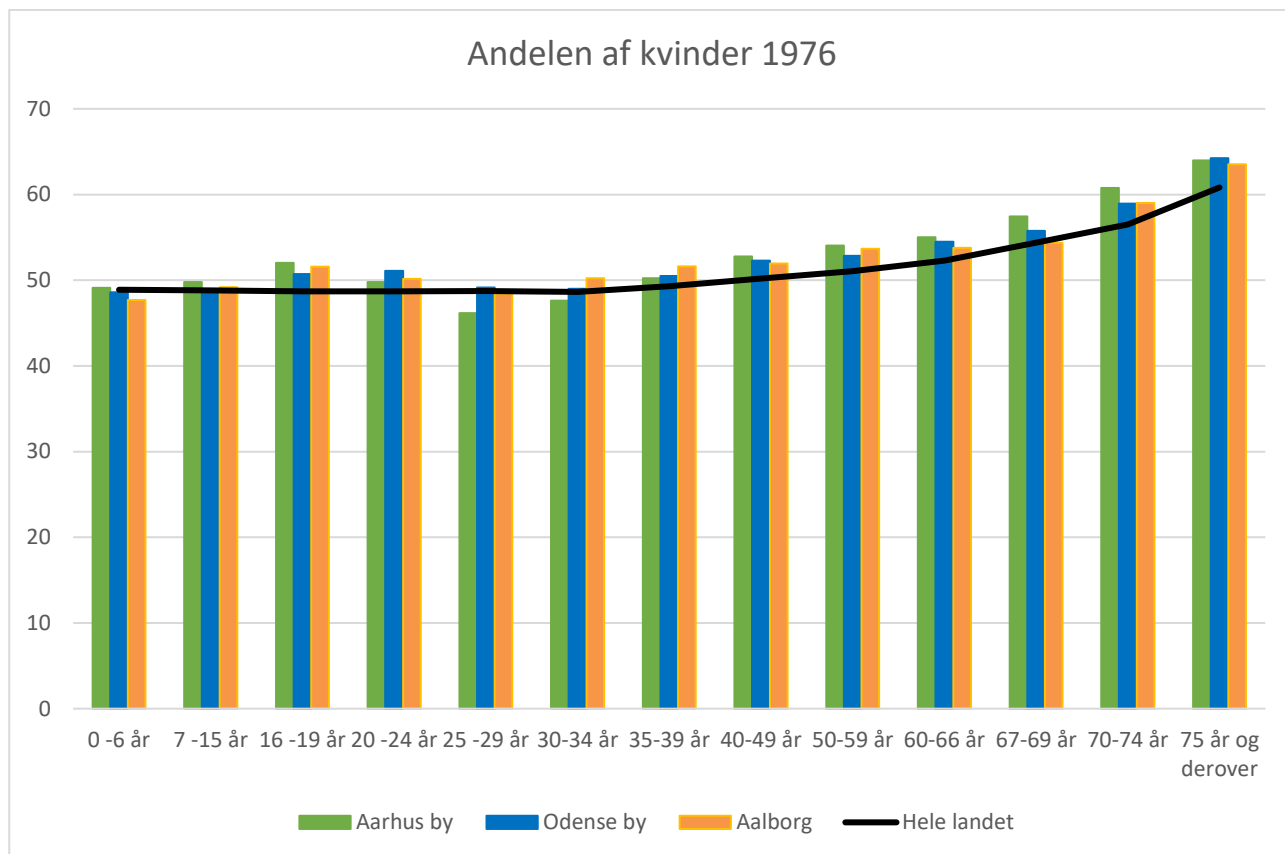
I **1935** sås overvægten af unge kvinder særligt tydelige i Aalborg, hvor næsten 60 % af indbyggerne i aldersgruppen 20-24-årige var kvinder. Også blandt de ældste var overskuddet af kvinder markant. Odense, Aarhus og Aalborg lignede hinanden i struktur. Esbjerg er medtaget som et eksempel på en by med en anden historie og kønssammensætning. I modsætning til de gamle købstæder var Esbjerg et nybyggersamfund med mandsdominerede erhverv som søfart og fiskeri (fig. 5).

Figur 5 Kilde: Folketællingen 1935

I **1976** var der stadig flere unge kvinder i byerne end unge mænd, men forskellen var nu mindre tydelig. I aldersgruppen mellem 25 og 34 år var der ligefrem et underskud af kvinder. Man kan forestille sig at de havde forladt bykernen for at bosætte sig i forstæderne, men det kan kun en nærmere undersøgelse belyse (fig. 6).

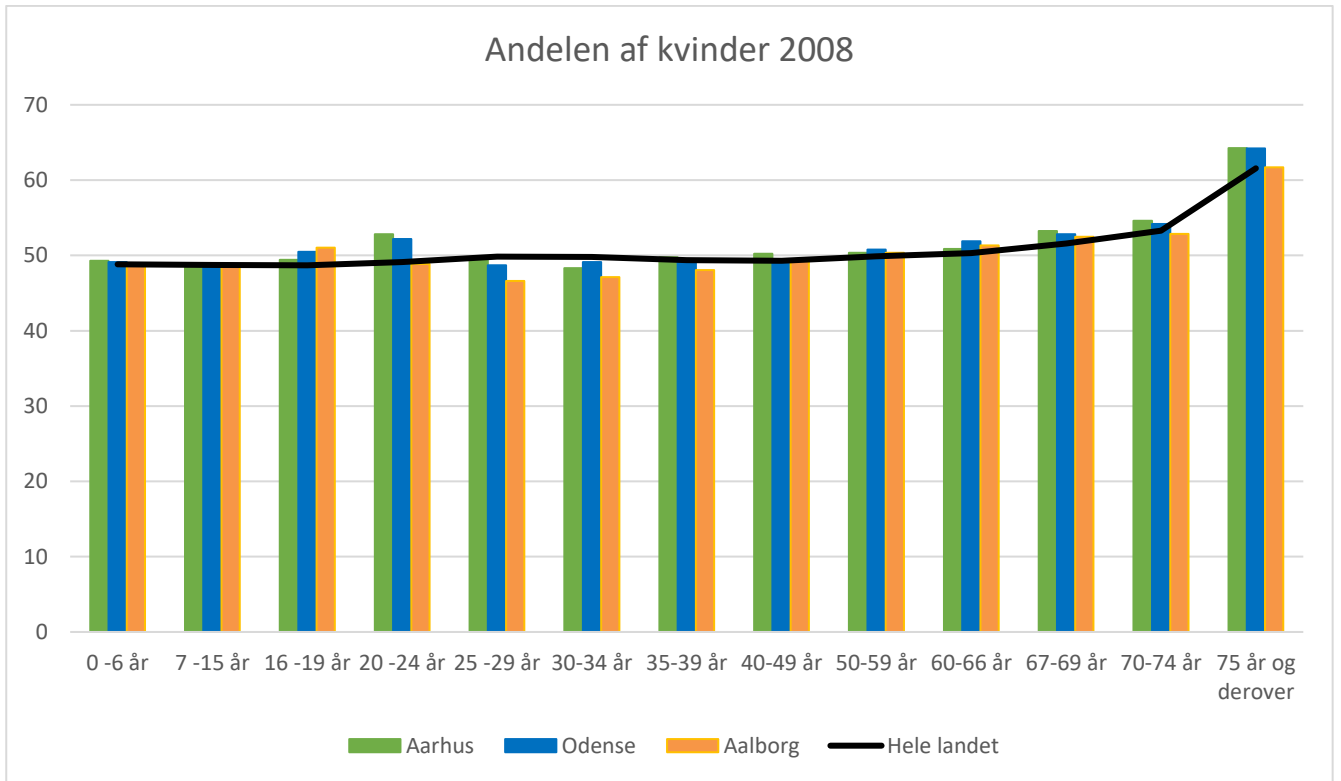
³ Rasmus Giese Jakobsen: "Mangel på unge kvinder breder sig til større byer", KL <https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2009-2017/2016/mangel-paa-unge-kvinder-breder-sig-til-stoerre-byer/>

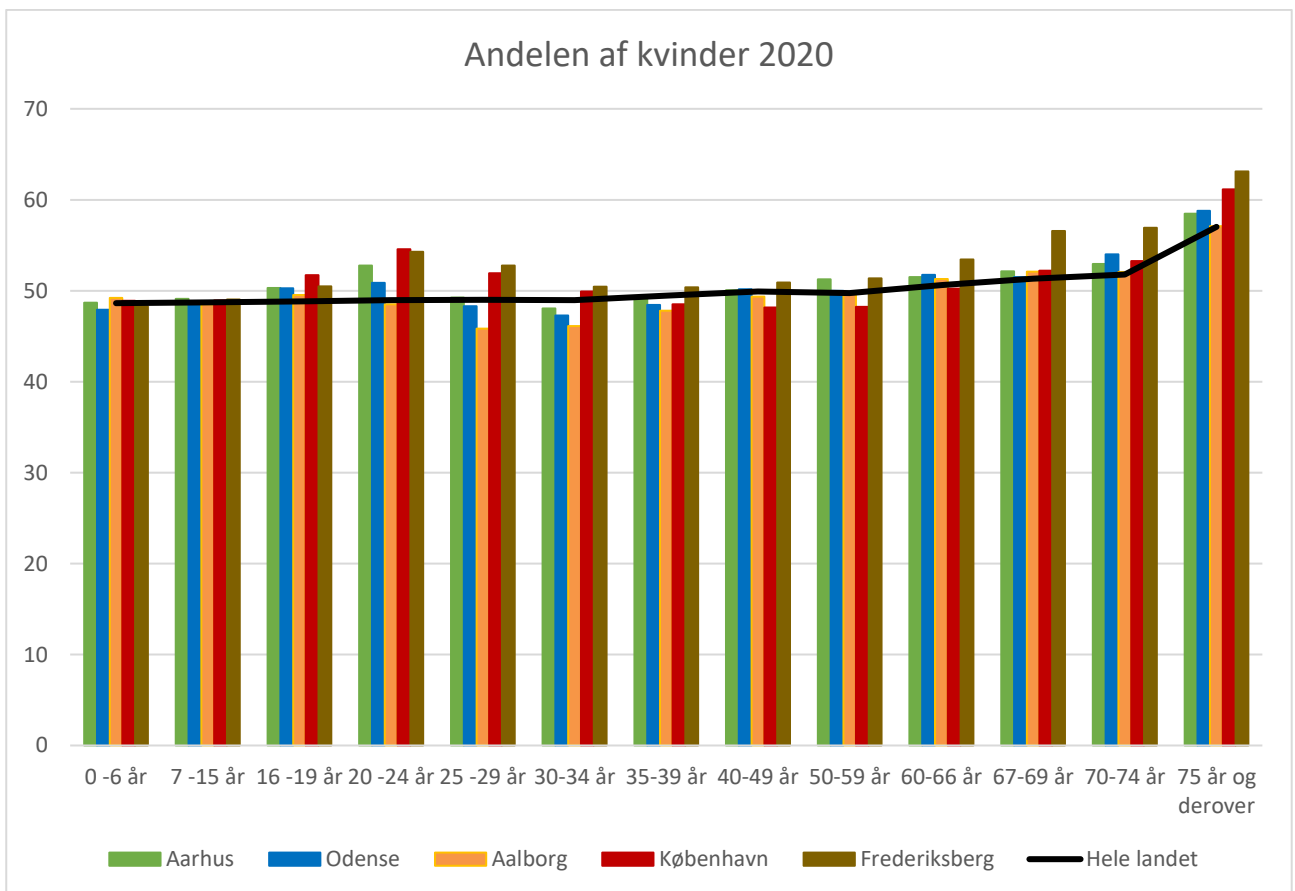
Figur 6 Kilde: Registerfolketællingen 1976

I 2008 var andelen af unge kvinder i Aarhus og Odense stadig over landsgennemsnittet, men i Aalborg var andelen af kvinder i alderen 20-24 år faldet til en smule under landsgennemsnit (fig. 7). En udvikling der er fortsat frem mod 2020 (fig. 8). Det kønnede flyttemønster er blevet forklaret med at Nordjylland generelt er et område, som kvinderne fravælger, og at det store optag af ingeniørstuderende på Aalborg Universitet i høj grad tiltrækker unge mænd.⁴ Til sammenligning er landets mest kvindelige områder Frederiksberg og København medtaget på figuren herunder (fig. 8).

⁴ Stine Thidemann Faber: "Unge kvinder forsvinder fra Nordjylland", TV2Nord.dk, 22 feb. 2016. <https://vbn.aau.dk/da/clippings/unge-kvinder-forsvinder-fra-nordjylland>

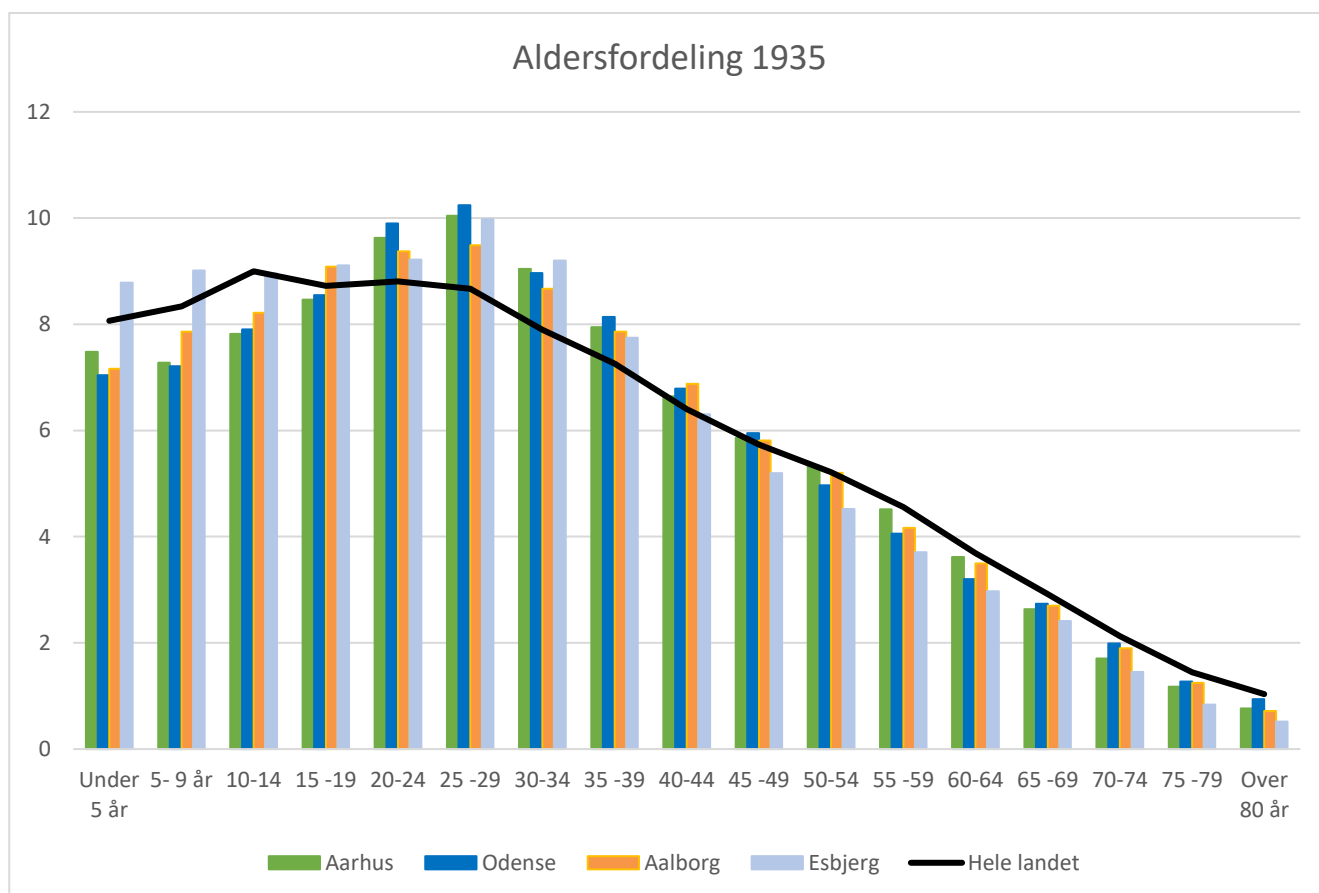
Figur 7 Kilde: Danmarks Statistik FOLK1A

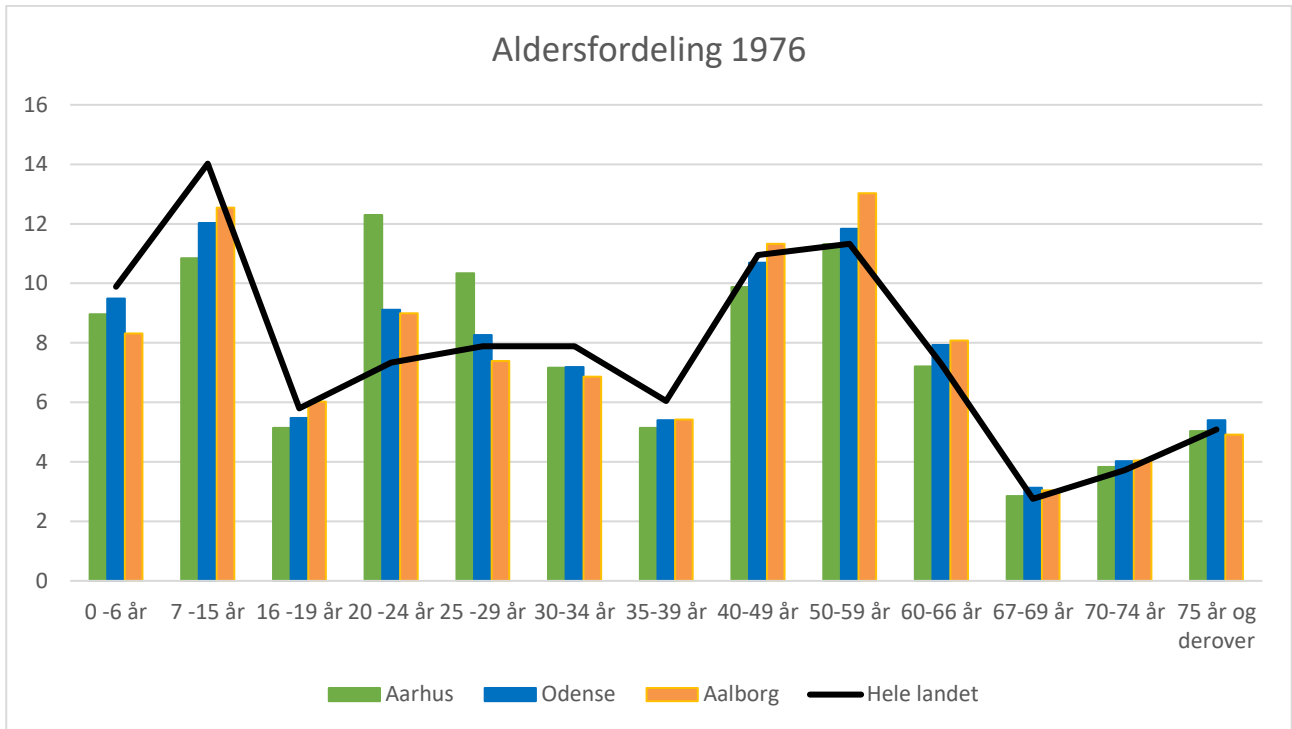
Figur 8 Kilde: Danmarks statistik FOLK1A

Aldersfordeling: Mange unge i byerne

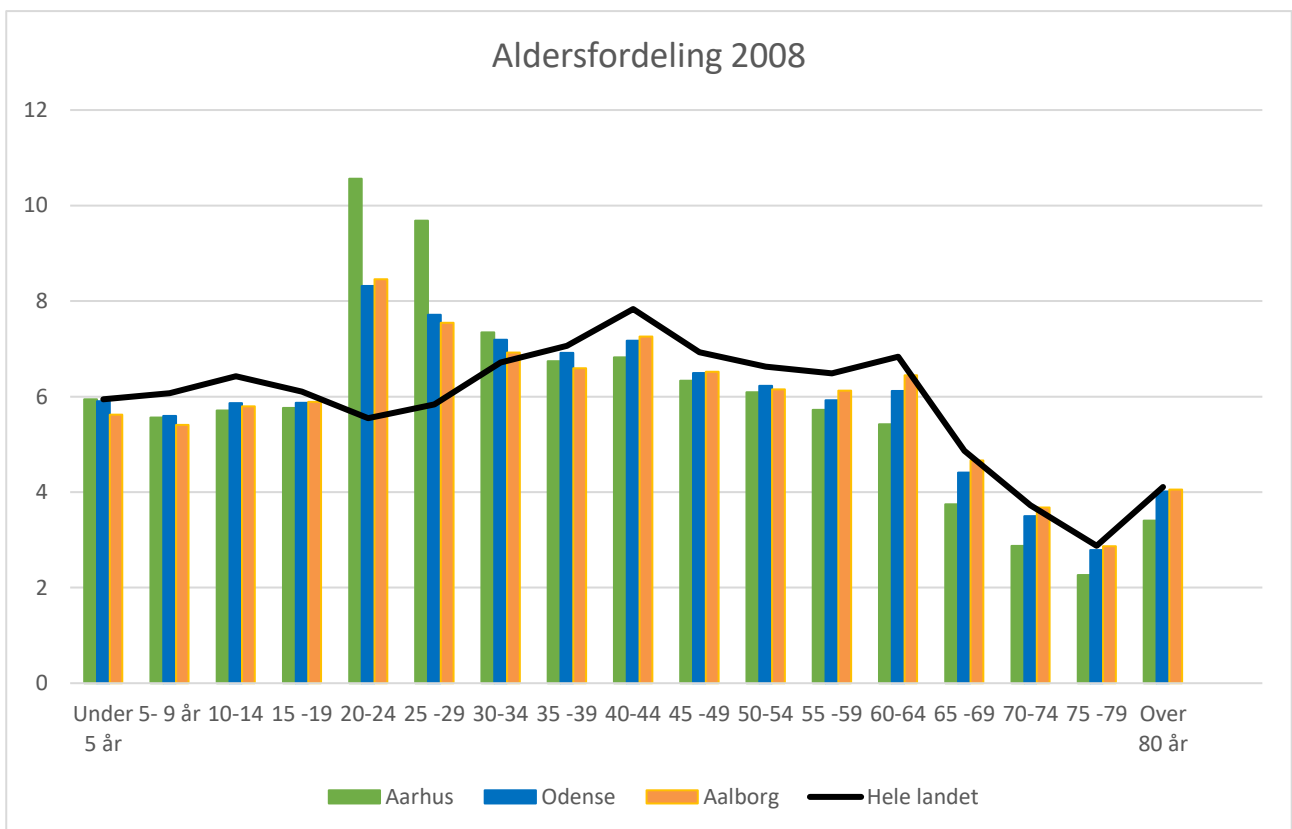
Ikke overraskende har de større byer som Odense, Aarhus og Aalborg haft en forholdsvis høj andel af unge mennesker blandt indbyggerne i det 20. og 21. århundrede. Vandringer fra land til by har særligt været attraktiv for unge mennesker i søgen efter arbejde og muligheder i tilværelsen. I 1935 havde Odense en smule større andel af yngre mennesker mellem 20 og 29 år end Aalborg og Aarhus (fig. 9). I 1976 havde Aarhus manifesteret sig som studieby i højere grad end Odense og Aalborg (fig. 10). Selvom andelen af yngre mennesker i Odense og Aalborg var steget i forhold til landsplan i 2008 og 2020, har Aarhus holdt sit forspring og tiltrækker stadig flere yngre mennesker (fig. 11 og 12).

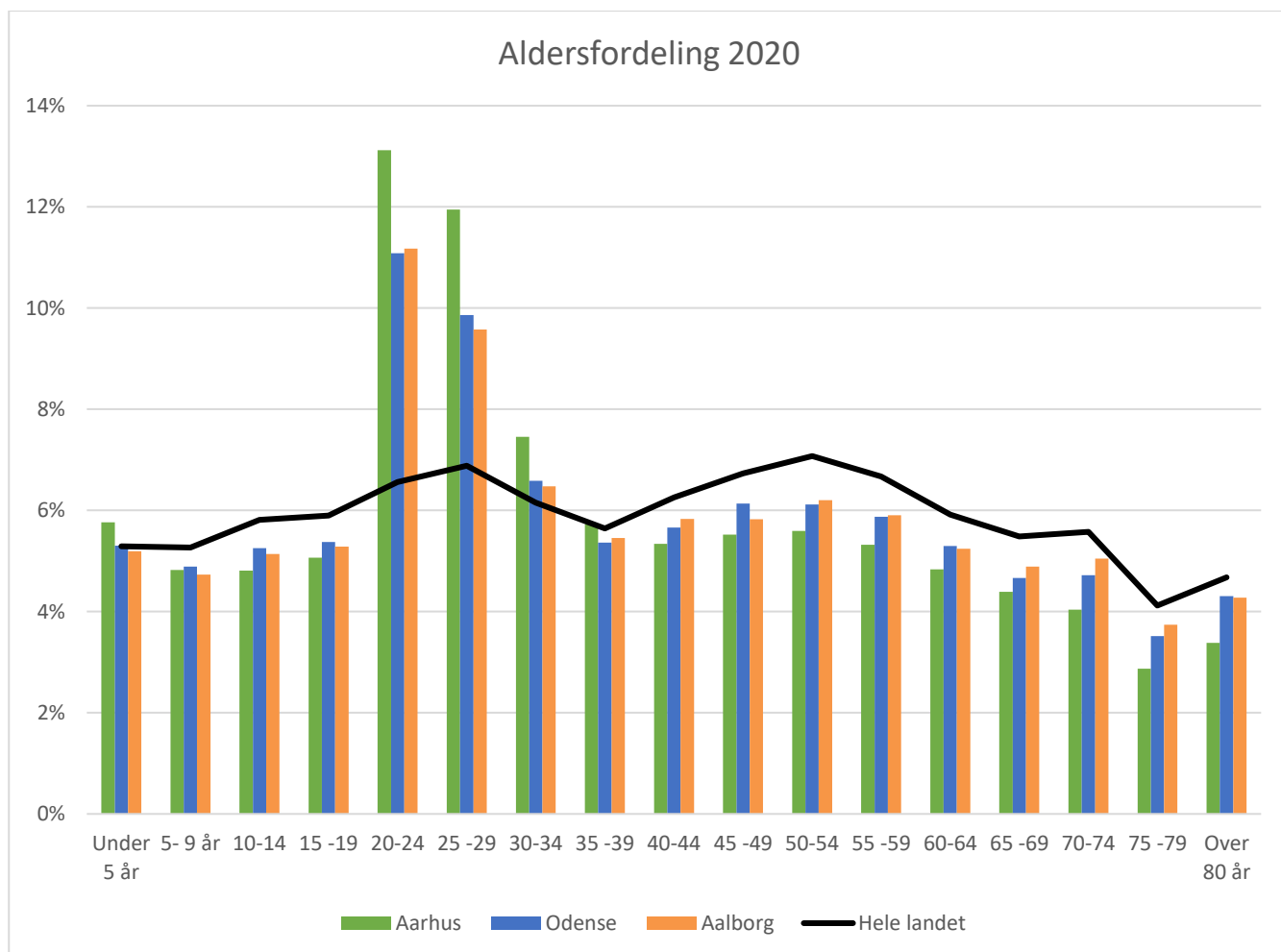
Figur 9 Folketællingen 1935

Figur 10 Registerfolketællingen 1976. Bemærk at aldersgrupperne ikke er opgjort i ens intervaller.

Figur 11 Danmarks statistik FOLKIA

Figur 12 Danmarks statistik FOLKIA

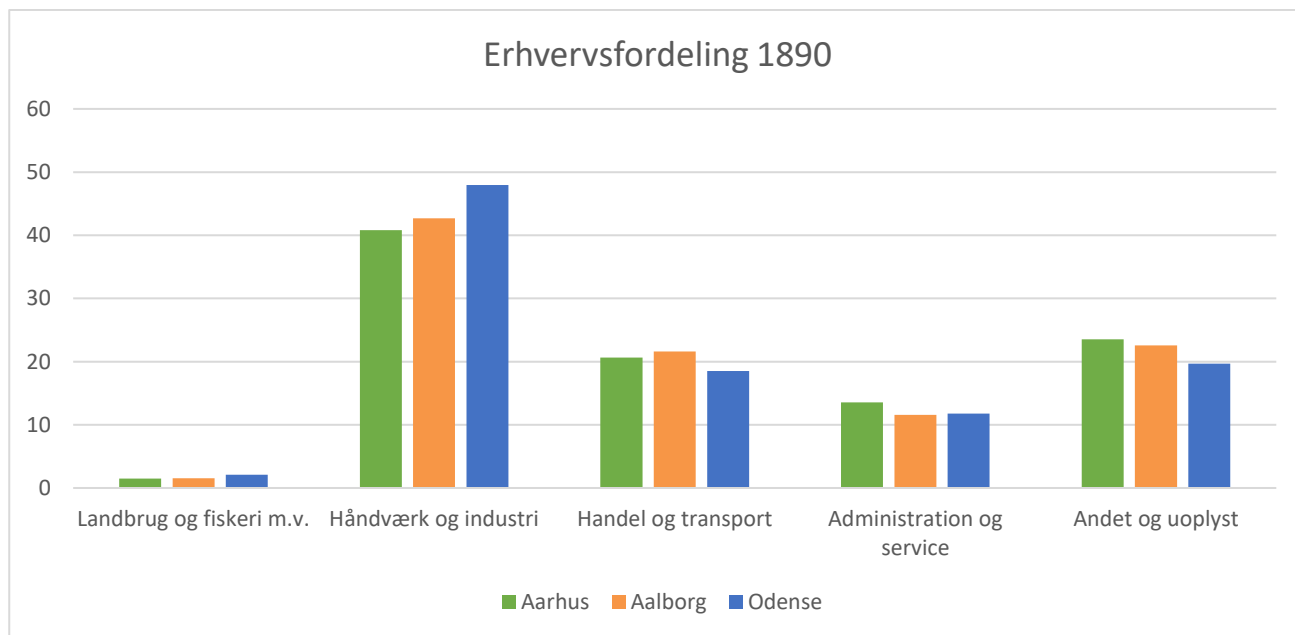
Arbejdsmarked

Erhvervsfordeling

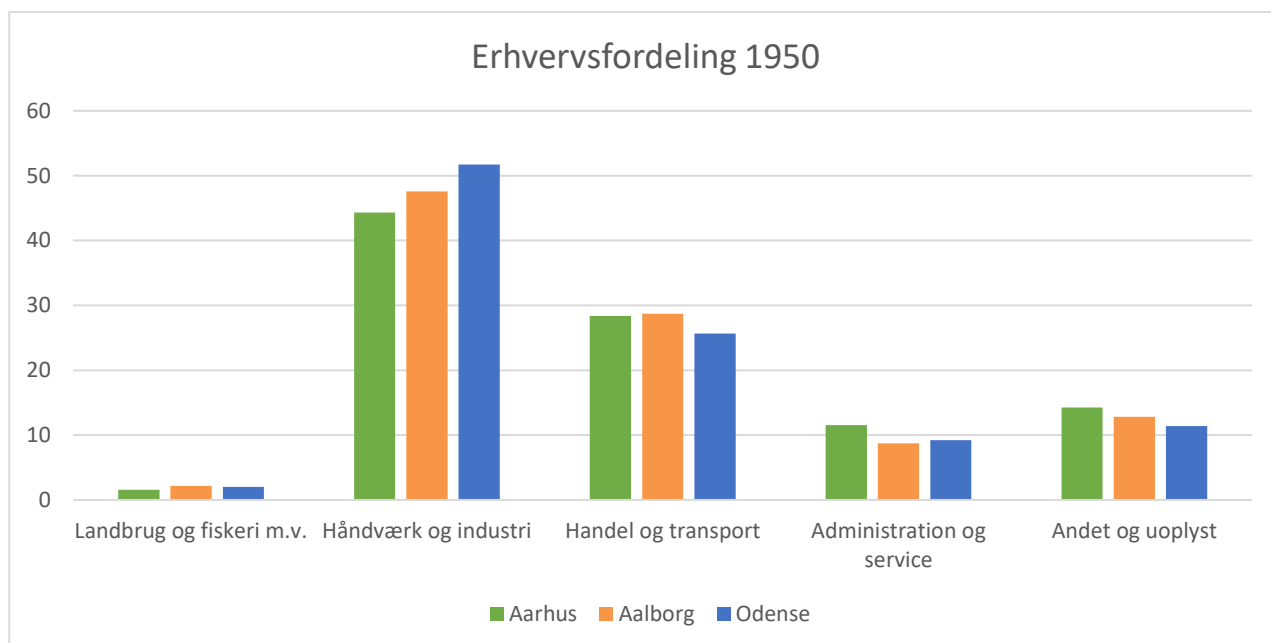
I slutningen af 1800-tallet var næsten halvdelen af de beskæftigede i Odense ansat i håndværk og industrivirksomheder (48 %). Også i Aarhus og Aalborg var der mange beskæftigede i håndværk og industri, men andelen var en smule lavere i forhold til Odense med henholdsvis 41 % og 43 % (fig. 13). Frem til og med 1960erne var dette forhold ret stabilt, og andelen af beskæftigede i håndværk og industri steg en smule (fig. 14). I 1960 arbejdede 52 % af de beskæftigede i Odense med den type produktion – og Odense bibeholdt sin førerposition i forhold til Aarhus og Aalborg (fig. 15).

Nedslaget i 1984 viser et stort fald i beskæftigelsesandelen i håndværk og industri med 30 % i Odense, 31 % i Aalborg og blot 25 % i Aarhus (fig. 16). Nu fandt de fleste sig i stedet

et job inden for administration og service. Denne udvikling fortsatte ind i det nye årtusinde, hvor andelen af beskæftigede i håndværk og industri faldt fra 19% til 13% fra 2002 til 2019 i Odense (fig. 17 og 18). Det betød desuden at Aalborg havde en større andel beskæftigede i håndværk og industri end Odense (fig. 19).

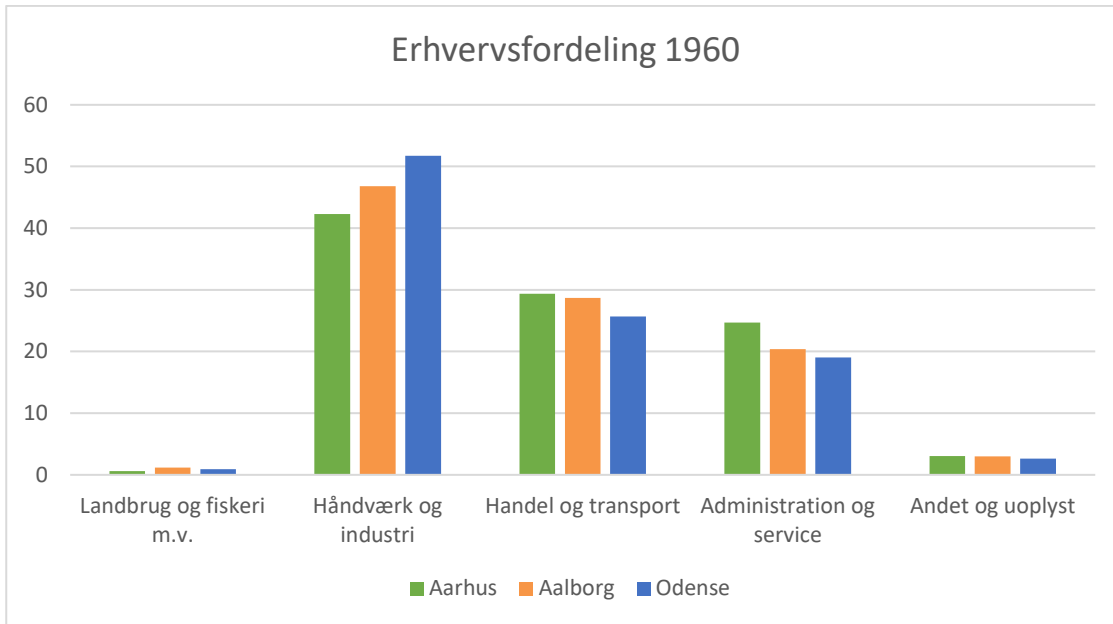

Figur 13 Kilde: Dansk center for byhistorie og Trap 3

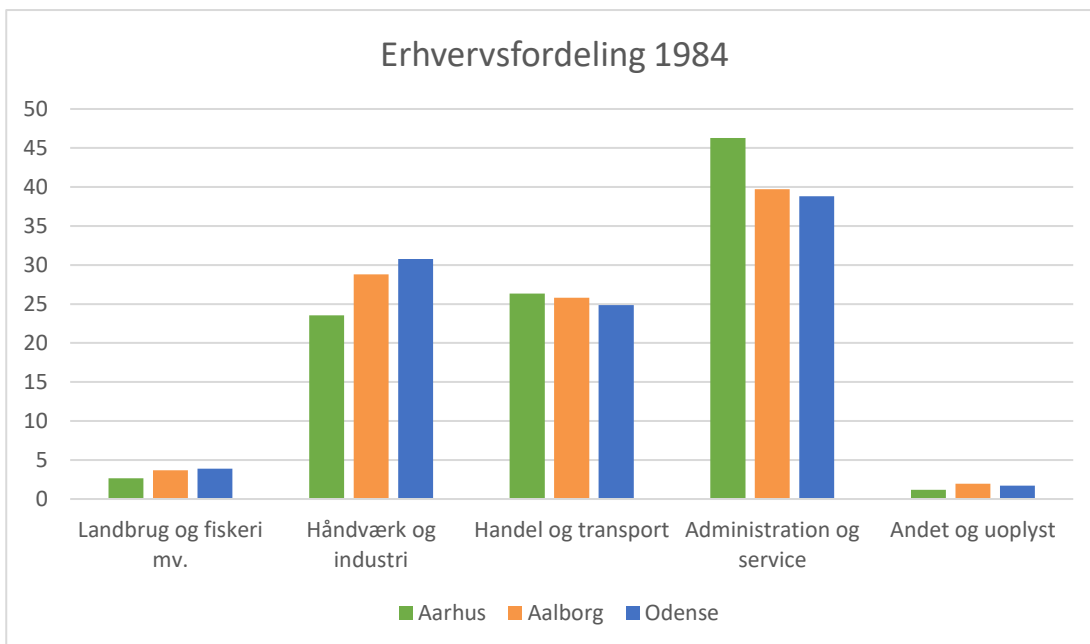

Figur 14 Kilde: Dansk center for byhistorie og Trap 5

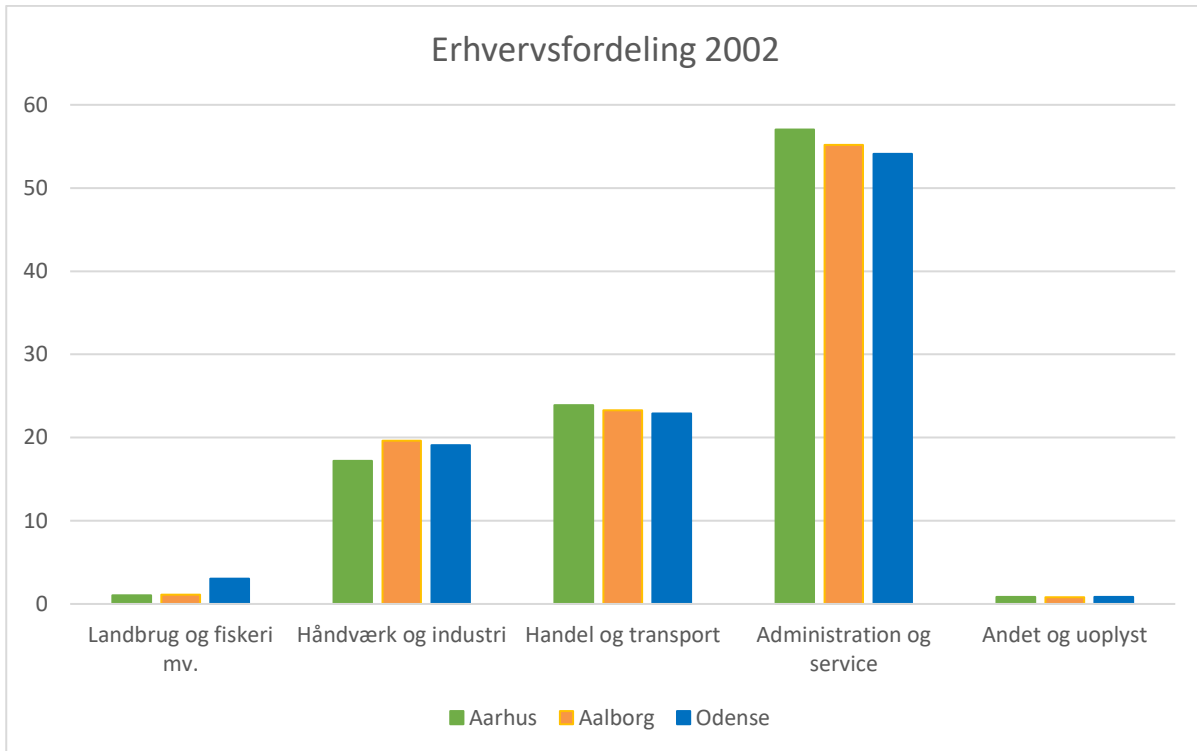

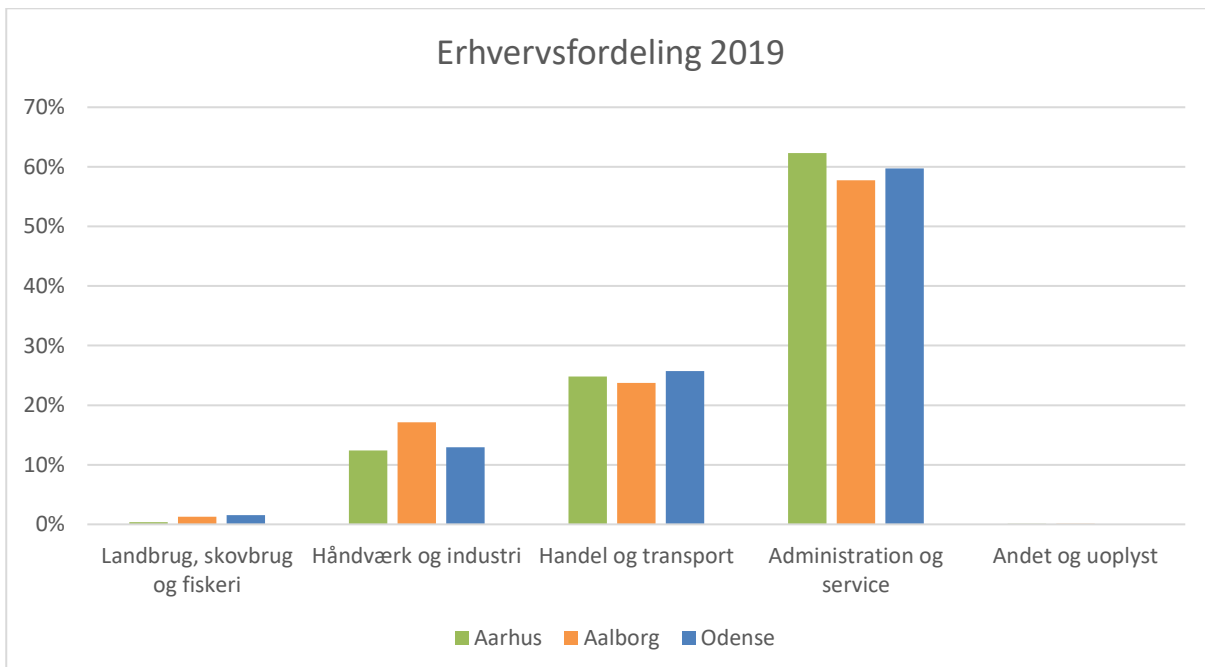
Figur 15 Kilde: Dansk center for byhistorie og Statistisk tabelværk

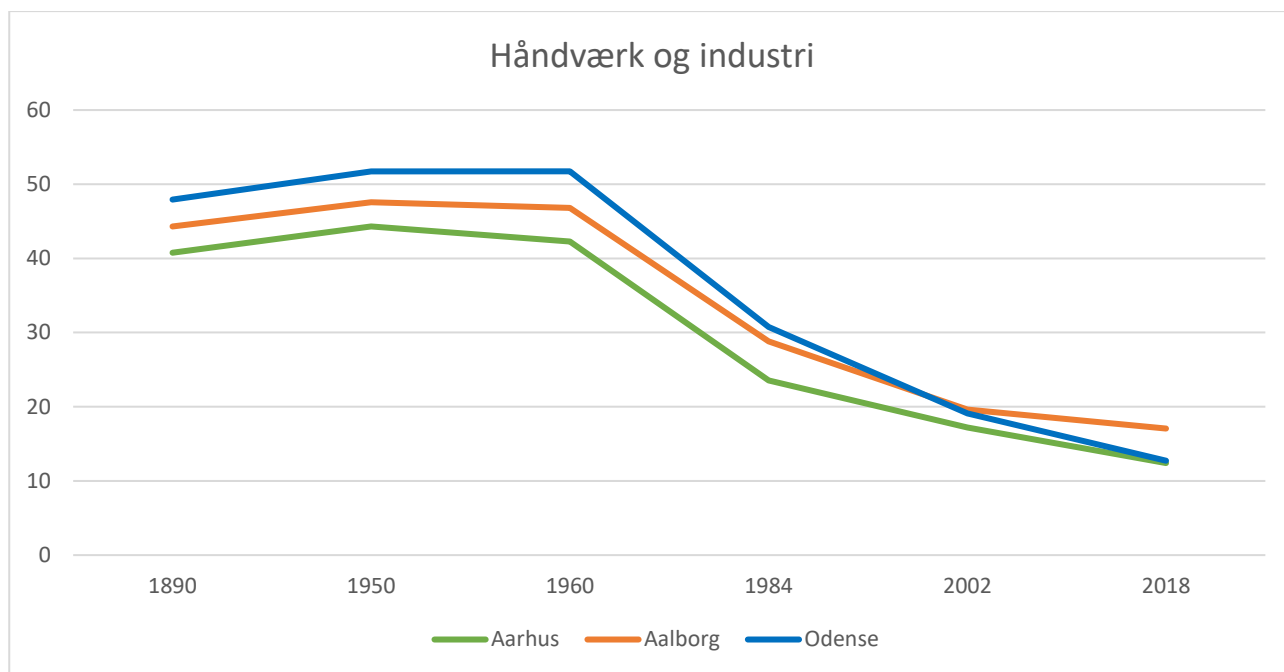
Figur 16 Kilde: Statistikbanken PENDIXX

Figur 17 Kilde: Statistikbanken PEND11

Figur 18 Kilde: Beregning på baggrund af Statistikbanken PEND101

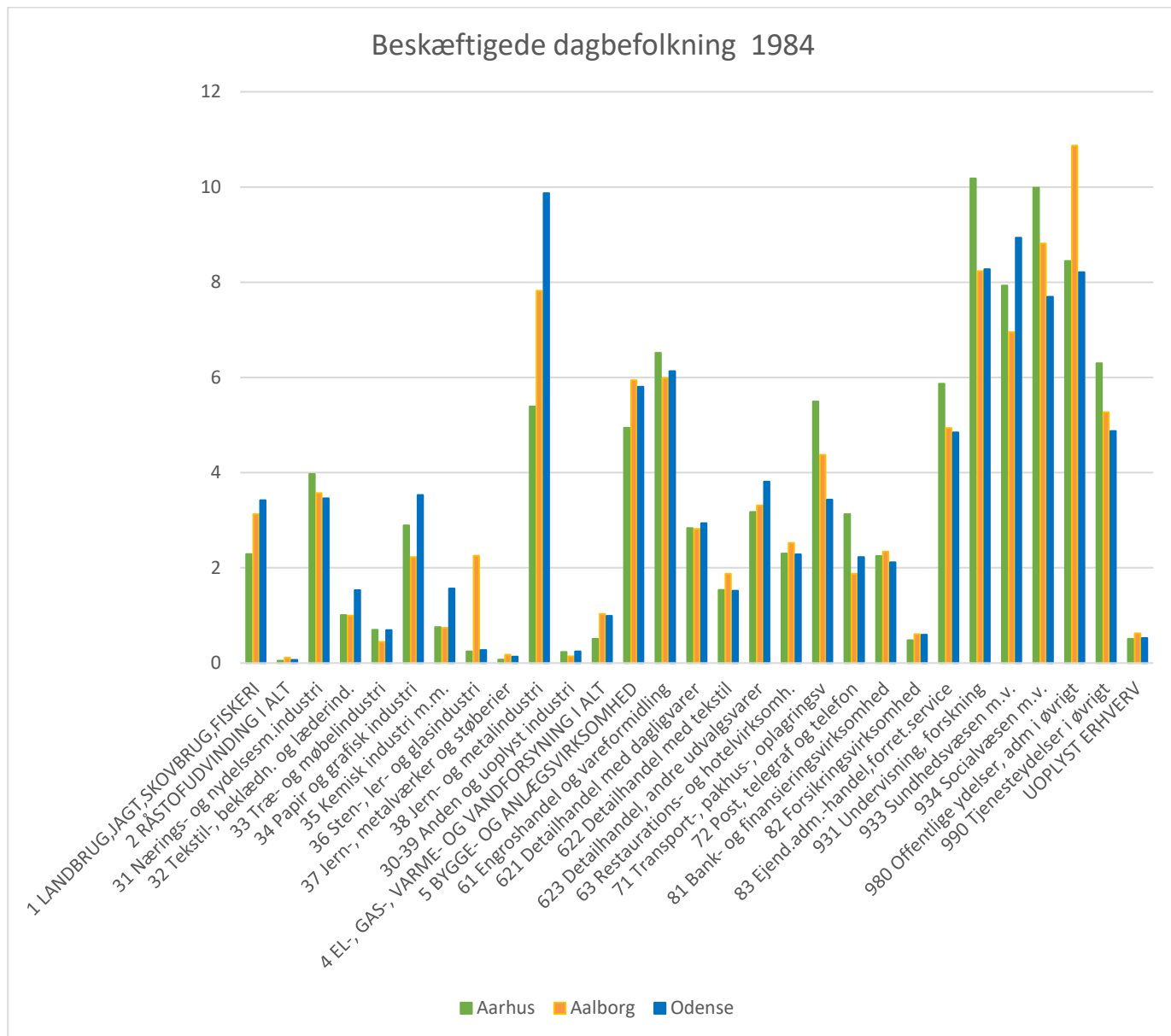

Figur 19 Udviklingen i andelen af beskæftigede i håndværk og industri over tid.

Fra 1984 findes opgørelser over arbejdspladserne i byerne efter arbejdsstedområde og ikke blot efter den ansattes bopæl. Det betyder at man kan få et mere nøjagtigt billede af arbejdsmarkedet i den enkelte by. Tallene er opgjort for forskellig måde og er dermed ikke helt sammenlignelige over tid, men de giver alligevel et detaljeret indblik i beskæftigelsesmulighederne i byerne. I Aalborg og Odense kan man stadig i 1984 og 2002 se en forholdsvist stor andel af ansatte i den traditionelle jern- og metalindustri (fig. 20 og 21). De forskellige områder af den offentlige sektor fylder godt billedet i alle tre byer.

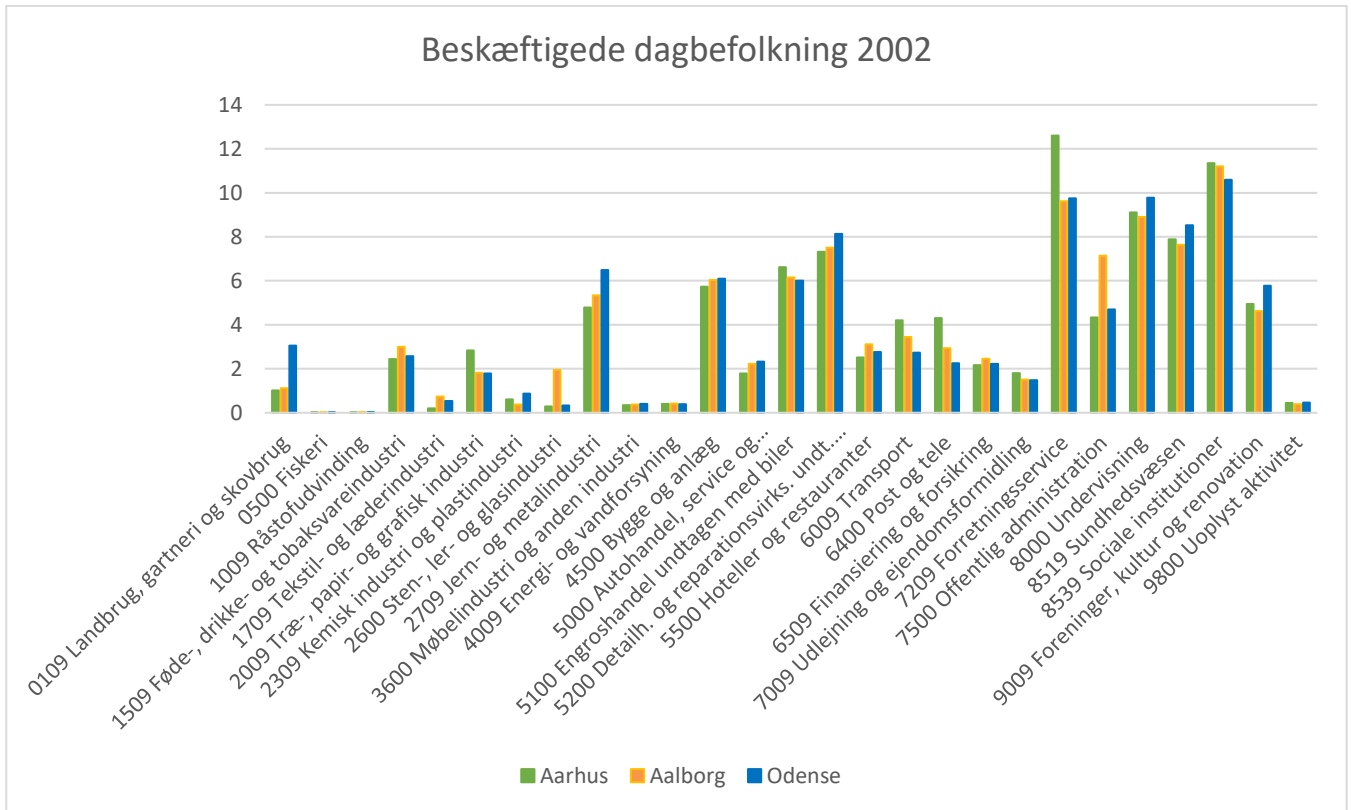
Beskæftigelsen inden for forretningsservice er vokset i både Aarhus, Odense og Aalborg, men med Aarhus i en klar førertrøje (fig. 22). På landsplan var der i begyndelsen af 1990'erne mere end dobbelt så mange ansatte indenfor forretningsservice som i 1970. Området omfatter tre delsektorer: *professionel service*, som revisorer, advokater og reklamebureauer, *teknisk service*, såsom rådgivende ingeniører, arkitekter og landinspektører, og *operationel service*, herunder udlejning af it- og kontorudstyr, vikarbureauer og vagtselskaber. Siden 1990'erne har aktivitetsstigningen været størst for rådgivende ingeniører og arkitekter samt rengøring og anden

forretningsservice.⁵ Området omfatter altså en ret forskelligartet gruppe af jobs, men hvoraf mange vil tilhøre højindkomstgrupper.

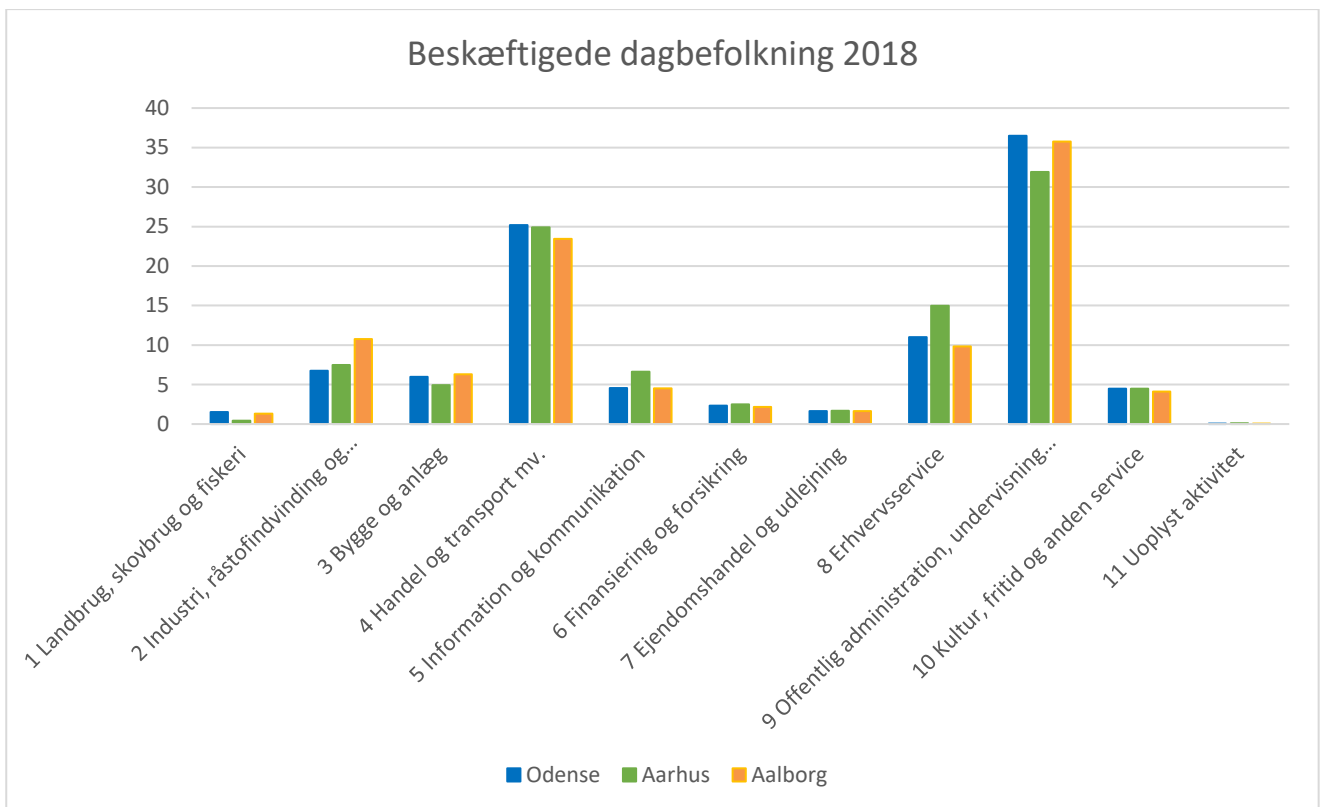

Figur 20 Kilde: Statistikbanken PENDIXX

⁵ Stetkær, Karsten: Danmark - privat service (Forretningsservice) i Den Store Danske på lex.dk. Hentet 14. april 2021 fra [https://denstoredanske.lex.dk/Danmark_-_privat_service_\(Forretningsservice\)](https://denstoredanske.lex.dk/Danmark_-_privat_service_(Forretningsservice))

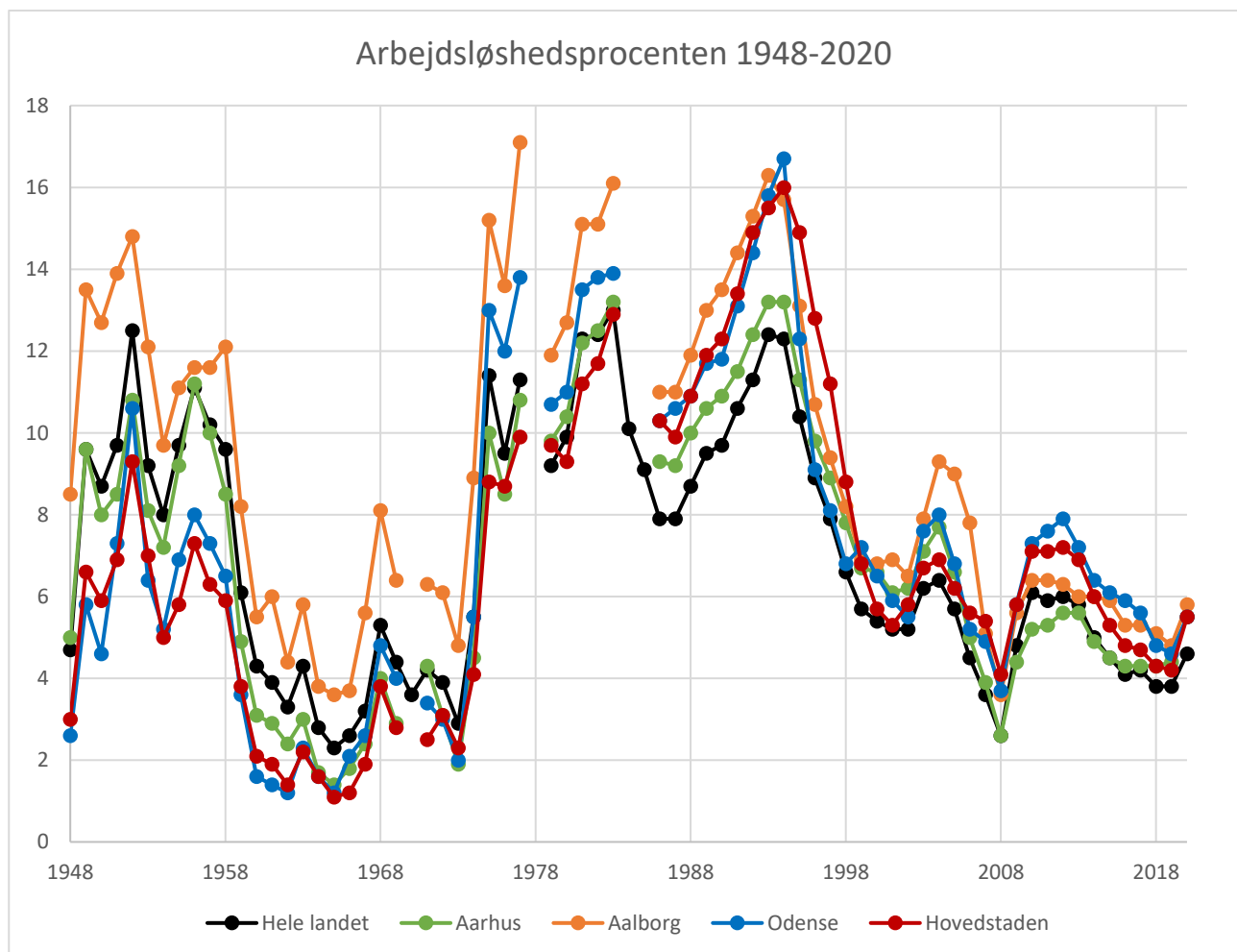
Figur 21 Kilde: Statistikbanken PEND11

Figur 22 Kilde: Statistikbanken PEND101

Arbejdsløshed

En vigtig faktor for livet i byerne var ikke blot hvordan og med hvad, man kunne finde beskæftigelse. I byerne fandtes også arbejdsløsheden, som i større eller mindre grad har været et problem gennem det 20. århundrede. Overordnet set har arbejdsløsheden i de store byer fulgt samme økonomiske konjunkturer, men med tydelige forskelle byerne i mellem i 1950'erne. De store byer udviser det fællestræk at arbejdsløsheden (med undtagelse af Aalborg) lå under landsgennemsnittet i 1950'erne og 1960'erne, og at storbyerne fra midten af 1980'erne med få undtagelser har haft flere ledige end på landsplan (fig. 23).

Figur 23 Danmarks Statistik, Statistiske Meddelelser, Arbejdsløsheden. Manglende data i 1970 pga. kommunalreformen. Databrud 1978 pga. af overgang til EDB og nye opgørelsesmetoder. Databrud 1984 nye opgørelsesmetoder. Fra 1986 Statistikbanken AARD Ledige i procent af arbejdsstyrken efter område og køn og AUP01: Fuldtidsledige i pct. af arbejdsstyrken.

1948-1957

I tiden efter krigen var arbejdsløsheden relativt høj og den danske økonomi var lidt længere om at tage del i den højkonjunktur som løftede de vesteuropæiske økonomier ind i de gyldne 1960'ere. Den traditionelt åbne danske økonomi blev udfordret af mange helt grundlæggende ændringer i det internationale handelssystem. Den dominerende valuta var ikke længere det engelske Pund, mange lande indførte øget beskyttelse af fødevarereproduktionen, og amerikanerne pressede gennem Marshallplanen på for liberalisering af handlen med særligt industrivarer, hvilket lagde et kraftigt pres på den danske betalingsbalance.⁶ Landbruget havde svært ved at afsætte, og dansk industri havde svært ved at klare sig i den internationale konkurrence. De dele af industrien, der blev hårdest ramt, som eksempelvis tekstilindustrien, agiterede løbende gennem 1950'erne for en øget told, hvilket tekstilindustrien da også fik i 1956.⁷ Handelsliberaliseringernes øgede pres på betalingsbalancen medførte desuden den såkaldte stop-go-politik. Denne politik blev ført gennem en finanspolitisk og pengepolitisk styring, der betød at hver gang den økonomiske aktivitet gik op, måtte forbruget indskrænkes for ikke at få underskud i forhold til udlandet.⁸ Særligt landkommunerne blev ramt af arbejdsløshed, der i Nordjylland nåede helt op på omkring 30 %.⁹ De industrialiserede byer klarede sig bedre, særligt København og Odense som lå under landsgennemsnittet, hvorimod Aalborg led under den høje nordjyske ledighed (fig. 24).

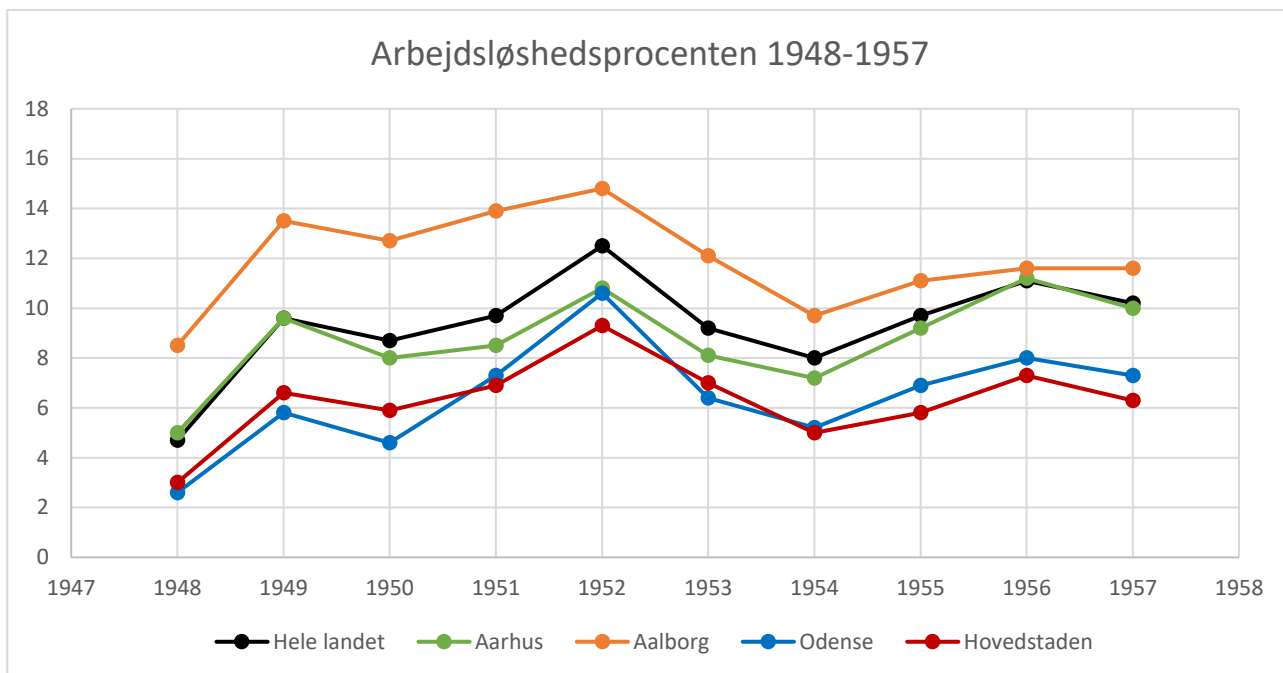
---

6 Sissel Bjerrum Fossat, 2011 s. 26

7 Hans Kryger Larsen, 2008 s. 133 og Paul Gersmann, Alf Therkildsen og O. Tobiesen Meyer, 1987 s. 59 - 60

8 Svend Aage Hansen, 1983 s. 154, Hans Kryger Larsen, 2008 s. 158-165 og Hanne Rasmussen og Mogens Rüdiger, 1990 s. 108-112

9 Danmarks Statistik, Arbejdsløsheden 1952, s. 73

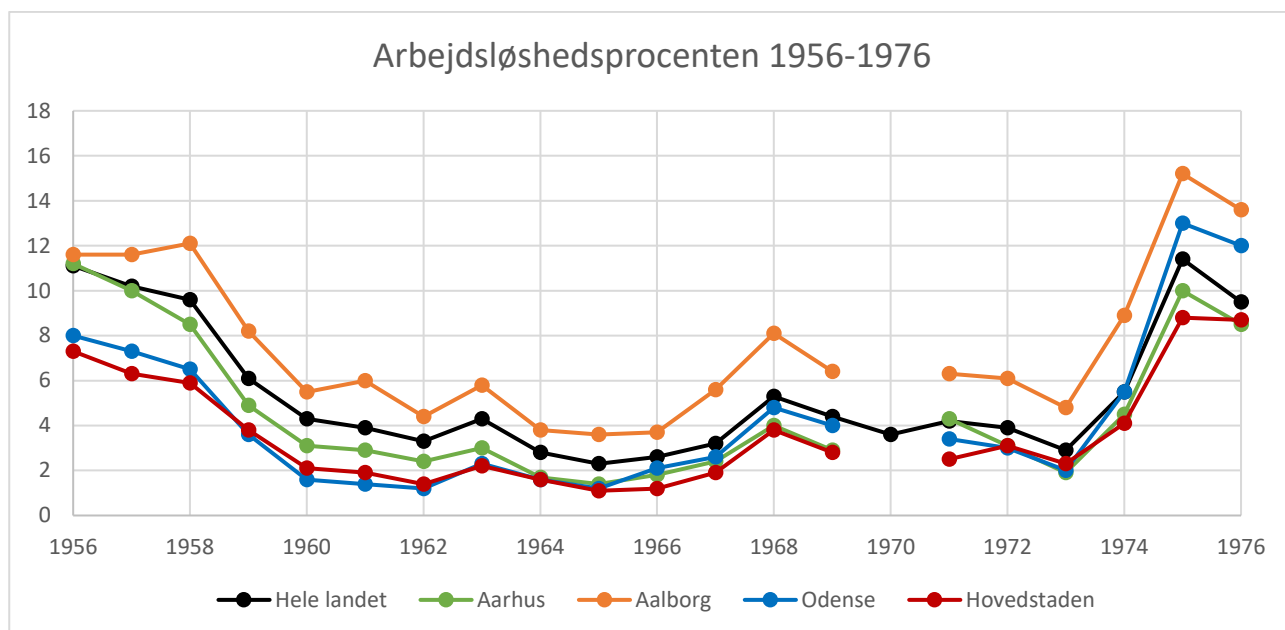

Figur 24 Danmarks Statistik, Statistiske Meddelelser, Arbejdsløsheden

1958-1973

1960'ernes gyldne økonomi meldte sin ankomst i 1958 og betød at arbejdsløsheden raslede ned og forblev på et absolut minimum frem mod 1973 kun afbrudt af en mindre stigning i 1967/68. I Odense nåede ledigheden i 1962 ned på 1,4 % af de arbejdsløshedsforsikrede, og byen havde den laveste ledighed blandt de store danske byer i 1960'ernes første halvdel. I de sene 1960'ere var det hovedstaden som krøb ned på den laveste ledighed – blot 1,1 % i 1965. Den store efterspørgsel på ledige hænder bragte nye borgere til de store byer - ikke blot fra det nære opland, men fra 1967 kom også gæstarbejdere til frem til indvandringsstoppet i 1970 og igen i 1973 (fig. 25).

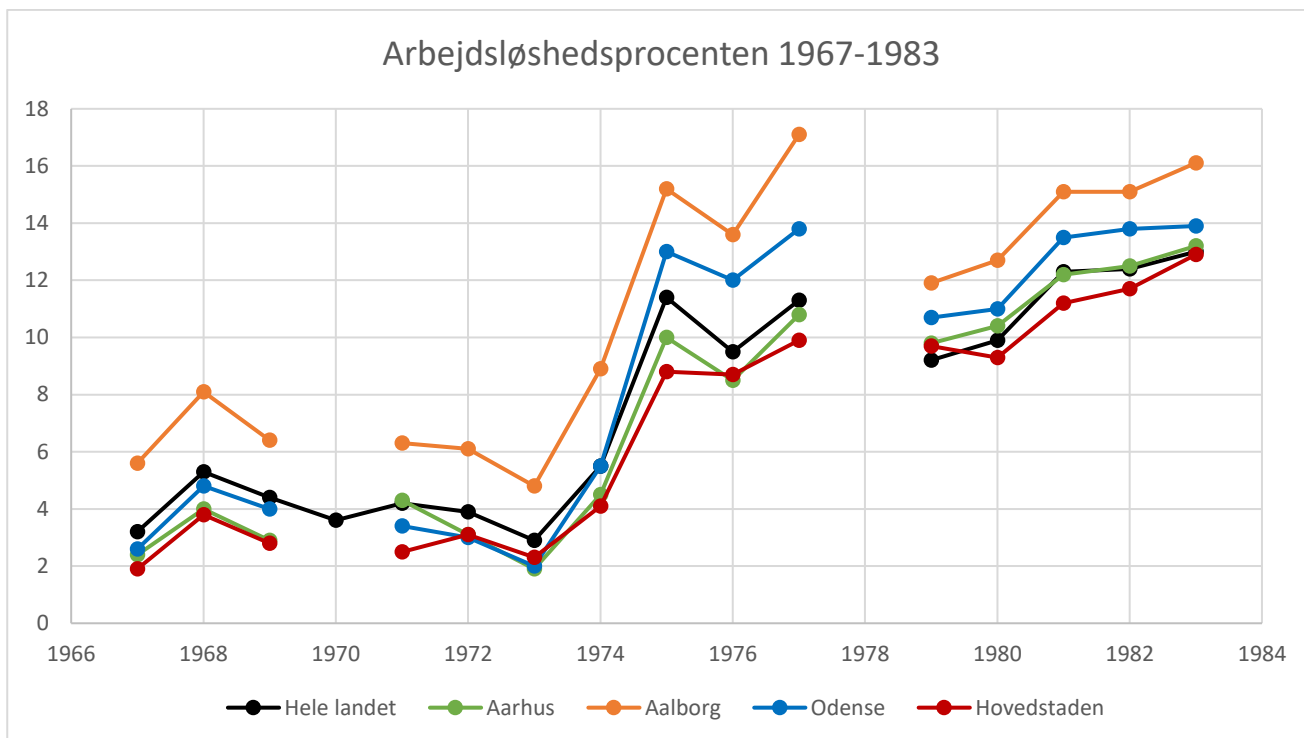

Figur 25 Danmarks Statistik, Statistiske Meddelelser, Arbejdsløsheden. Manglende data i 1970 pga. kommunalreformen.

1973-1983

I 1973 sluttede højkonjunktoren brat. Yom Kippur-krigen mellem Egypten og Syrien, der brød ud 6. oktober 1973, udløste en oliekrise. Prisen på råolie blev kraftigt forøget, hvilket skabte store økonomiske problemer, som ramte de dele af dansk produktion, der havde et stort energiforbrug særligt hårdt. Hele 90 % af det danske energiforbrug blev dækket af olie i 1973, og derfor var de sorte dråbers pris af afgørende betydning for industrien.¹⁰ Arbejdsløsheden lå stadig højest i Aalborg, men ramte hårdest i Odense. Her steg arbejdsløsheden fra rekordlave 2 % i 1973 til 13 % på blot 2 år. Også den anden oliekrise i slutningen af 1970'erne ramte byen hårdt. Hvor Odense tidligere havde klaret sig godt i forhold til landsgennemsnittet, trådte byen ind en ny virkelighed med en arbejdsløshedsprocent på den forkerte side af landsgennemsnittet (fig. 26).

¹⁰ Rosanna Farbøl, Astrid Elkjær Sørensen, Thorsten Borring Olesen: "Oliekriserne og deres betydning for dansk økonomi, 1973-1991", <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/oliekriserne-og-deres-betydning-for-dansk-oekonomi-1973-1991/>

Figur 26 Danmarks Statistik, Statistiske Meddelelser, Arbejdsløsheden. Manglende data i 1970 pga. kommunalreformen. Databrud 1978 pga. af overgang til EDB og nye opgørelsesmetoder.

Krisen i 1970'erne ramte Fyn særligt hårdt og beskæftigelsesfremgangen i 1980'erne slog ikke fuldt igennem. Fra 1972 til 1983 mistede Fyn 7900 arbejdspladser i industrien og oplevede en stærkere industritilbagegang end resten af landet. I samme periode kom der færre nye jobs til i servicesektoren, og i tilgift en større tilgang til arbejdsmarkedet på Fyn pga. af tidligere lav erhvervsfrekvens for kvinder.

Opsvinget i 1984 og 1985 kom ikke i samme grad Fyn til gode som resten af landet. Rapporten *Arbejdsmarkedet på Fyn* forklarede udviklingen (eller mangel på samme) med at erhvervslivet på Fyn var præget af brancher i tilbagegang eller med svag vækst som tekstil-, beklædnings- og skibsværftsindustrien. Den fynske industri var desuden i mindre grad eksportorienteret industri og beskæftigede relativt på medarbejdere med en længerevarende uddannelse og til gengæld mange uden uddannelse.¹¹

¹¹ *Arbejdsmarkedet på Fyn*, 1992.

Arbejdsløsheden fordelt på regioner

	<u>1983</u>	<u>1991</u>
Nordjylland	11,6	12,3
Fyn	10,5	11,1
Storstrøm	10,3	10,9
Aarhus	10,1	10,8
Vestsjælland	10,3	10,5
Hovedstaden	8,4	9,1
Sønderjylland	9	9,1
Vejle	9,3	9
Bornholm	7,7	8,2
Ribe	8,8	8,1
Viborg	8,5	8,1
Roskilde	6,1	7,7
Ringkøbing	7,6	7,1
Frederiksborg	6,5	6,7

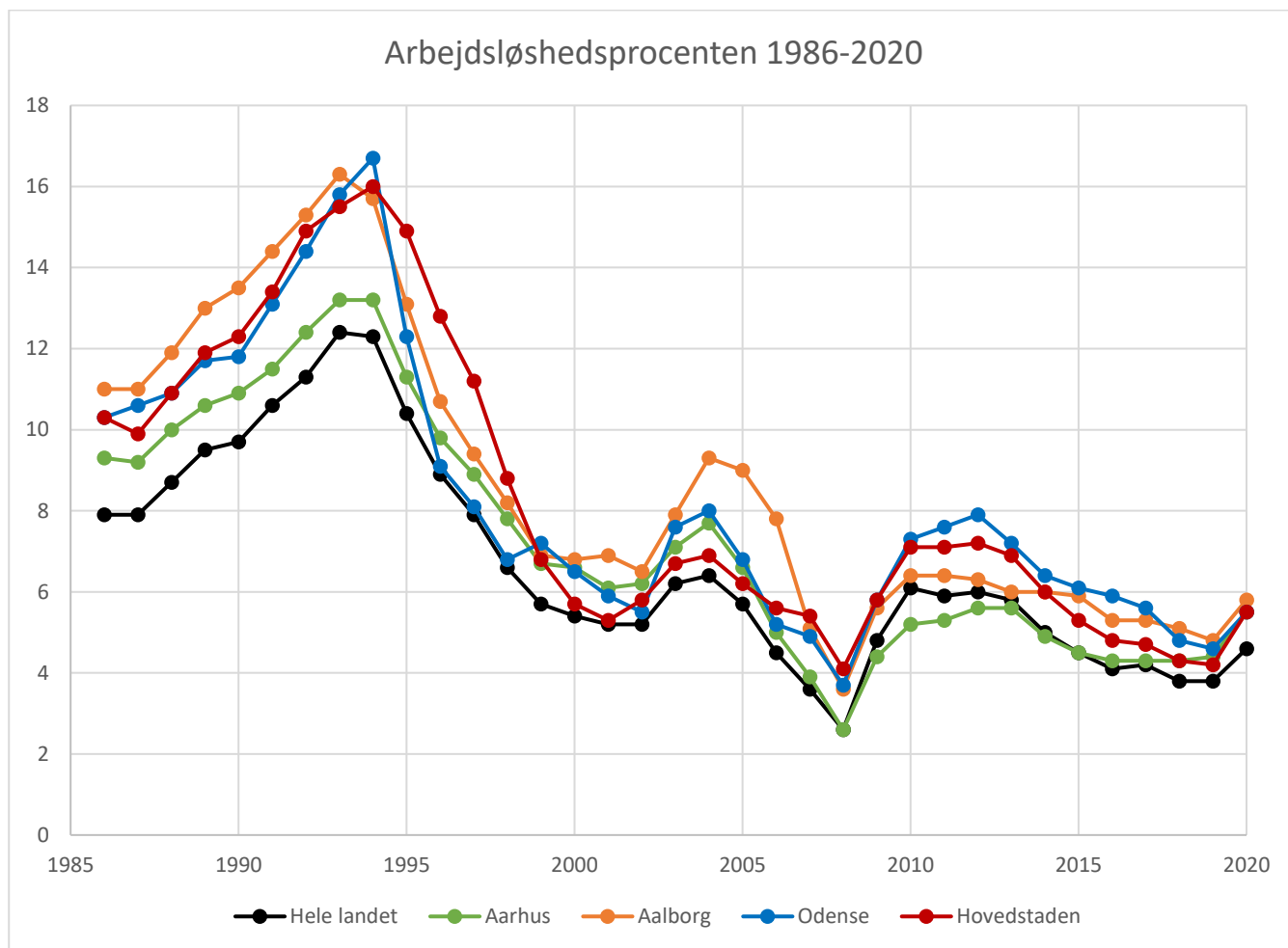
Kilde: Arbejdsmarkedet på Fyn, 1992 s. 28

1986-2020

Fra 1986 blev arbejdsløshedsstatistikken opgjort anderledes end tidligere, og tallene er derfor ikke direkte sammenlignelige med perioden før. Den nye opgørelsesmetode er til gengæld mere dækkende, fordi den giver tallene for ledige i procent af arbejdsstyrken frem for blot ledige medlemmer af a-kasserne. Udviklingen fra 1986 til i dag bekræfter billedet af, at arbejdsmarkedet i Odense har været særligt følsom over for de internationale konjunkturer og industriens forandringer. I de tidlige 1990'ere udløste Golfkrigen på ny en oliekrise og arbejdsløsheden steg kraftigere i Odense end på landsplan og i de øvrige store byer. I 1994 nåede arbejdsløsheden i Odense sit hidtil højeste niveau på 16,7 % og overgik dermed også ledigheden i Aalborg. Ledigheden blev til gengæld relativt hurtigt bragt ned igen, og den triste førerposition blev overladt til hovedstaden.

Den bristede IT-boble i 2001/02 ramte Aalborg hårdest og byens højteknologiske stolthed, mobilklyngen, kollapsede ikke længe efter i 2008.¹² Den efterfølgende finanskrisen og efterdønningerne efter den satte sine tydelige spor i alle byerne, men værst gik det i Odense, selvom arbejdsløsheden stadig lå noget under det høje niveau i 1990'erne.

I stort set hele perioden fra 1986 til i dag har Aarhus klaret sig bedre end Aalborg, Odense og Hovedstaden og blev mindre påvirket af krisen i 2008 end landsgennemsnittet.

Figur 27 Kilde: Statistikbanken AARD Ledige i procent af arbejdsstyrken efter område og køn og AUP01: Fuldtidsledige i pct. af arbejdsstyrken

12 Morten Pedersen: "Mobilicom Valley Fortællinger om den nordjyske mobilklynges storhed og fald" p. 288

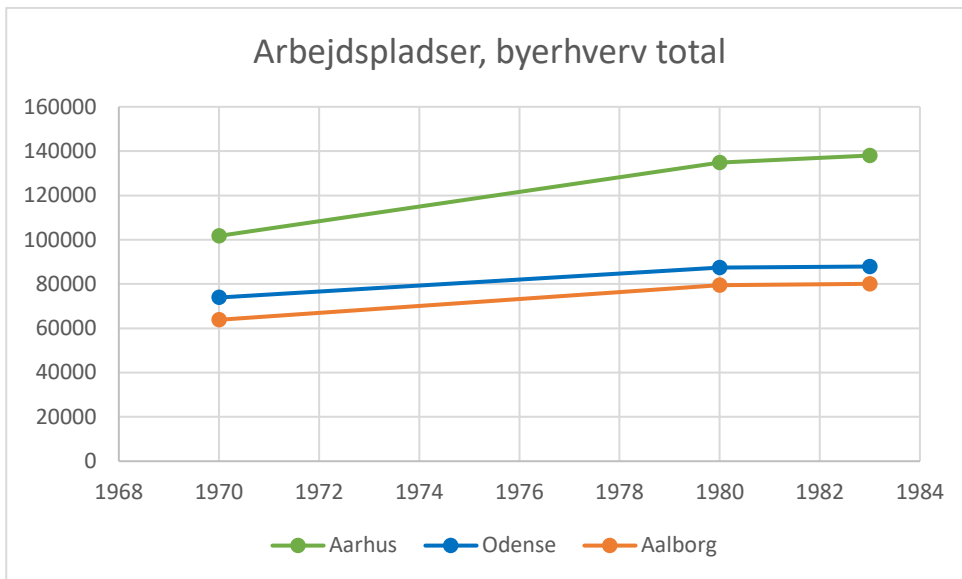
Erhvervsstruktur

Erhvervsstrukturelle forandringer siden 1970

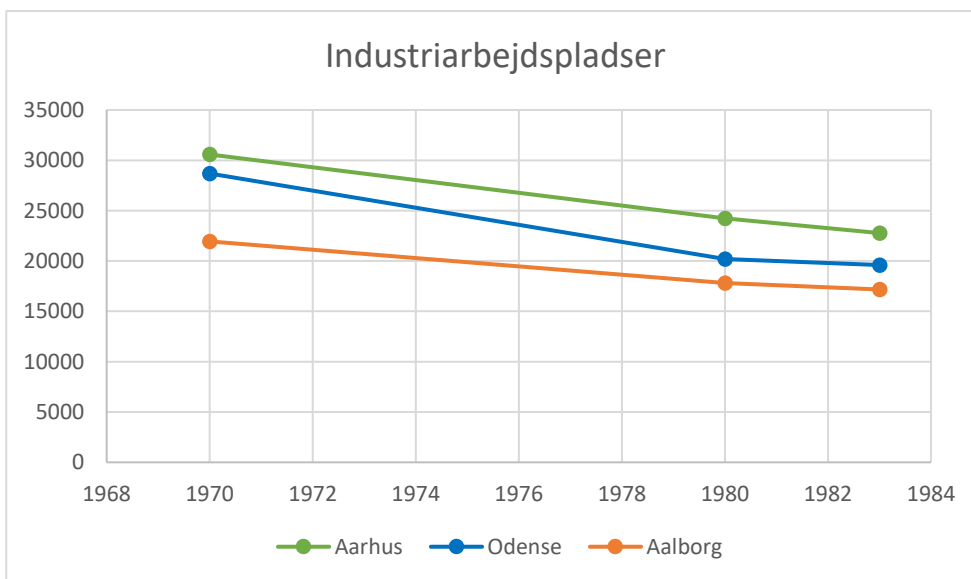
Tiden efter 1970 bød på store forandringer for den industri som havde etableret sig i Odense og som dominerede byens produktionsliv. Som tidligere nævnt havde oliekriserne stor umiddelbar betydning for det økonomiske liv i byerne, men også andre mere langsomt virkende og langsigtede forandringer fik ligeledes afgørende betydning for erhvervsstrukturen i byerne. Den lave arbejdsløshed i de store byer i 1960'erne og de faldende omkostninger i forbindelse med transport, satte gang i en proces, som ikke længere gjorde de store byer helt uomtvistelige centre for industriel virksomhed. Der var nu fordele ved at placere virksomheder i mindre provinsbyer, hvor der var mindre kamp om arbejdskraften, lønnen og omkostninger til nybyggeri var lavere. Det var særligt Ringkøbing, Vejle og Sønderborg amter som nød godt af industrispredningen.¹³ På trods af denne generelle udvikling vedblev Odense endnu en tid med at være industrielt ekspansionsområde. I 1973 blev Danmark en del af EF, hvilken på en gang betød lettere adgang til et stort marked for danske produkter, men også hårdere konkurrence fra områder hvor arbejdslønnen var lavere. Europæiseringen og i stigende grad globaliseringen resulterede i at flere industrier enten lukkede eller udflyttede til områder, hvor produktionen var mere rentabel. Disse forandringer betød at byerne fik færre industriarbejdspladser, men at de også til gengæld fik flere nye i servicesektoren. Faldet i antallet af industriarbejdspladser var særligt tydeligt i Odense (fig. 29, 29 og 30).

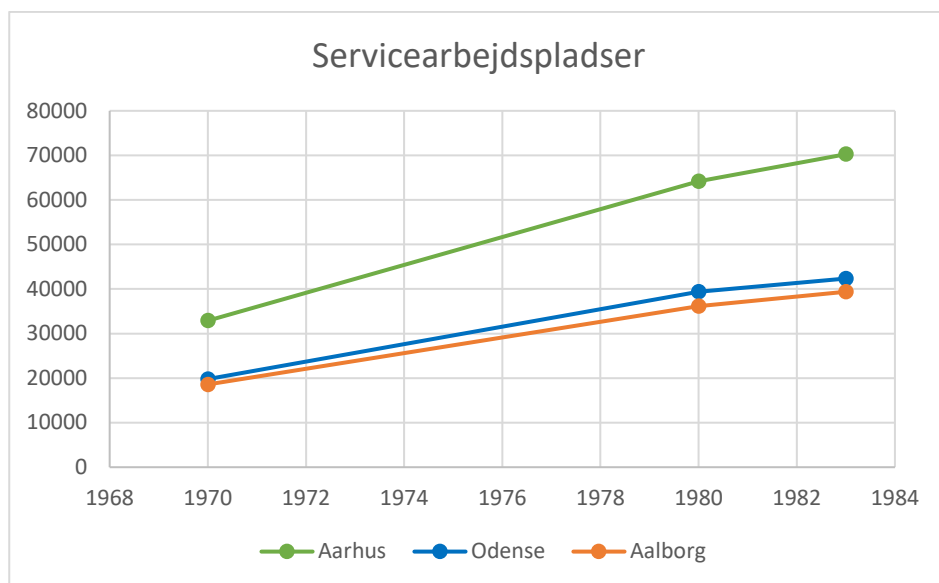
13 Peter Astrup T. Madsen: *Den regionale udvikling af erhvervsstrukturen i Danmark 1901-76*, Aarhus Universitet, 1987 s. 17-18.

Figur 28 Kilde: Matthiessen: Lokaliseringstendenser 1970-1983

Figur 29 Kilde: Matthiessen: Lokaliseringstendenser 1970-1983

Figur 30 Kilde: Matthiessen: Lokaliseringstendenser 1970-1983

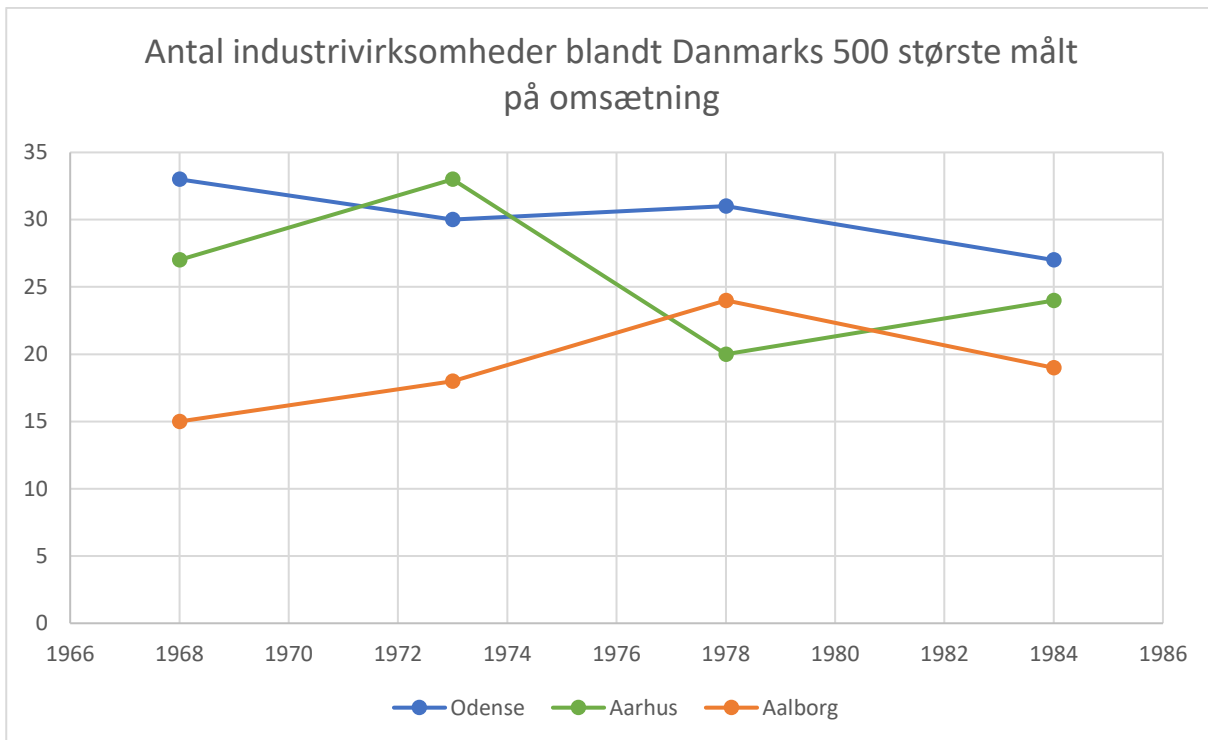
De største virksomheder 1968-1995

Et nærmere blik på virksomhederne i Odense, Aarhus og Aalborg kan fortælle os hvilke der forsvandt, hvor der blev af dem, hvilke der klarede sig, og hvilke nye virksomheder der kom til.

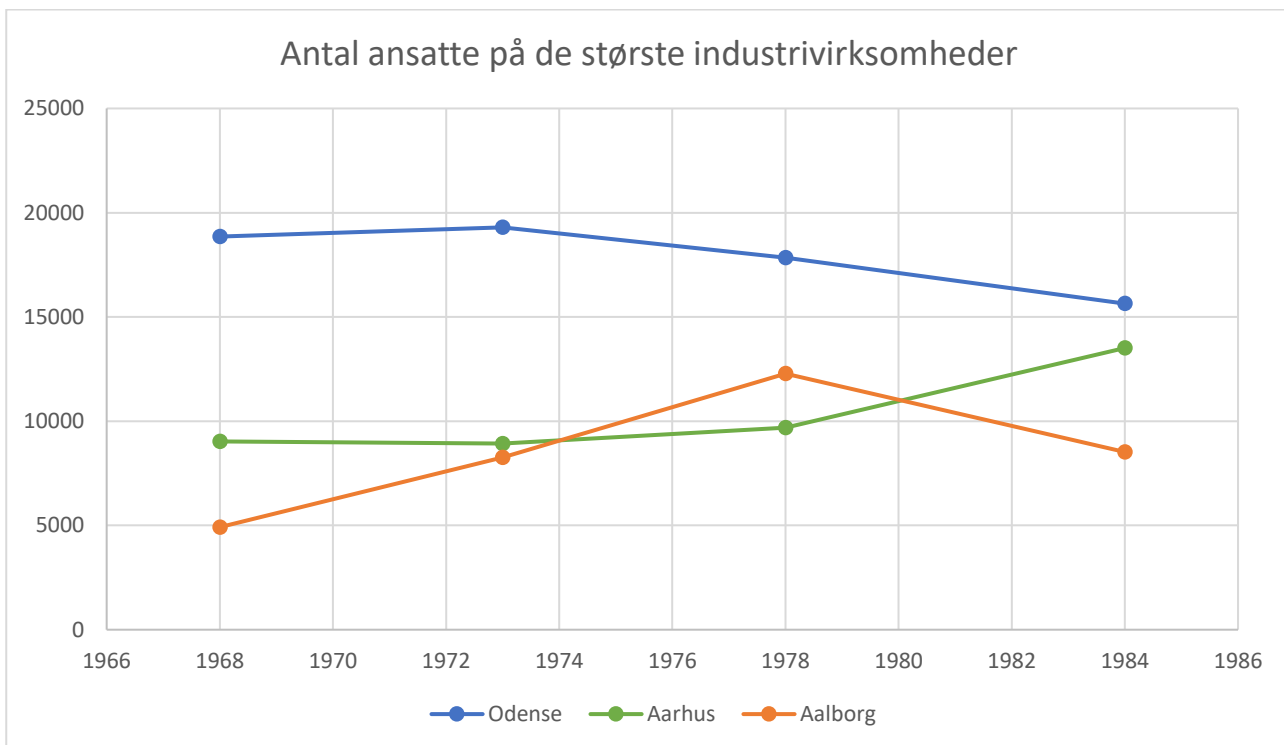
Fra 1968 til 1984 udgav Teknisk Forlag en række ranglister over de største virksomheder i Danmark. Listerne kan bruges til at give et overblik over de forskellige byers erhvervslivs placering i et landsperspektiv og i forhold til hinanden. Ranglisterne er udarbejdet efter omsætning, men indeholder også opgørelser over antallet af ansatte. Virksomhederne er registreret efter hvor de har hovedsæde. Listerne er ikke helt problemfrie at benytte eftersom ikke alle virksomheder har opgivet oplysninger om omsætning og antal medarbejdere, men de kan alligevel give et godt fingerpeg om erhvervslivets sammensætningen og struktur (for det samlede overblik se bilag).

Industri

Sammenlignet med Aarhus og Aalborg havde Odense relativt mange store industrivirksomheder med 32 på den nationale rangliste i 1968 og 27 i 1984 (dvs. at omkring 6% af de 500 største virksomheder i Danmark havde hovedsæde i Odense i perioden). Som man kan se, faldt antallet en smule over tid. Modsat forholdt det sig i Aalborg, hvor der i 1968 lå 14 af landets største industrivirksomheder og 19 i 1984 (fig. 31).

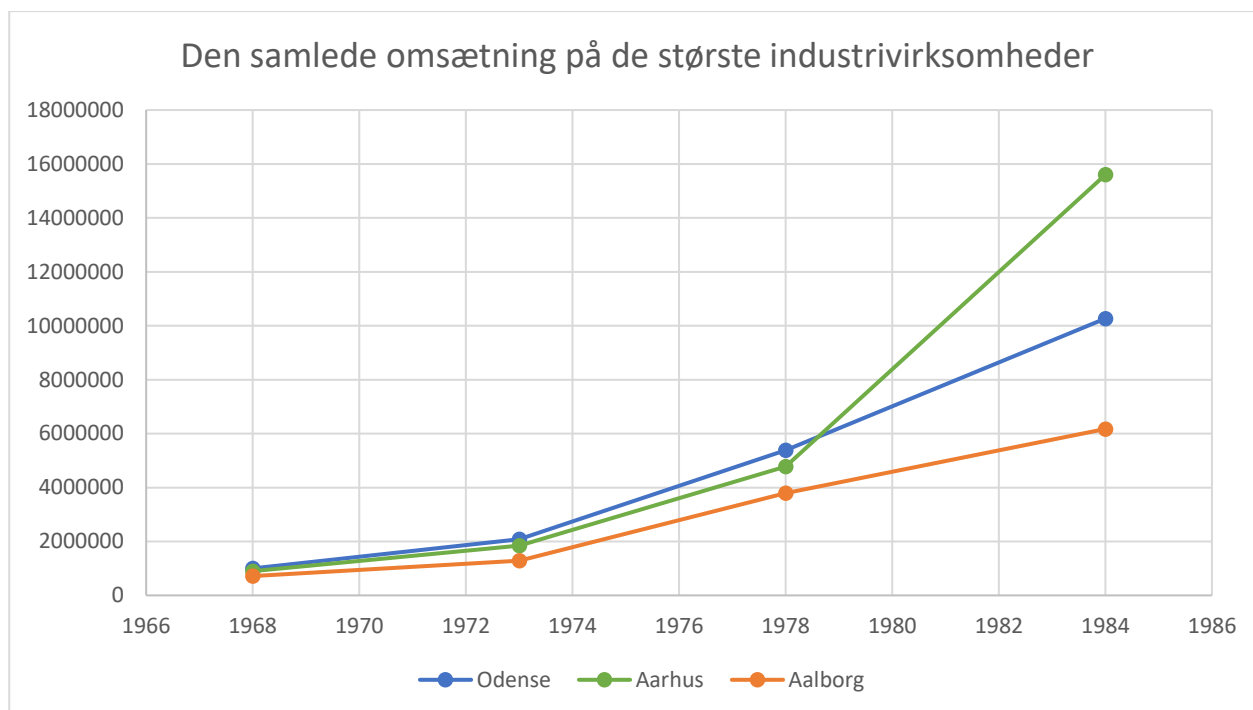

Figur 31 Kilde: Baseret på Danmarks største virksomheder, Teknisk Forlag

Figur 32 Kilde: Baseret på Danmarks største virksomheder, Teknisk Forlag

Figur 33 Kilde: Baseret på Danmarks største virksomheder, Teknisk Forlag

Særligt virksomhederne i Odense var kendetegnet ved at have et højt antal ansatte (fig. 32). I 1968 var Thrige Titan A.S Odenses største industriarbejdsplads med 4150 ansatte, dernæst Odense Stålskibsværft med 3875. Blandt de store var også dåseproducenten Hastrup Fabriker med 1854 ansatte. De store virksomheder i industrien i Aalborg talte blandt andre Aalborg Værft, som i 1968 havde 2501 ansatte, cementfabrikken Aalborg Portland af omtrent samme størrelse og Dansk Eternit-Fabrik, der i 1973 havde 1286 ansatte. I Aarhus var industrivirksomhederne tydeligt mindre når man ser på antallet af ansatte. I 1968 var kølemaskinfabrikken Sabroe byens største industriarbejdsplads med 1150 ansatte, og oliemøllen, Aarhus Oliefabrik, var den anden største med 864 ansatte. Til gengæld øgede de store aarhusianske industrivirksomheder markant omsætningen fra 1978 til 1984 (fig. 33).

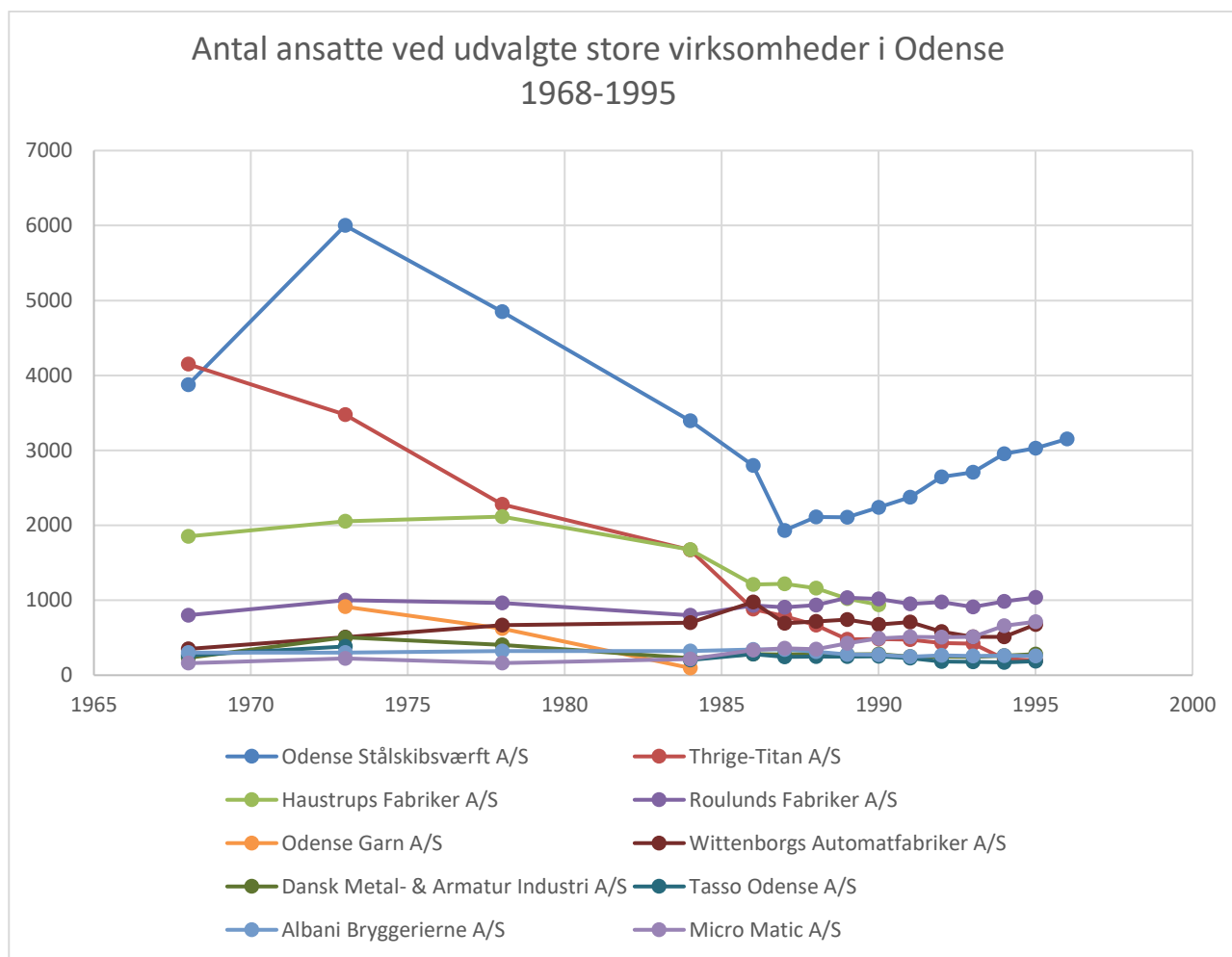
Ingen af de odenseanske giganter findes i dag. Stålskibsværftet gennemgik en længere nedgangsperiode fra sin storhedstid i 1970'erne til slutfirserne, hvorefter værftet igen i 1990'erne nåede op over de 3000 ansatte. I 2008 måtte det endegyldigt dreje nøglen om. Hos Thrige-Titan blev der gradvist færre ansatte, og særligt i 1990'erne svigtede indtjeningen i en situation med hård international konkurrence. I 2000 blev den sidste elmotor produceret i Odense. Et generationsskifte var udløsende årsag til flere ændringer hos Hastrup Fabriker. Virksomheden,

som producerede metalemballage, blev solgt til svenske PLM allerede i 1967. Senere i 1994 blev produktionen i Odense solgt fra Glud og Marstrand og siden til det mexicanske selskab Envases Universales de México (i 2005). Selvom Haustrup dermed hører fortiden til, så findes en mindre del af arbejdspladserne stadig i Odense. Omkring 450 medarbejdere producerer stadig metalemballage hos Envases. Hertil kommer 149 ansatte hos emballagevirksomheden Plus Pack, som blev etableret af en del af Haustrup-familien siden generationsskiftet.¹⁴

I Aalborg overlevede værftet ikke 1980'ernes nedgang og det lukkede i 1988. Dansk Eternitfabrik findes stadig under navnet Cembrit, men har langt færre ansatte i dag. Til gengæld er cementproducenten Aalborg Portland stadig blandt byens stærkeste virksomheder. I Aarhus lever Sabroe videre som en del af den internationale koncern Johnson Controls. Aarhus Oliefabrik fusionerede i 2005 med svenske Karlshamns AB og beskæftiger omkring 200 ansatte i Aarhus under navnet AarhusKarlshamn.

---

¹⁴ Ole Frank Rasmussen: "Når mor og far blander sig: Forbudte følelser når børnene tager over", *TV 2 Fyn*, 20. juli 2018 <https://www.tv2fyn.dk/fyn/nar-mor-og-far-blander-sig-forbudte-folelser-nar-bornene-tager-over>

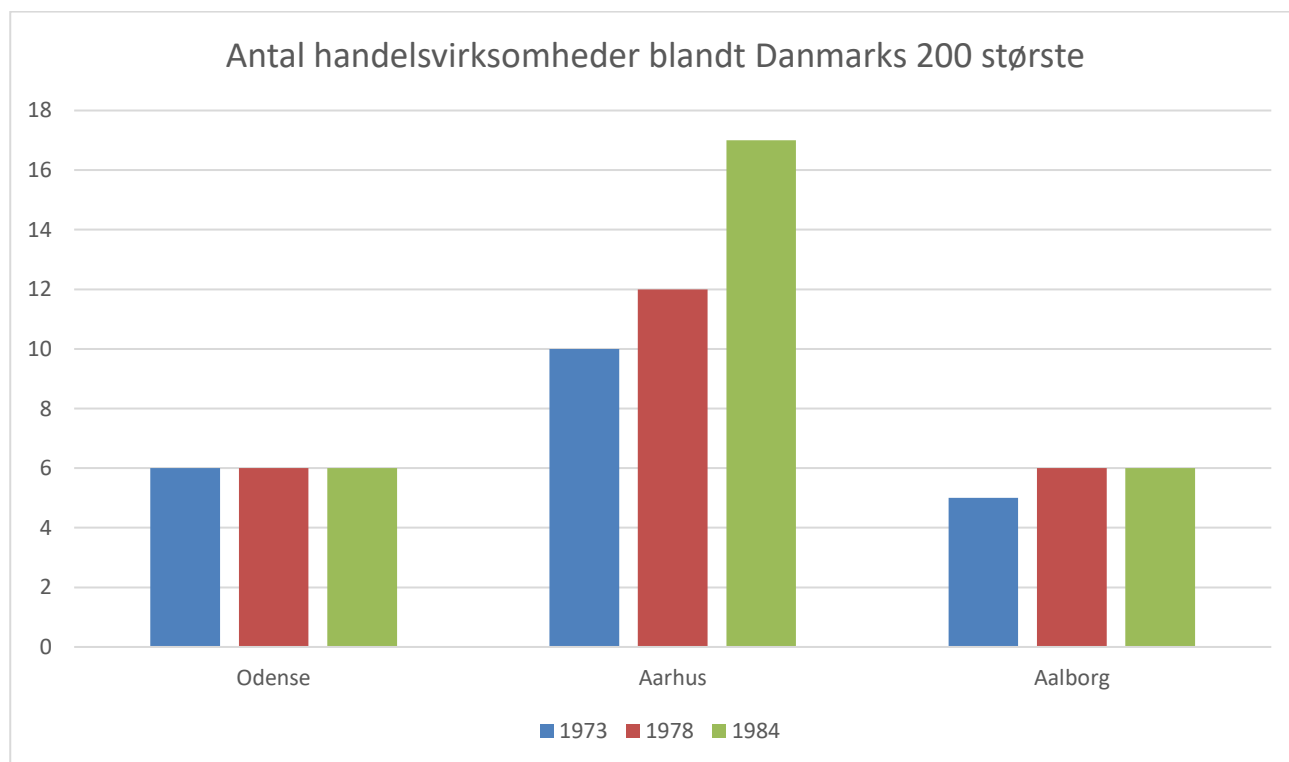
Figur 34 Kilde: Greens. Håndbogen om dansk erhvervsliv diverse årgange

Handel

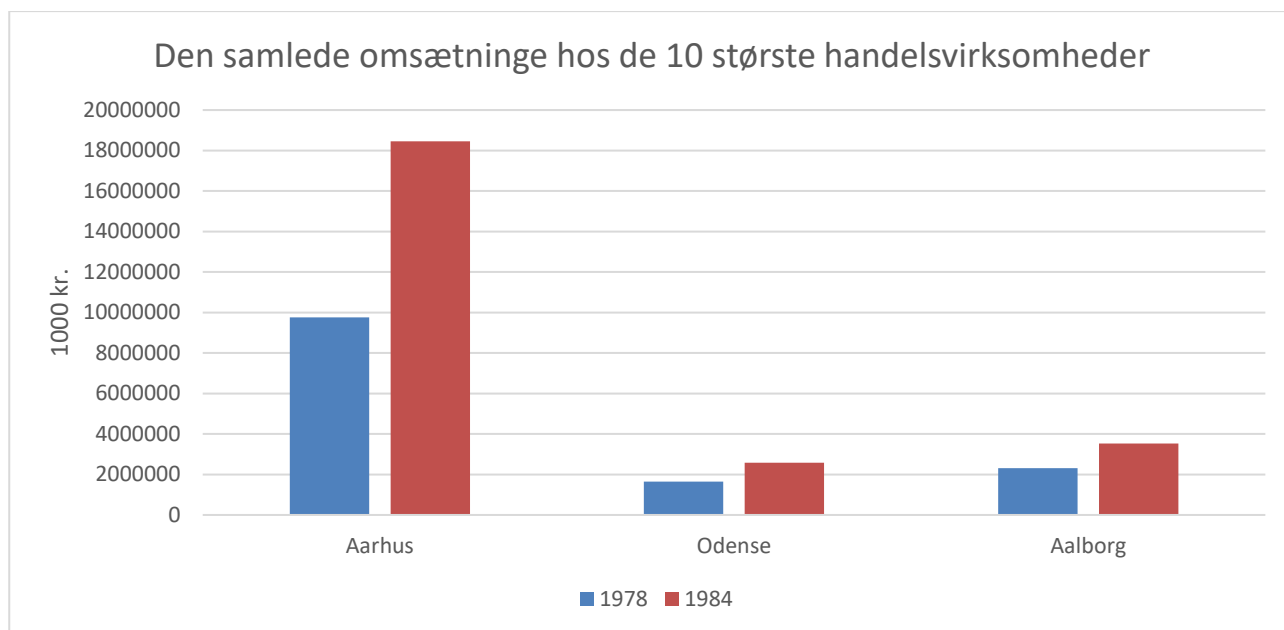
Hvor de store virksomheder i Aalborg og Odense beskæftigede sig med forskellige former for industri, så var handelsvirksomhederne giganterne i Aarhus. I 1973 havde Dansk Supermarked 2042 ansatte og Salling 1580. De to største aarhusianere målt på omsætningen var i 1978 Korn og Foderstof Kompagniet A/S og Andelssmør. De lå stadig i toppen i 1984, hvor også nye selskaber som Kløver Mælk og Jysk Sengetøjslager nu var at finde. Selvom handelsvirksomhederne allerede stod stærkt i Aarhus 1970'erne, så voksede de store ganske betragteligt både i antal og omsætning i 1980'erne (fig. 35 og fig. 36).

I Aalborg og Odense havde handelsvirksomhederne generelt færre ansatte. I Aalborg var de tre største virksomheder korn- og foderstofvirksomheden Peder P. Hedegaard, fødevaregrossisterne Emborg og Chr. Kjærgaard fra 1968 til 1984 målt på omsætning. I 1973 havde Peder P. Hedegaard 289 ansatte, Emborg 250 ansatte mens Sanistål med 242 ansatte overgik Chr.

Kjærgaards 125. I Odense var den største handelsvirksomhed Gartneriernes Salgsforening, GASA, som nød godt af de mange gartnerier i Odenses nære opland. GASA havde den højeste omsætning i alle nedslagsårene fra 1968 til 1984. På de efterfølgende pladser var der større udskiftning end i Aarhus og Aalborg. I 1968 var De Forenede Automobilfabriker A.S næststørst. Bilproduktionen i Odense var ophørt allerede i slutningen af 1950'erne. DFA havde siden overlevet på at have agenturer på andre bilmærker, men i 1972 var det endegyldigt slut. I 1973 var grossisten Kolgros den næststørste handelsvirksomhed i Odense. Den blev solgt til Dagrofa i 1978. I 1978 var den hæderkronede kornhandel Elias Muus (grundlagt i 1829 Kerteminde og i 1841 i Odense) den næststørste, men i 1981 blev den afviklet og solgt til Superfos. I 1984 var den næststørste handelsvirksomhed det relativt nyoprettede indkøbsselskab Kastelkorn (fra 1977), som var en del af mølle-koncernen Havnemøllerne, som blandt andet byggede videre på de to odenseanske konkurrenter Munke Mølle og Victoria Møllen. I 1992 blev Kastelkorn fusioneret med Havnemøllerne (i dag en del af svenske Lantmännen) og ophørte dermed som selvstændig virksomhed. Alt var dog ikke tilbagegang, og byggemarkedet Harald Nyborg bevægede sig fra plads 446 på ranglisten over de største danske handelsvirksomheder til nummer 284 fra blot 1978 til 1984.

Figur 35 Kilde: Danmarks 1000 største virksomheder

Figur 36 Kilde: Danmarks 1000 største virksomheder

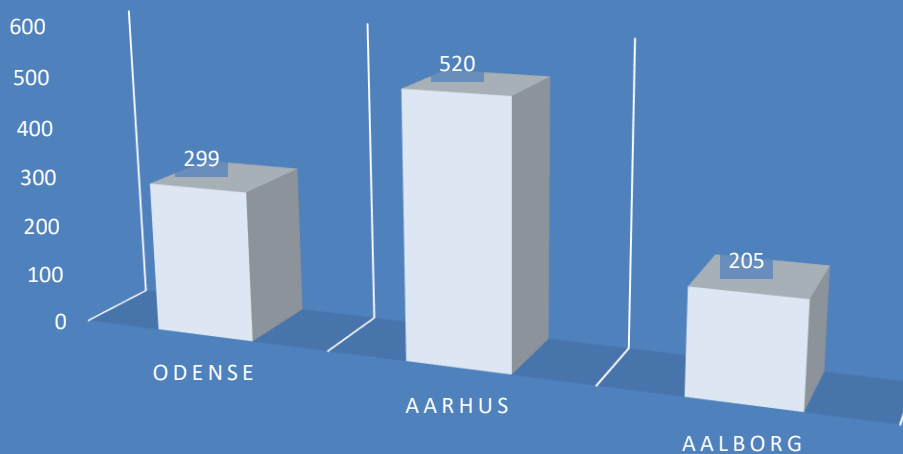
Erhvervsstruktur 2019

Ved hjælp af blandt andet CVR-registret er det muligt at undersøge, hvilke selskaber der er store i dag, hvilke brancher de repræsenterer, hvornår de er opstået osv. Her kan man altså undersøge, hvilke brancher, selskaber virksomheder, der er dominerende i dag. Til denne del af rapporten er erhvervsdatabasen BiQ blevet benyttet. Databasen kombinerer oplysninger fra fx Virk, OIS, Statstidende og virksomheders egne hjemmesider. Denne tilgang kan desuden bruges til at opnå en form for tilbageblik med udgangspunkt i nutiden, men er mindre brugbart til historiske nedslag.

Selskaber med en omsætning over en million

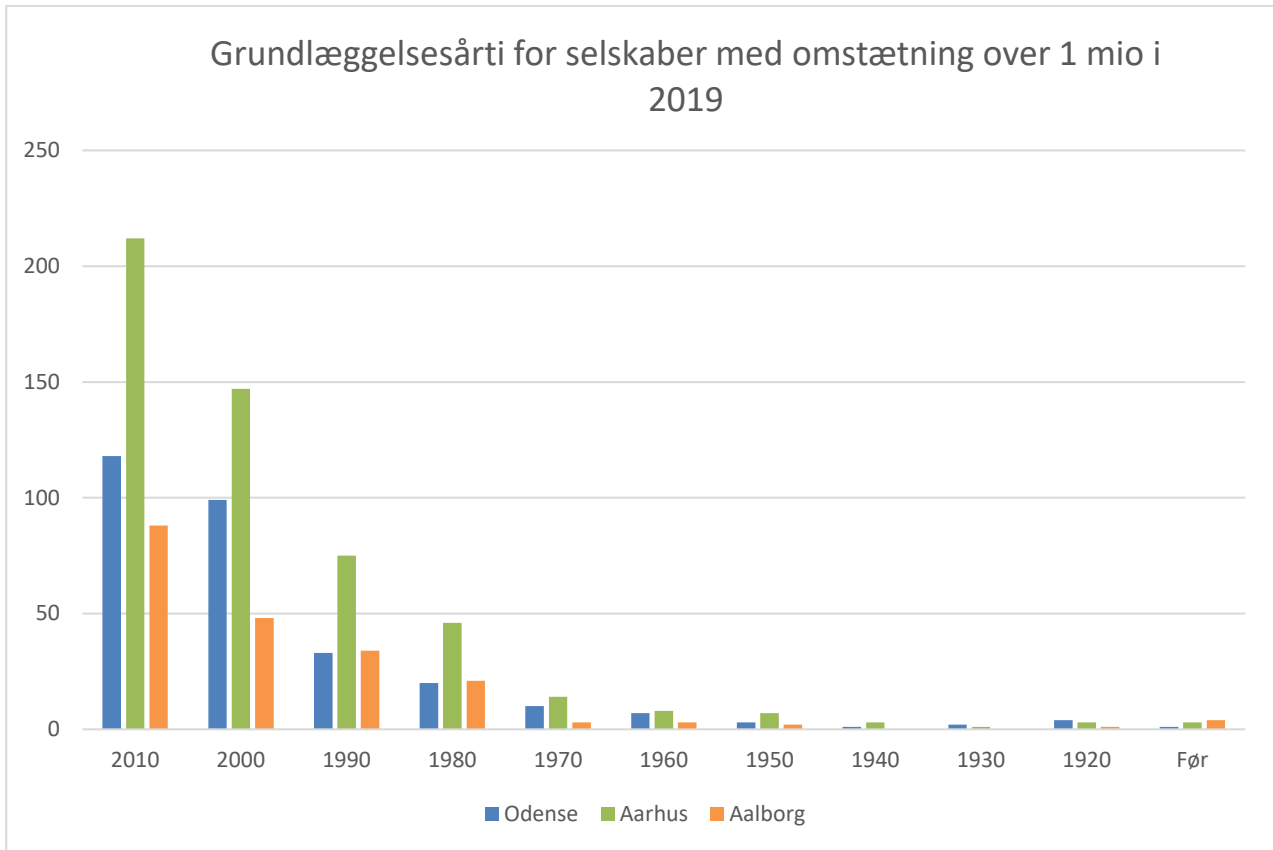
I 2019 var antallet af store selskaber med en omsætning over en million kr. ikke overraskende større i Aarhus end i Odense og Aalborg (fig. 37). Men hvis man tager kommunernes befolkningstal med i betragtning, så var antallet sammenligneligt i Aarhus og Odense, og en smule lavere end Aalborg. Tallene er opgjort efter hovedsædets beliggenhed.

ANTALLET AF AKTIVE SELSKABER MED EN OMSÆTNING OVER 1 MIO. I 2019

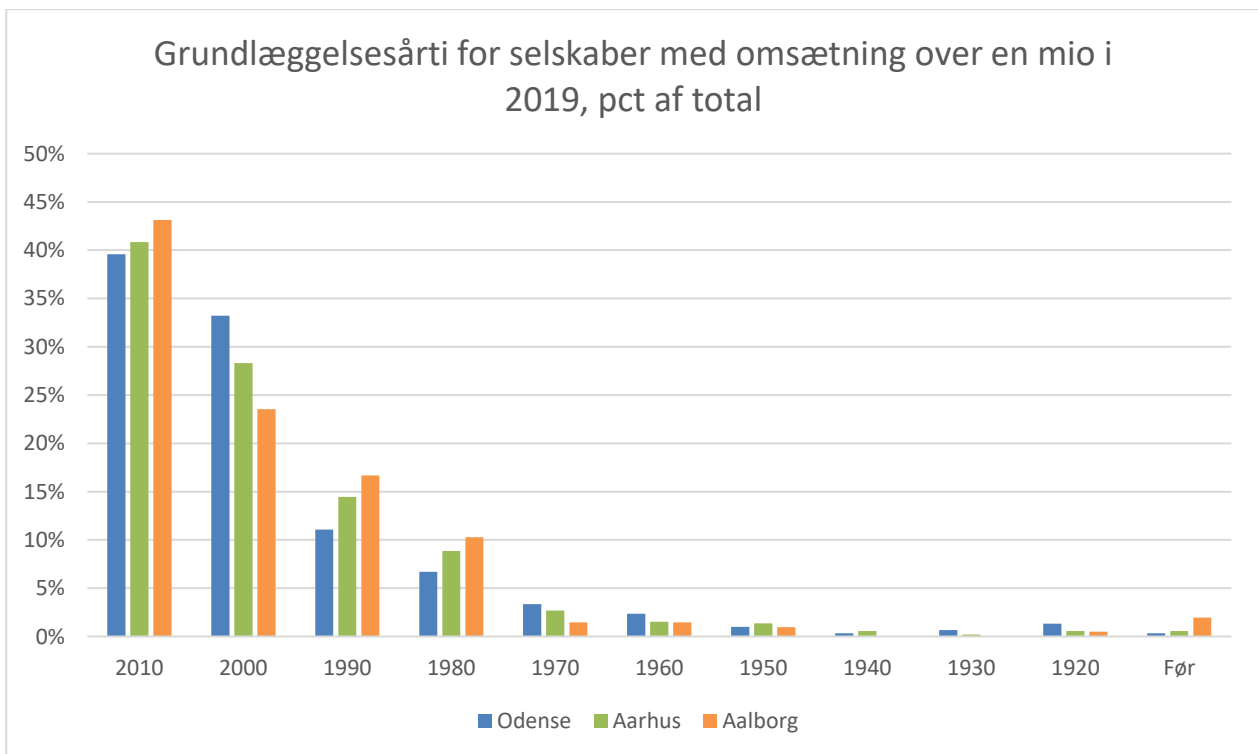

Figur 37 Kilde: BiQ og CVR-registret 2019

Dykker man lidt dybere ned i data er det muligt at undersøge, hvilket årti de forskellige selskaber (som er store i dag), blev grundlagt. Fælles for de tre byer er at de fleste selskaber er relativt unge, også selvom den opgivne data vil have en tendens til at gøre nogle af selskaberne yngre end de reelt er pga. ændrede ejerforhold eller ændrede selskabskonstruktioner. Tallene afslører en interessant forskel på særligt Odense og Aalborg, der ellers på mange områder har mange ligheder i erhvervsstrukturen. Selskaberne i Aalborg er relativt ældre end i de to øvrige byer, og der er flere selskaber som blev grundlagt i 1980'erne og 1990'erne ud af det samlede antal selskaber i byen end i Odense og Aarhus. Udviklingen i Aarhus synes at have været nogenlunde jævn, hvor Odense derimod er hjem for et relativt lavt antal selskaber født i 1980'erne og 1990'erne. Til gengæld stammer mange af Odenses selskaber fra 00'erne – en udvikling der dog synes at have tabt pusten i 10'erne (fig. 38 og 39). Nøjagtigt hvad der ligger til grund for disse forskelle må en nærmere analyse vise.

Figur 38 Kilde: BiQ og CVR-registret 2019

Figur 39 Kilde: BiQ og CVR-registret 2019

De største selskaber (målt på omsætning) i Odense var i 2019 ikke længere baseret på industrivirksomheder, men i høj grad på engros- og detailhandel. På listen¹⁵ over de 15 selskaber med den højeste omsætning i Odense i 2019, var 9 af selskaberne hovedsageligt beskæftigede med handel. Orifarm beskæftigede sig med engroshandel (parallelimport) med medicinalvarer, Hermle Nordic var en filial af et tysk selskab, som handlede engros med værktøjsmaskiner, 3C Groups omfattede bl.a. L'easy som havde specialiseret sig i at leje hårde hvidevarer og andre apparater ud til private forbrugere, FTZ handlede engros med reservedele til biler, Harald Nyborg var en landsdækkende kæde af byggemarkeder, P. Christensen var en stor bilforhandler, Alumeco handlede engros med metal og endelig handlede GASA engros med blomster og planter. ”Produktionsdanmark” var dog ikke helt fraværende, og Odense var hjem for virksomheden Kompan, der producerede udstyr til legepladser. Kompan var oprindeligt blevet grundlagt i Ringe i 1970, men flyttede i 2011 sit hovedsæde til Odense. Hos Micro Matic var der siden 1953 blevet produceret haner til fadølsanlæg, og vårharen i den sammenhæng Universal Robots havde siden 2005 produceret robotarme.

Udover de elleve nævnte var mediekoncernen TV 2, GF Forsikring, HJ. Hansens Genvindingsindustri samt internationale Bambora (kortbetalingservice) blandt de største i byen.

Fælles for flere af de store selskaber i Odense var en tilknytning til metal- og maskinindustrien.

Selskab	Omsætning
ORIFARM SUPPLY A/S	6301721100
HERMLE NORDIC FILIAL AF MASCHINENFABRIK BERTHOLD HERMLE AGTYSKLAND	3115205380
3C GROUPS A/S (L'easy)	2969635070
TV2/DANMARK A/S	2773199870
FTZ AUTODELE & VÆRKTØJ A/S	2285123070
KOMPAN Holding A/S	2179000060
GF FORSIKRING A/S	2158002940
HARALD NYBORG A/S	1809240060
P. CHRISTENSEN A/S	1641881980
UNIVERSAL ROBOTS A/S	1623507970
MICRO MATIC A/S	1613213060
H.J. HANSEN GENVINDINGSINDUSTRI A/S	1565236990

¹⁵ Listen er sammensat på baggrund af oplysninger fra BiQ. I de tilfælde hvor både moderselskab og døtre var blandt de største er kun moderselskabet medtaget her.

ALUMECO A/S	1385389060
Bambora Denmark, filial af Bambora AB, Sverige	1297524220
GASA GROUP DENMARK A/S	1210820990

Kilde: Kilde: BiQ og CVR-registret 2019

Når man ser på de 15 største selskaber i Aalborg, så var produktion mere dominerende end i Odense. Hele 7 af byens største selskaber skabte sine værdier på baggrund af fremstilling af forskellige produkter. Royal Greenland og Polar Seafood forarbejdede fisk, rejer og lignende. Også det store amerikanske selskab Danfotech Middleby havde en baggrund i fødevareindustrien og producerede maskiner til kødforbearbejdningsindustrien. Ved Fibertex blev der fremstillet fibertekstiler til personlige hygiejneprodukter som bleer og bind. Bladt lavede stålkonstruktioner, og Alfa Laval i Aalborg var specialiseret i kedler, brændere, varmevekslere og inertgasbrændere til skibe og industrier. Sidst men ikke mindst var Aalborg Portland leveringsdygtig i cement og havde været det siden 1889.

Aalborgs handelsselskaber var i mindre grad end Odenses rettet mod detailhandlen. Euro Cater handlede engros med fødevarer, Wrist Ship Supply med skibsproviant, Nowaco med kød og kødprodukter og Sanistål med VVS-artikler. Unioil Supply beskæftigede sig med køb, salg og formidling af brændstof til skibe. Selskabet med byens største omsætning var energihandelsselskab Centrica Energy Trading.

Udover de tretten nævnte var Spar Nord Bank og entreprenøren A. Enggaard ligeledes blandt byens største selskaber.

Et fællestræk for flere af de store selskaber i Aalborg var deres tilknytning til det maritime som fiskeri, proviant, brændstof eller skibskedler.

Selskab	Omsætning
Centrica Energy Trading A/S	77826081000
DANFOTECH MIDDLEBY DENMARK, FILIAL AF DANFOTECH INC., USA	17751875600
EURO CATER HOLDING A/S	8200699900
UNIOIL SUPPLY A/S	5838934000
WRIST SHIP SUPPLY A/S	4657975800
SPAR NORD BANK A/S	3476999940
ROYAL GREENLAND SEAFOOD A/S	3164464900
SANISTÅL A/S	3157100030
NOWACO A/S	3025829890
POLAR SEAFOOD DENMARK A/S	2282092030
FIBERTEX PERSONAL CARE A/S	2182787070

BLADT HOLDING A/S	2167940100
Aalborg Portland A/S	1933579390
ALFA LAVAL AALBORG A/S	1820852990
A. ENNGAARD A/S	1712523010

Kilde: Kilde: BiQ og CVR-registret 2019

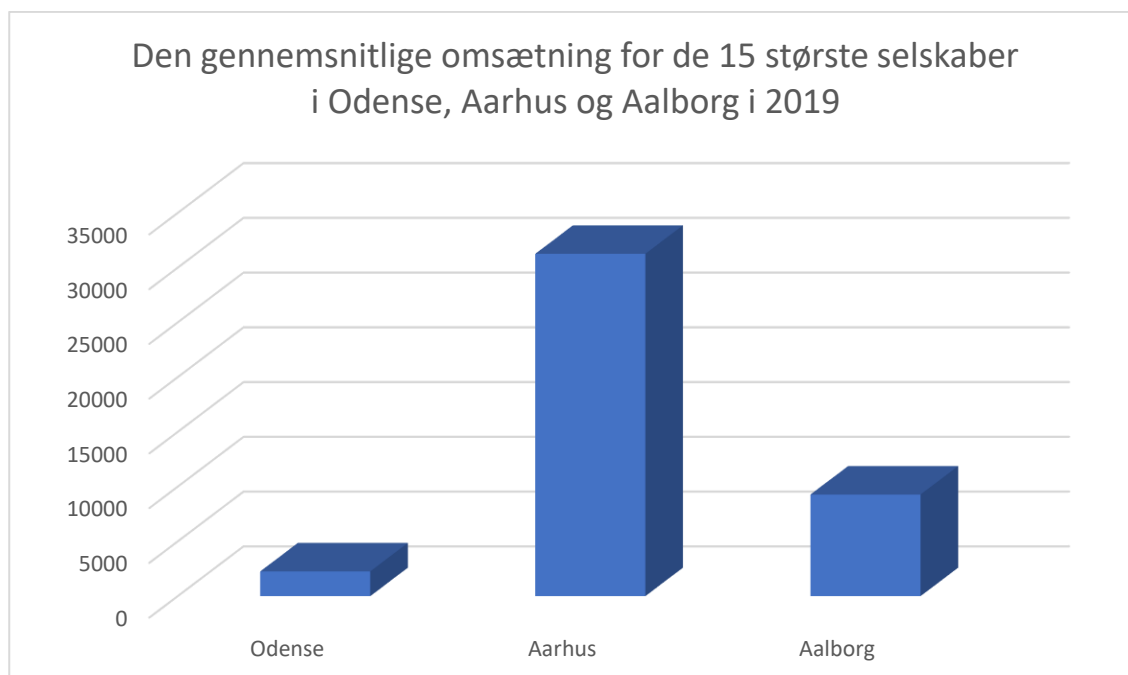
I Aarhus var byens største selskaber i lighed med tidligere knyttet til forskellige former for handel. Udover detailhandelsgiganten Salling var byen hjem for hovedkvarterer for byggemarkederne XL-byg og Stark samt det danske hovedkvarter for den tyske trælasthandel Pfleiderer. Hertil kom Lars Larsens sengetøjsimperium Jysk og salgsselskabet Andelssmør. Aarhus var også hjem for de store energiselskaber Energi Danmark, In Commodities og Danske Commodities. Selvom de var få, så var de største selskaber i Aarhus baseret på produktion. Næmlig mejerigiganten Arla og vindmølleproducenten Vestas (som havde flyttet sit hovedkontor til byen i 2008). Herudover var Aarhus hjem for entreprenøren Per Aarsleff A/S og det danske hovedkontor for det japanske containertransportselskab Ocean Network Express.

Et fællestræk for flere af de store selskaber i Aarhus var en tilknytning til energisektoren, som fremstilling af vindmøller eller salg af elektricitet.

Selskab	Omsætning
ARLA FOODS AMBA	78652482000
VESTAS WIND SYSTEMS A/S	91102500000
Ocean Network Express Europe Ltd. Denmark Filial	76860072000
DANSKE COMMODITIES A/S	75134968000
ENERGI DANMARK A/S	44376162000
Salling Group A/S	42447000000
BIOMAR GROUP A/S	11180095500
Pfleiderer Nordic filial af Pfleiderer Holzwerkstoffe GmbH, Tyskland	7926033400
In Commodities A/S	7495918600
OK A.M.B.A.	7299990000
Stark Danmark A/S	7024999900
Per Aarsleff A/S	6236913200
XL-BYG A.M.B.A.	5388441100
JYSK A/S	4446155800
ANDELSSMØR A.M.B.A.	3380311040

Kilde: Kilde: BiQ og CVR-registret 2019

Omsætningen hos selskaberne med hovedkontor i Aarhus var betragteligt større end i Aalborg og Odense (fig. 40). Kun Orifarm i Odense havde en omsætning af størrelse, som kunne hamle op med de aarhusianske selskaber.

Figur 40 Kilde: BiQ og CVR-registret 2019

Selskabernes historie

Selvom om selskaberne på flere måder afspejlede globaliseringen og erhvervslivets højere grad af mobilitet også nationalt, så var langt de fleste af de store selskaber i de tre byer opstået lokalt og flere havde lange historiske rødder. Selskaberne i Aarhus var noget yngre end i Odense og Aalborg uanset om man betragter deres grundlæggelsestidspunkt eller det tidspunkt, hvor selskabet flyttede til byen. De ældste virksomheder fandt man i Aalborg.

Aalborg var ligeledes den by, hvor selskabernes historie var tættest knyttet til byen. Store internationale selskaber som Alfa Laval og Danfotech Middelby var kommet til byen på baggrund af ældre aalborgensiske virksomheder. Svenske Alfa Laval opkøbte i 2010 den store producent af kedler og brændere til skibe, Aalborg Industries og dannede Alfa Laval Aalborg. Aalborg Industries var blevet grundlagt i Aalborg i 1984 og havde i 2009 inden salget 634 medarbejdere i Aalborg (2637 medarbejdere totalt).¹⁶ I 2020 var medarbejdertallet på 461, og virksomheden havde dermed stort set bibeholdt sine aktiviteter i Aalborg. Det amerikanskejede Danfotech Middelby var for Danfotech-delens vedkommende et aalborgensisk selskab, som var blevet grundlagt i 1989. Virksomheden, som producerede maskiner til fødevarerindustrien, herunder en baconpresse, blev i 2011 en del af det ældre amerikanske selskab Middelby. Som noget særligt

¹⁶ Aalborg Industries, *Årsrapport 2010*, VIRK.dk

var Aalborg hjem for flere virksomheder med rødder i det nordatlantiske og Grønlandshandelen. De to største var Royal Greenland Seafood og Polar Seafood Denmark. Aalborg overtog rollen som hovedhavn for Den Kongelige Grønlandske Handel fra København i 1970'erne, men i 2017 udfordrede Aarhus denne position. Rederiet Royal Arctic Line A/S som havde enekoncession til al søtransport af gods til og fra Grønland besluttede sig for at flytte til havnen i Aarhus, som havde bedre kapacitet til store skibe og bedre forbindelser til resten af verden. Fra 2023 planlægges rederiets aktiviteter for alvor forgå fra Aarhus, og i Aalborg frygtes det at en stor del af de 1800 arbejdspladser, som er afhængig af rederiets tilstedeværelse, vil flytte med.¹⁷

Selskaber i Aalborg	Grundlagt	Hovedsæde i Aalborg	
		siden	Hvor
SPAR NORD BANK A/S	1824	1824	Grundlagt i Aalborg som Aalborg Byes og Omegns Sparekasse
Aalborg Portland A/S	1889	1889	Grundlagt i Aalborg
SANISTÅL A/S	1926	1926	Grundlagt i Aalborg
A. ENNGAARD A/S	1943	1943	Grundlagt i Aalborg
WRIST SHIP SUPPLY A/S	1953	1953	Grundlagt i Aalborg som Ove Wrist & co
EURO CATER HOLDING A/S	1958	1958	Grundlagt i Aalborg
BLADT HOLDING A/S	1965	1965	Grundlagt i Aalborg
FIBERTEX PERSONAL CARE A/S	1968	1968	Grundlagt i Aalborg som Fibertex. Personal care blev fraspaltet i 2011. Siden 2002 ejet af Schouw & Co fra Aarhus
NOWACO A/S	1972	1972	Grundlagt i Aalborg
ALFA LAVAL AALBORG A/S	1883	1984	Grundlagt i Sverige i 1883
ROYAL GREENLAND SEAFOOD A/S	1776	1987	Hovedsæde i Nuuk. Rødder i Den Kongelige Grønlandske Handel. København var KGHs hovedhavn indtil 1972-74, hvorefter det blev Aalborg. ROYAL GREENLAND SEAFOOD blev oprettet i Aalborg i 1987.
POLAR SEAFOOD DENMARK A/S	1987	1987	Grundlagt i Grønland med dansk hovedkvarter i Aalborg
DANFOTECH MIDDLEBY DENMARK, FILIAL AF DANFOTECH INC., USA	1989	1989	Danfotech blev grundlagt i Aalborg i 1989. I 2011 blev selskabet en del af Middelby, grundlagt i USA i 1888.
Centrica Energy Trading A/S	1997	1997	Grundlagt i Aalborg
UNIOIL SUPPLY A/S	2014	2014	Grundlagt i Aalborg på resterne af O.W Bunker

¹⁷ Camilla Stougård Christoffersen: Aalborg Havn kan miste Grønlands-handel og over 1000 arbejdspladser, TV2Nord.dk 21. juni 2017 og Laura Uldahl Aggernæs: Efter 50 år med base i Aalborg: Royal Arctic Line rykker ind i Aarhus Havn, Erhvervsplus.dk 13 apr. 2021.

Også i Odense var de store selskaber i høj grad vokset op i byen, men enkelte af de store selskaber havde (delvis) ophav uden for bymurene. Svenske Bamboras aktiviteter i byen skyldtes at opkøb af den odenseanske IT-virksomhed dk-online. Hermle Nordic var til forskel her fra en filial af den tyske maskinfabrik, som i 2009 besluttede sig for at udvikle det skandinaviske marked og til det formål oprettede en ny afdeling i Odense. Sandsynligvis blev virksomheden tiltrukket af en placering i Odense pga. af det odenseanske erhvervsliv styrkepunkt inden for metal og maskinindustrien.

Det var ligeledes lykkedes Odense at tiltrække enkelte selskaber grundlagt i andre danske byer, nemlig P. Christensen fra Kolding, som fik afdeling i Odense i 1991, og Kompan, der var opstået i Ringe, men siden 2011 har haft hovedsæde i Odense.

Selskaber i Odense	Grundlagt	Hovedsæde	
		Grundlagt i Odense	Grundlagt hvor siden
H.J. HANSEN GENVINDINGSINDUSTRI A/S	1829	1829	Grundlagt i Odense
HARALD NYBORG A/S	1904	1904	Grundlagt i Odense
GASA GROUP DENMARK A/S	1929	1929	Grundlagt i Odense
MICRO MATIC A/S	1953	1953	Grundlagt i Odense
FTZ AUTODELE & VÆRKTØJ A/S	1962	1962	Grundlagt som Fyns Auto Udstyr i Odense
GF FORSIKRING A/S	1967	1967	Grundlagt i Odense
ALUMECO A/S	1983	1983	Grundlagt i Odense
3C GROUPS A/S (L'easy)	1985	1985	Grundlagt i Odense som VaskRent
TV2/DANMARK A/S	1986	1986	Grundlagt i Odense
P. CHRISTENSEN A/S	1924	1991	Grundlagt i Kolding og fik afdeling i Odense i 1991
ORIFARM SUPPLY A/S	1993	1993	Grundlagt i Odense
UNIVERSAL ROBOTS A/S	2005	2005	Grundlagt i Odense
Bambora Denmark, filial af Bambora AB, Sverige	2006	2006	Selskabet er fra Sverige. Blev grundlagt i Odense som dk online i 2006. Blev en del af svenske Bambora i 2015 sammen med flere andre IT-virksomheder.
HERMLE NORDIC FILIAL AF MASCHINENFABRIK BERTHOLD HERMLE AGTYSKLAND	1938	2009	Moderselskabet er fra Tyskland
KOMPAN Holding A/S	1970	2011	Grundlagt i Ringe og flyttede i 2011 hovedsædet til Odense

I Aarhus var selskaberne ikke alene yngre end i Odense og Aalborg, de var også i højere grad opstået helt eller delvist andre steder. Det tyder med andre ord på at Aarhus besad større

tiltrækningskraft som regionalt/nationalt center for erhvervslivet. Aarhus overtog rollen som hovedsæde for Mejeriselskabet Danmark (senere MD Foods og nu Arla) fra Vejle i 1974. Det har flere gange været til diskussion at flytte hovedsædet til København pga. af selskabets stigende internationale engagement og fusionen med svenske Arla. Selskabets bagland af mange jyske bønder har haft et ønske om at forblive i Jyllands hovedstad. I dag har selskabet dog en del aktiviteter i København. I lighed med mejerigiganten har flere selskaber flyttet hovedsæde fra det jyske opland ind til Aarhus, herunder Aarsleff, Vestas og Biomar. I 2016 og 2017 kom de internationale aktører trælasthandelen Pflaederer fra Tyskland og shippingselskabet ONE fra Japan også til Aarhus.

Selskaber i Aarhus	Grundlagt	Hovedsæde i Aarhus	
		siden	Hvor
Stark Danmark A/S ANDELSSMØR A.M.B.A.	1896	1896	Grundlagt i Aarhus under navnet Århus Trælasthandel A/S.
Salling Group A/S	1956	1956	Grundlagt i Aarhus
ARLA FOODS AMBA	1970	1974	Grundlagt i Aarhus, rødder i Mejeriselskabet Danmark/ MD Foods etableret i 1970. Flyttede fra Vejle til Aarhus i 1974. Blev til Arla i år 2000.
OK A.M.B.A.	1978	1978	Grundlagt i Aarhus - fusion af Dansk Andels Kulforretning, Fyns Kulindkøbsforening, Sydjydsk Andels Olie, Aabenraa Tanklager, Aalborg Kul- og Olieimport, Kommunernes Kulkontor og OK Olie A/S.
JYSK A/S	1979	1979	Grundlagt i Aarhus
ENERGI DANMARK A/S	1993	1993	Grundlagt i Aarhus
Per Aarsleff A/S	1947	1998	Grundlagt i Fasterholt
XL-BYG A.M.B.A. DANSKE COMMODITIES A/S	2002	2002	Grundlagt i Aarhus
BIOMAR GROUP A/S	2004	2004	Grundlagt i Aarhus
VESTAS WIND SYSTEMS A/S	1962	2008	Grundlagt i Brande
Pflaederer Nordic filial af Pflaederer Holzwerkstoffe GmbH, Tyskland	1945	2008	Grundlagt i Ringkøbing i 1945. Hovedsæde i Aarhus siden 2008
Ocean Network Express Europe Ltd.	1894	2016	Filial af tysk selskab
Denmark Filial	2017	2017	Grundlagt i Japan. Joint venture mellem eksisterende firmaer.
In Commodities A/S	2017	2017	Grundlagt i Aarhus

Innovation

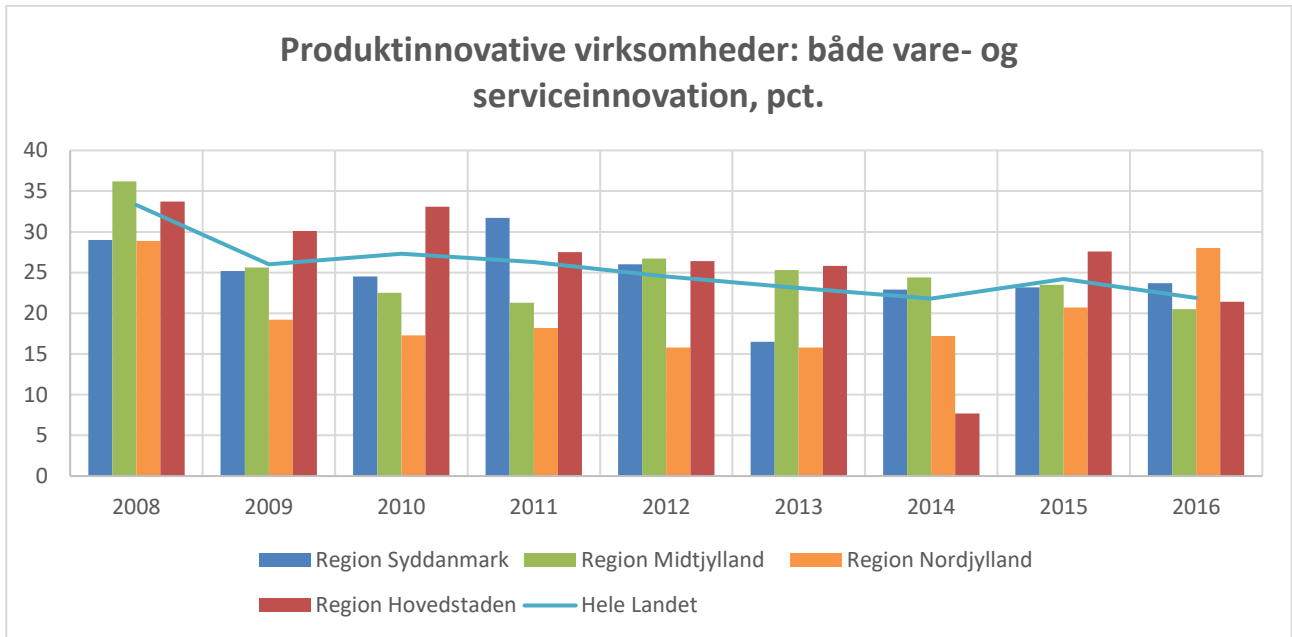
Innovation er et både relevant og særdeles interessant fænomen, men er samtidig også ganske vanskeligt at undersøge statistisk. Litteraturen om innovation skelner ofte mellem de fire p'er: produkt, proces, position og paradigme.¹⁸ *Produktinnovation* er nok den type innovation, de fleste først vil komme i tanke om. Altså det at udvikle et helt nyt produkt (vare eller service) eller at forbedre et eksisterende. *Procesinnovation* handler om at forbedre eller forny produktion eller infrastrukturen omkring salg, opbevaring eller transport af produktet. Det kunne f.eks. være at skifte håndvæven ud med en mekanisk væv eller at lægge sin købmandsbutik om til en selvbetjeningsbutik. *Positionsinnovation* beskriver en ændring i produktets forhold til markedet. Her er det altså primært markedsføringen af produktet, der forandres frem for produktet i sig selv. Det kunne eksempelvis være at sammensætte en særlig kombination af legoklodser med nye fortællinger for at henvende sig til pre-teen piger. Den sidste innovationstype ”*paradigme*” er den mest ”fluffy” og beskriver ændringer af forretningsmodellen og opfattelsen af hvilken type virksomhed, der overhovedet er tale om. Det kunne f.eks. være IBMs overgang fra at være en virksomhed, der producerede hardware, til en konsulentvirksomhed. Der findes altså flere typer af innovation, men de har alle betydning for, hvor godt virksomheder vil klare sig, og hvor succesfuldt de kan tilpasse sig forandrede vilkår. De forskellige innovationstyper lader sig i praksis ikke helt adskille, men pointen er her at innovation ikke blot knytter sig til nye opfindelser eller teknologihistoriske forandringer, men må opfattes bredere.

I Danmarks Statistik findes der kun deciderede statistikker for innovation for de senere år og det er ikke muligt at finde tal på by- eller kommuneniveau. Oplysningerne er indsamlet via spørgeskema som blev forsimplet i 2018. Tallene fra 2018 og senere er derfor ikke direkte sammenlignelige med tidligere.

Opgørelsen over produktinnovative virksomheder, som dækker årene 2008-2016 viser at Region Hovedstaden var hjem for den største andel innovative virksomheder. Midtjylland klarede sig næstbedst, efterfulgt af Syddanmark. Virksomhederne i Region Nordjylland var de mindst produktinnovative og lå tydeligt under landsgennemsnittet (fig. 41).

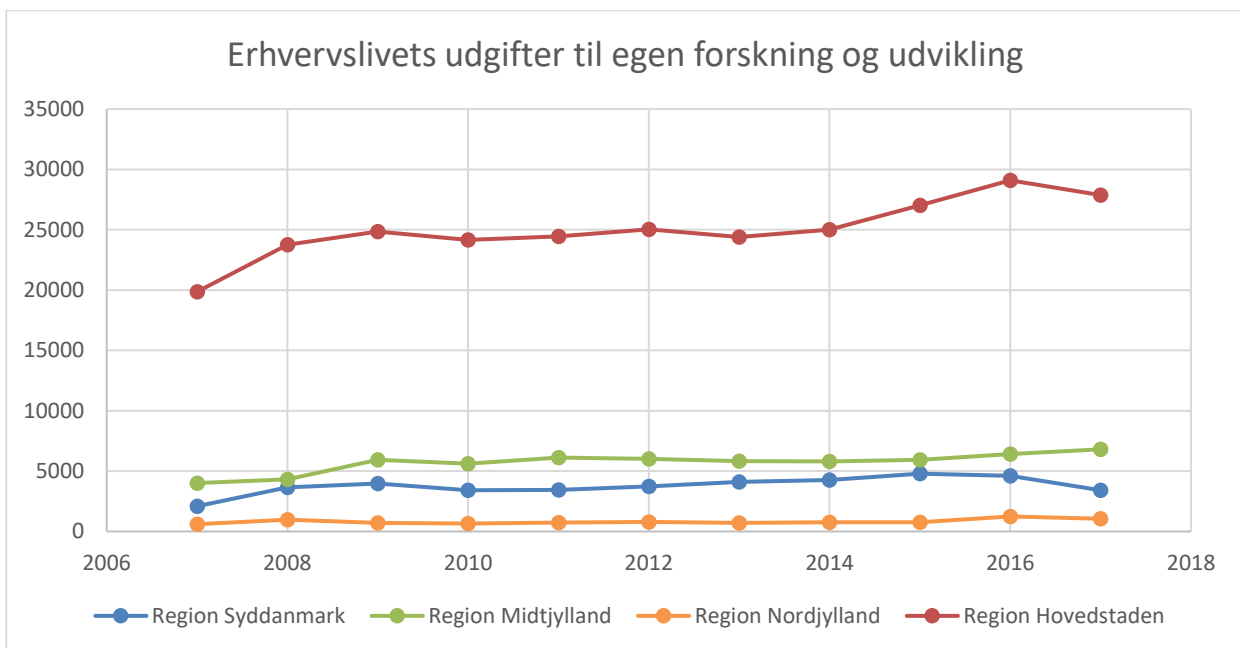
---

¹⁸ Se fx Joe Tidd, John R. Bessant: *Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organizational Change*, 7th Edition, Wiley 2020.

Figur 41 Danmarks statistik INN04

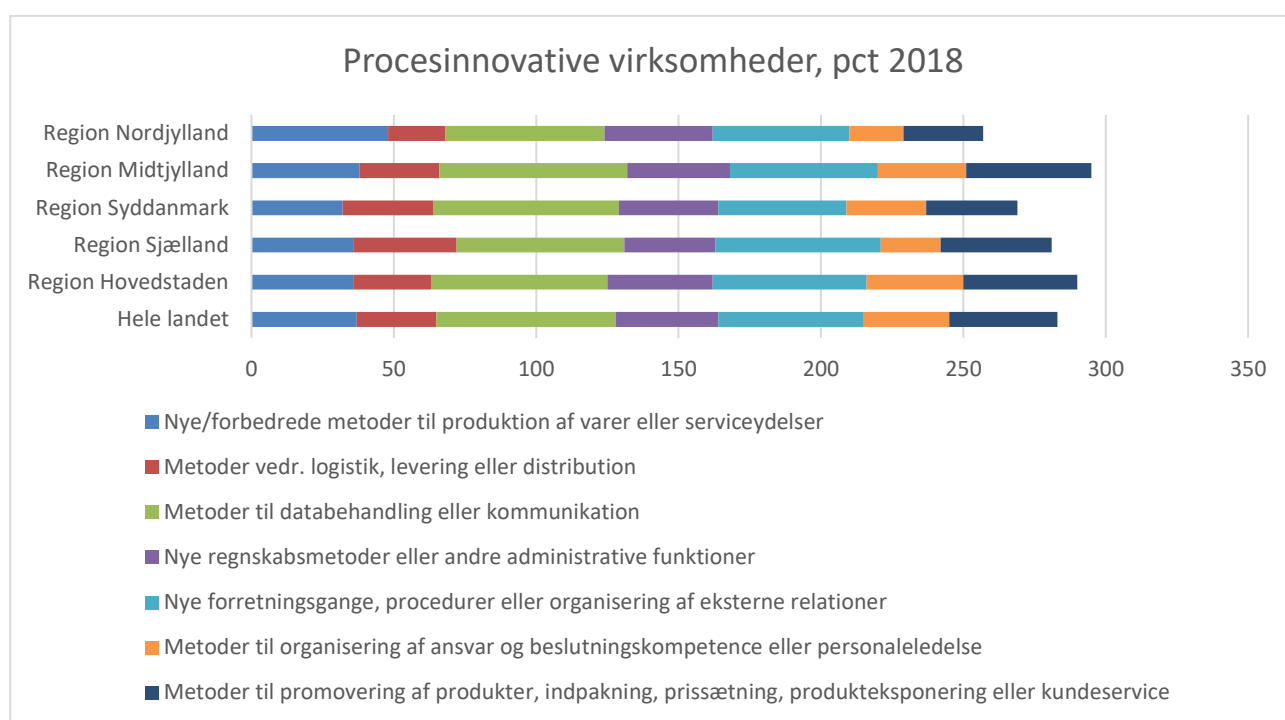
Opgørelsen over erhvervslivets udgifter til forskning og udvikling tegner samme billede. Virksomhederne i hovedstaden brugte langt flere midler på innovation end i de øvrige regioner. Hernæst fulgte midtjyderne, syddanskerne og de laveste udgifter havde de nordjyske virksomheder (fig. 42).

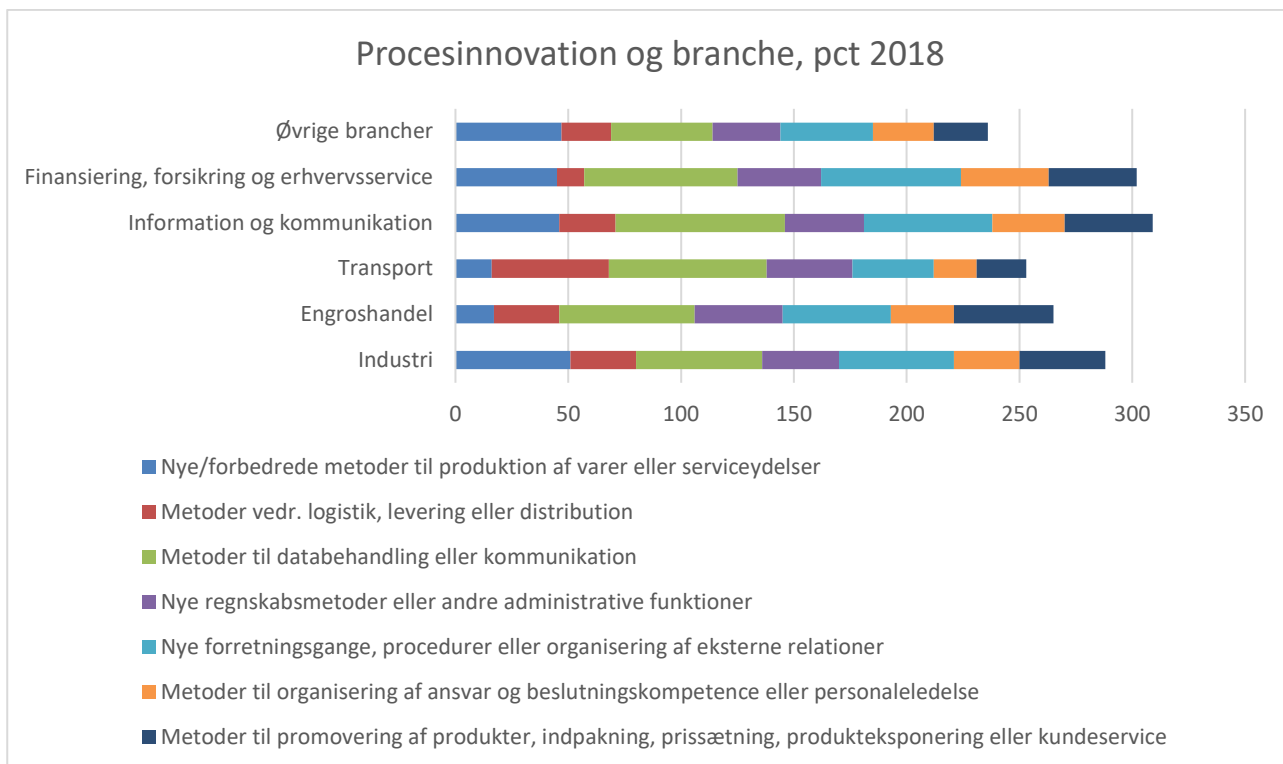
Figur 42 Danmarks Statistik FORSK01. Definitionen af FoU blev udvidet og præciseret fra og med 2017. Tallene er derfor ikke direkte sammenlignelige

Statistikken giver for 2018 et bud på, hvor i landet den største andel af procesinnovative virksomheder lå (fig. 43). Her tog Midtjylland førertrøjen, og Nordjylland var igen den region med den laveste andel innovative virksomheder. Tallene fra 2018 viser i øvrigt at nytænkningen særligt fandt sted inden for området metoder til databehandling eller kommunikation. Med det in mente er det ikke overraskende at det samlet set var brancher som forsikring, finansiering, erhvervsservice, information og kommunikation som udmærkede sig som de mest innovative (fig. 44).

Figur 43 Danmarks Statistik INN14

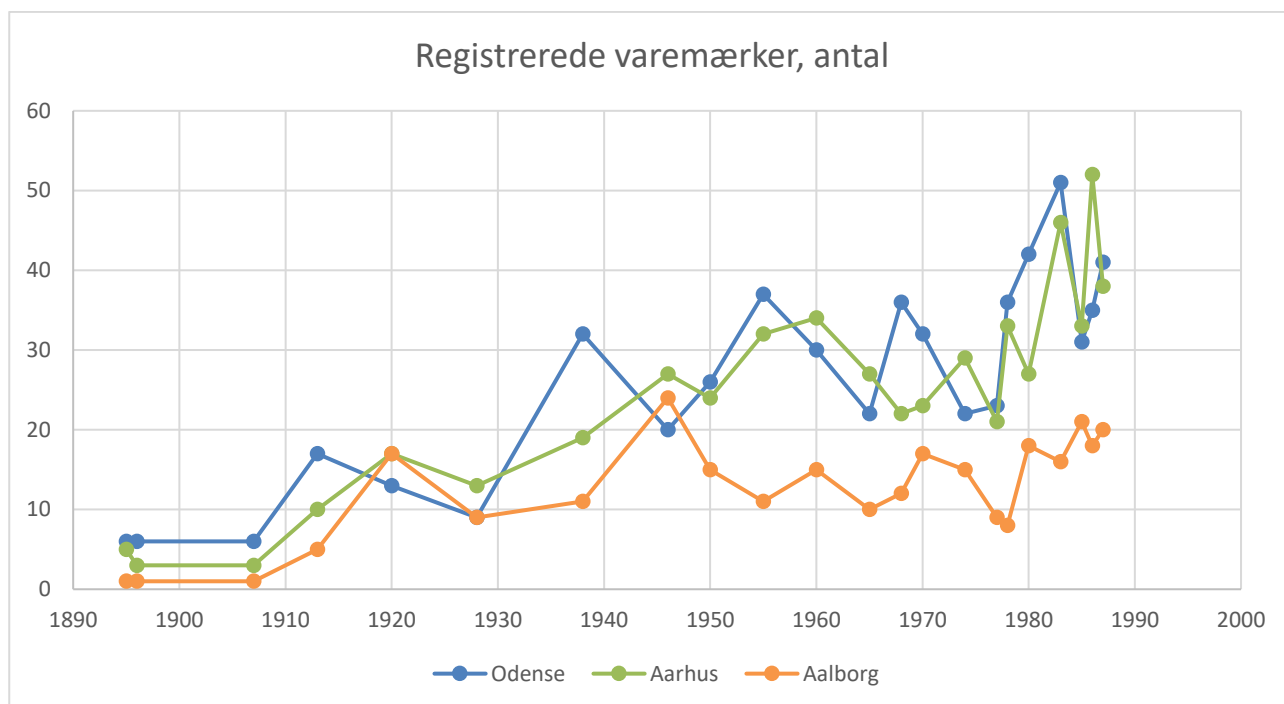

Figur 44 Danmarks Statistik INN14

Innovative virksomheder og brancher: mulige veje til historiske perspektiver

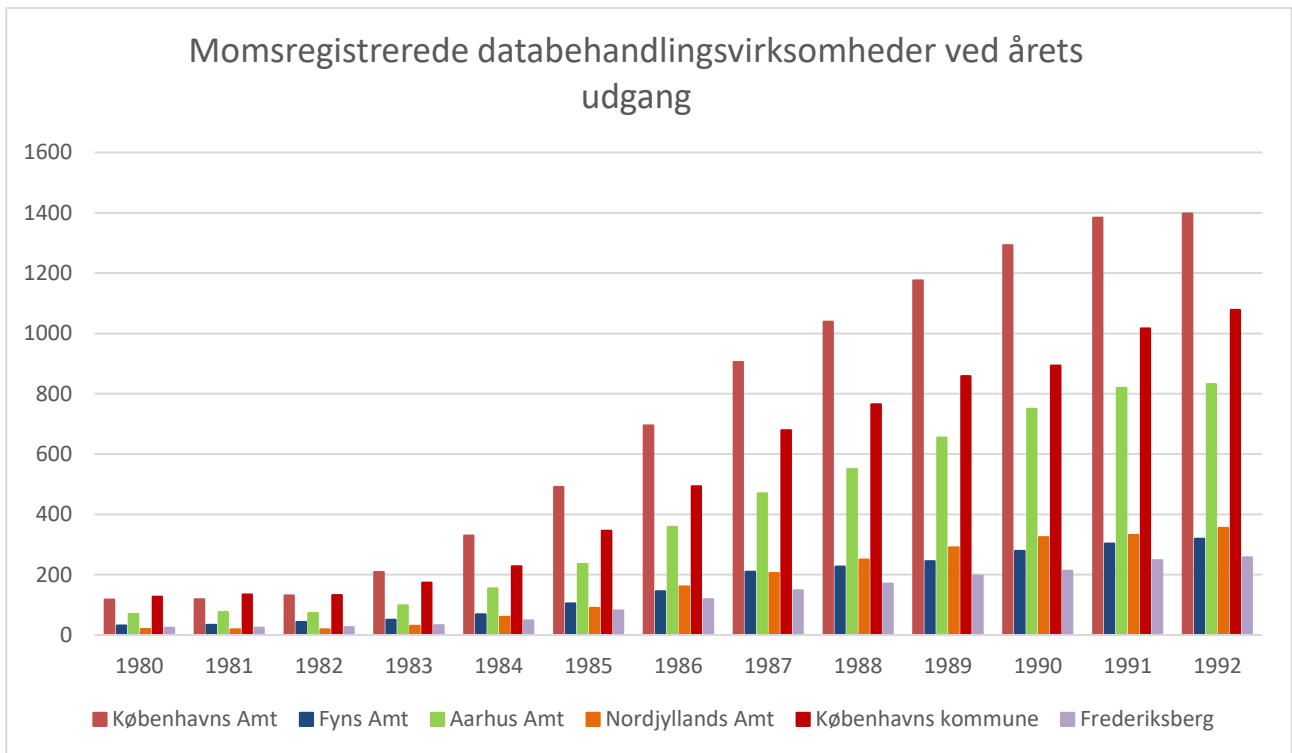
Man kunne forstille sig flere veje rundt om de manglende opgørelser i Danmarks Statistik, for alligevel at få et indblik i innovation i erhvervslivet i et længere historisk perspektiv.

Produktinnovation kan eksempelvis give sig udtryk i udtagning af patenter eller registrerede varemærker. Dansk varemærketidende har siden 1880 registreret varemærker og patenter og her fremgår det, hvor i verden/landet registreringen har hjemme. Langt den overvejende del af de danske varemærker og patenter er udtaget fra en adresse i København. I opgørelsen herunder følges Aarhus og Odense den samme udvikling, hvor Aalborg har et noget lavere antal registreringer (fig. 45). Det er imidlertid et spørgsmål hvor repræsentativ en sådan opgørelse er i forhold til et bredere udsnit af byernes erhvervsliv. Den kan i alle tilfælde kun sige noget om aktiviteten den del af erhvervslivet, som har med produktion af forskellige varer og services at gøre, hvor det giver mening at udtage et registrere et varemærke eller et patent – i praksis oftest industrien.

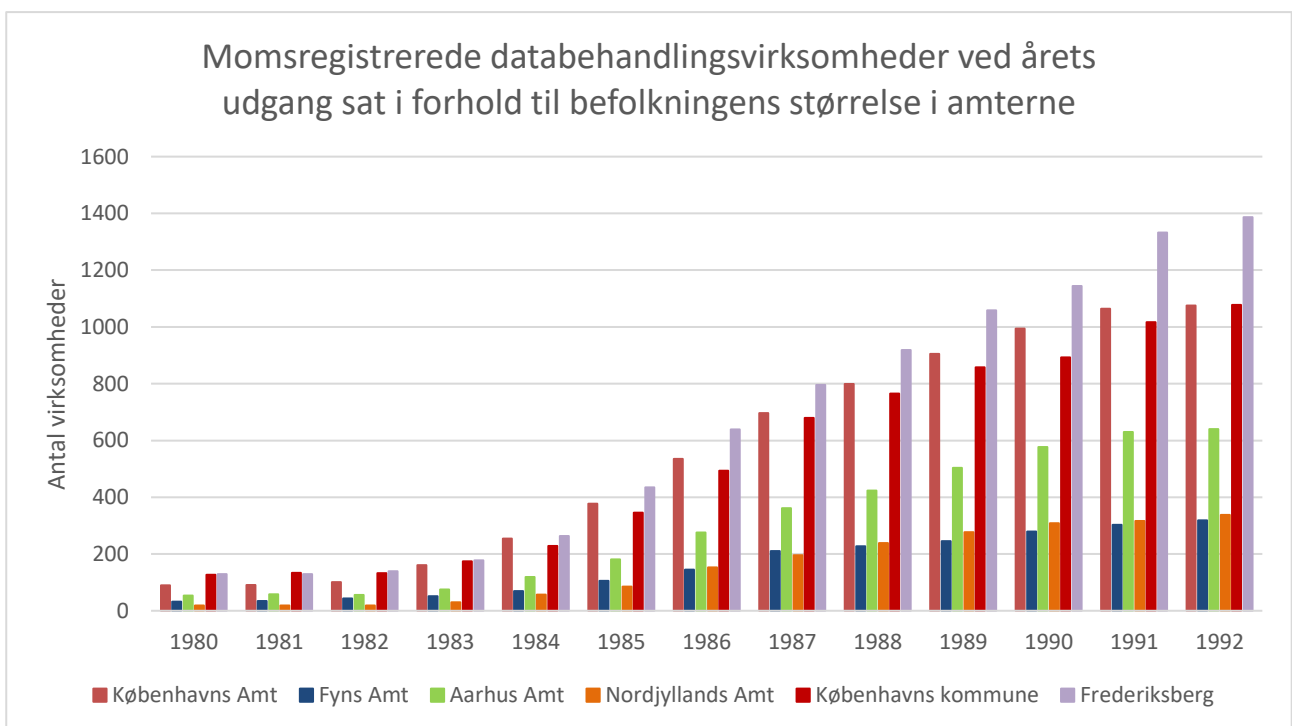

Figur 45 Dansk varemærketidende. Optælling baseret på tidsskriftets indeks frem til 1987, der angiver adresse.

En anden vej rundt om de manglende historiske opgørelser kunne være at se på udbredelsen af brancher, som må antages at være særligt innovative i bestemte perioder enten, fordi de tager ny teknologi i brug eller opdyrker nye forretningsområder. Som vi så ovenfor tyder det på at databehandling er et innovativt forretningsområde i øjeblikket. En mulighed kunne derfor være at følge en sådan branche over en længere periode. Oprettelsen, afgang og bestanden af momsregistrerede databehandlingsvirksomheder kan følges mellem 1980 og 1992 og viser at langt det største antal databehandlingsvirksomheder voksede frem i hovedstadsområdet. I provinsen var det Aarhus Amt, der med et tydeligt forspring var mest leveringsdygtig i den type virksomheder. Forskellen mellem Fyns Amt og Nordjyllands Amt var forholdsvis lille, men hvor Fyns Amt stod stærkest fra 1980 til 1988, hvorefter Nordjylland faktisk overhalede Fyn. Herunder ses to grafer, hvor den første viser det faktiske antal virksomheder i branchen ved årets udgang (fig. 46). Den efterfølgende tager hensyn til befolkningens størrelse i de forskellige områder (med udgangspunkt i Fyns Amt). Derved tydeliggøres særligt Frederiksbergs relativt høje antal databehandlingsvirksomheder (fig. 47).

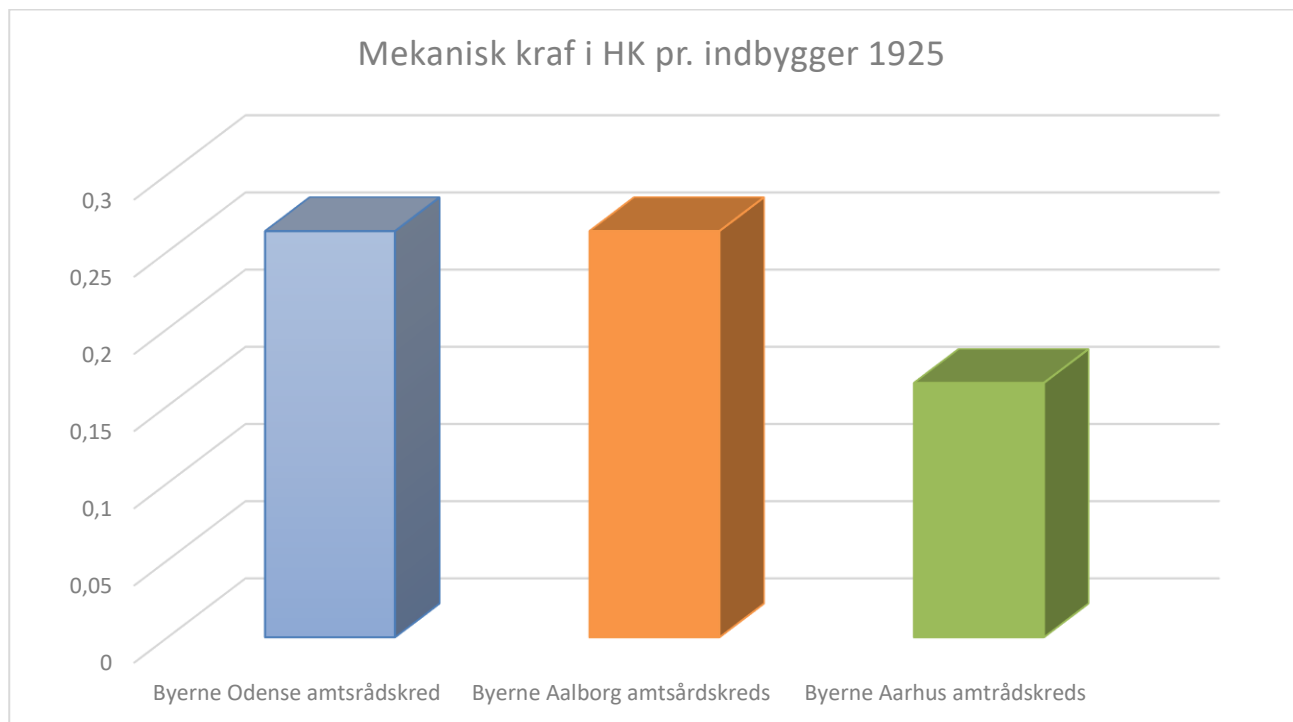
Figur 46 Danmarks Statistik MOMS4

Figur 47 Danmarks Statistik MOMS4

Varemærker, patenter og branchebetegnelser vil som oftest være knyttet til produktinnovation, men på nogle områder vil det også være muligt at følge procesinnovation ved at tage udgangspunkt i implementeringen af ny teknologi. I nyere tid kunne det være it-anvendelse (findes opgjort på forskellige måder, men det er ikke lykkedes mig at finde en statistik som indeholder geografisk område).

I slutningen af 1800-tallet og tidligt i det 20. århundrede findes opgørelser over indførelsen af mekanisk kraft i produktionen. Udover at kunne give et indblik i industriens fremvækst, så kan opgørelserne også bruges til at undersøge hvor ny teknologi i form af motorkraft først blev implementeret. Målt i forhold til indbyggertal var erhvervslivet i Odense og Aalborg i højere grad mekaniseret i 1925 end Aarhus.

Figur 48 Danmarks Statistik: Erhvervstællingen 1925

En mere sammenhængende og præcis undersøgelse af innovation i erhvervslivet i Odense, Aarhus og Aalborg i et historisk perspektiv lader sig ikke gennemføre inden for rammerne af dette projekt. I en evt. fremtidig undersøgelse ville man kunne supplere det statistiske materiale med arkivmateriale på virksomhedsniveau.

Indkomstfordeling

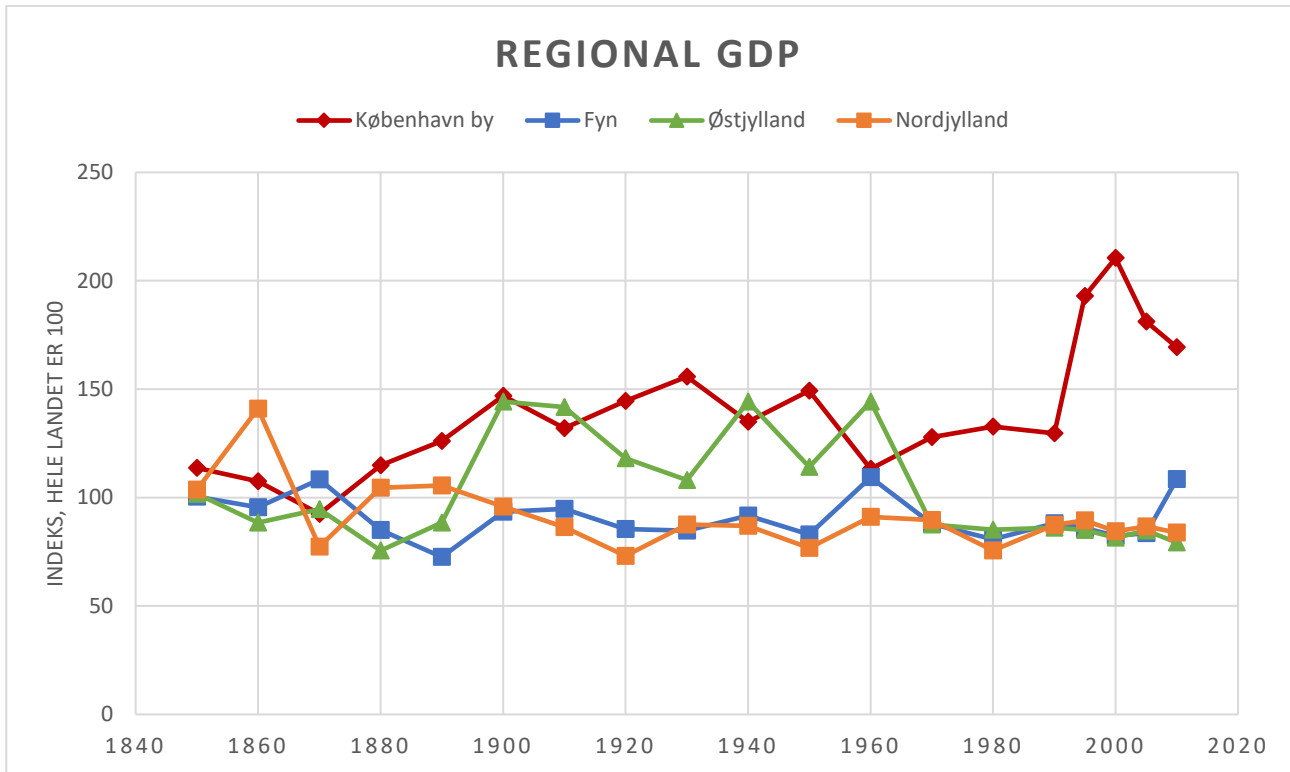
I dette afsnit skal vi se nærmere på indkomstfordeling på, om odenseanerne har været rigere eller fattigere end andre?

Regional BNP 1840-2010

Odense er som bekendt hovedstaden på Fyn, og byens og øens økonomi er tæt forbundne. En gruppe af økonomer har undersøgt det regionale BNP i Danmark (fig. 49).¹⁹ BNP opgøres almindeligvis på nationalt niveau, men her er der altså tale om værdien af en enkelt regions samlede produktion af varer og tjenester fratrukket værdien af de anvendte råstoffer. Undersøgelsen viser, at Fyn har ligget en smule under end landsgennemsnittet i langt størstedelen af de seneste 150 år. Der er dog enkelte perioder, hvor Fyn, ifølge deres undersøgelse, har klaret sig bedre. Det er 1870'erne, 1960'erne og omkring 2010. På samme måde har Nordjylland ligget under landsgennemsnittet bortset fra perioder i 1800'tallet. Ifølge analysen skyldtes den relativt høje indkomst omkring 1860'erne eksport af landbrugsprodukter. Østjylland har klaret sig bedre, og har i perioden 1900-1960 haft et væsentlig højere BNP end landsgennemsnittet. Herefter har regionen ligget på niveau med Fyn og Nordjylland. Ikke overraskende har København haft et højere BNP end landsgennemsnittet i næsten hele undersøgelsesperioden, blot afbrudt af 1870'erne. Den økonomiske udvikling er gået særligt stærkt i hovedstaden siden 1990.

---

¹⁹ Janisse, K. A., Jensen, P. S., Radu, C. V., & Sharp, P. R. (2018). Regional GDP in Denmark, 1850–2010. In J. R. Rosés, & N. Wolf (Eds.), *The Economic Development of Europe's Regions: A Quantitative History since 1900* (pp. 85-102). Routledge.

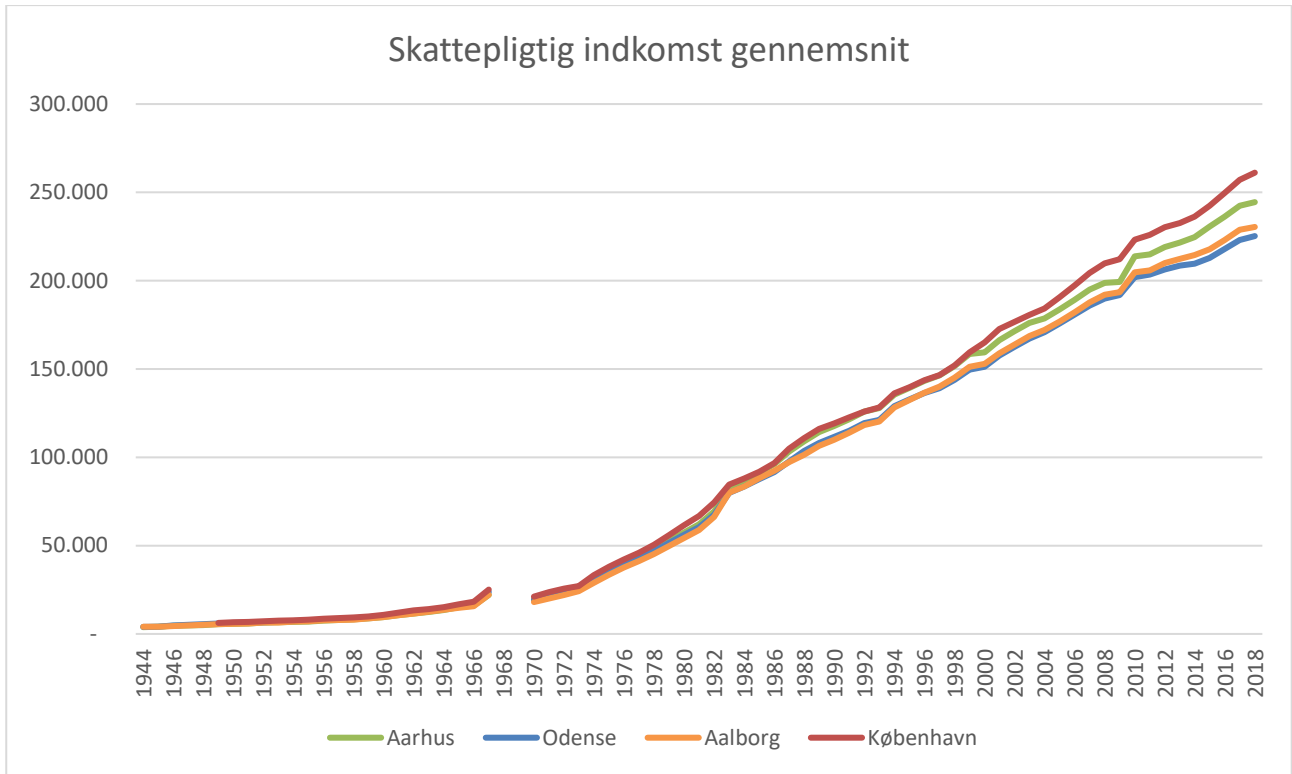

Figur 49 BNP pr. indbygger på regionsniveau. Tallene er indekstal og hele landet er 100. Kilde: P. Sharp: *Regional GDP in Denmark 1850-2010*.

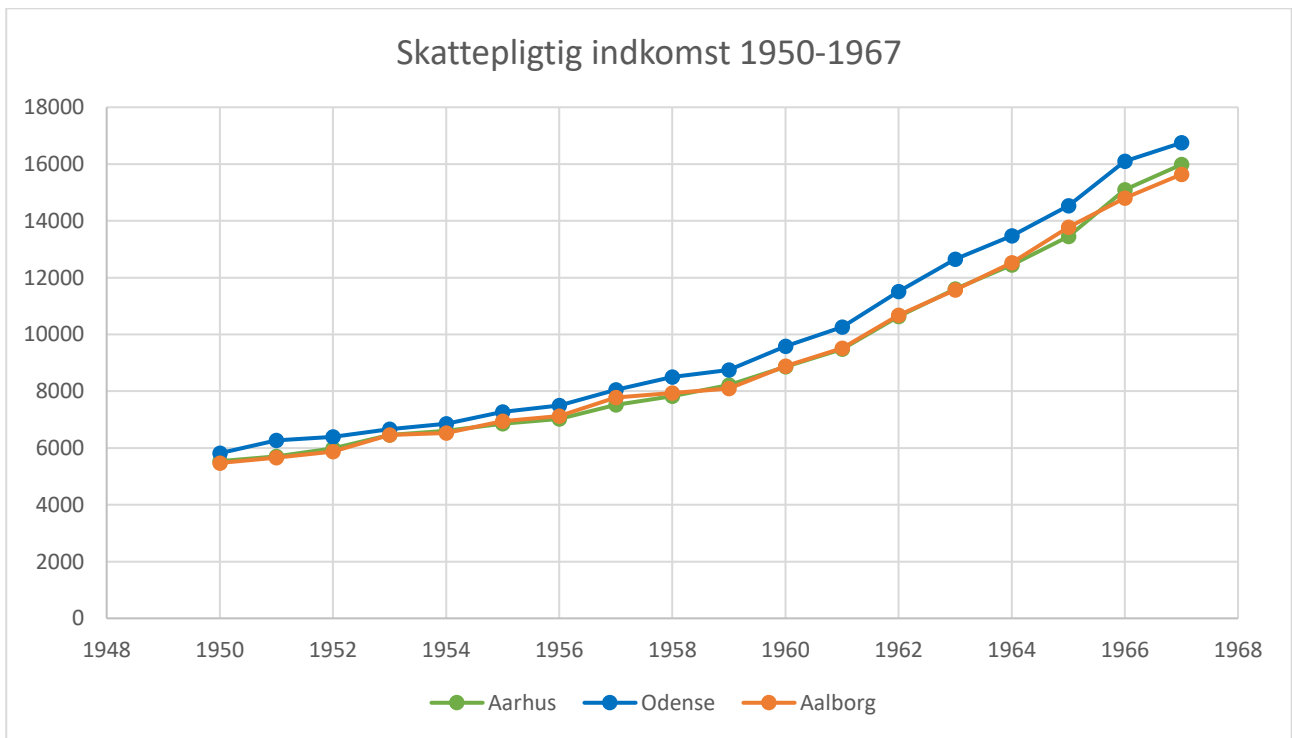
Skattepligtig indkomst

Indbyggernes indkomst kan følges via skatteopgivelser. Hovedstadens indbyggere har gennemgående haft den højeste indkomst (fig. 50). Den næsthøjeste gennemsnitsindkomst fandt man blandt de større byer - i Odense i 1950'erne og 1960'erne (fig. 51). Herefter blev byen gradvist overhalet af Aarhus (fig 52). Indbyggerne i Aalborg har generelt haft den laveste gennemsnitlige indkomst, men har i det nye årtusinde overhalet Odense.

I forhold til landsgennemsnittet har de tre store provinsbyer Odense, Aarhus og Aalborg ligget under siden 1970'erne - dog med Aarhus forholdsvist nær gennemsnittet (FIG. 53). Det kan pege i flere retninger. Det kan skyldes at økonomien uden for de større byer i højere grad er et anliggende for skat og en professionaliseret økonomi, eller at de større byer har tiltrukket flere borgere med lav indkomst på forskellige former for overførsler som fx studerende.

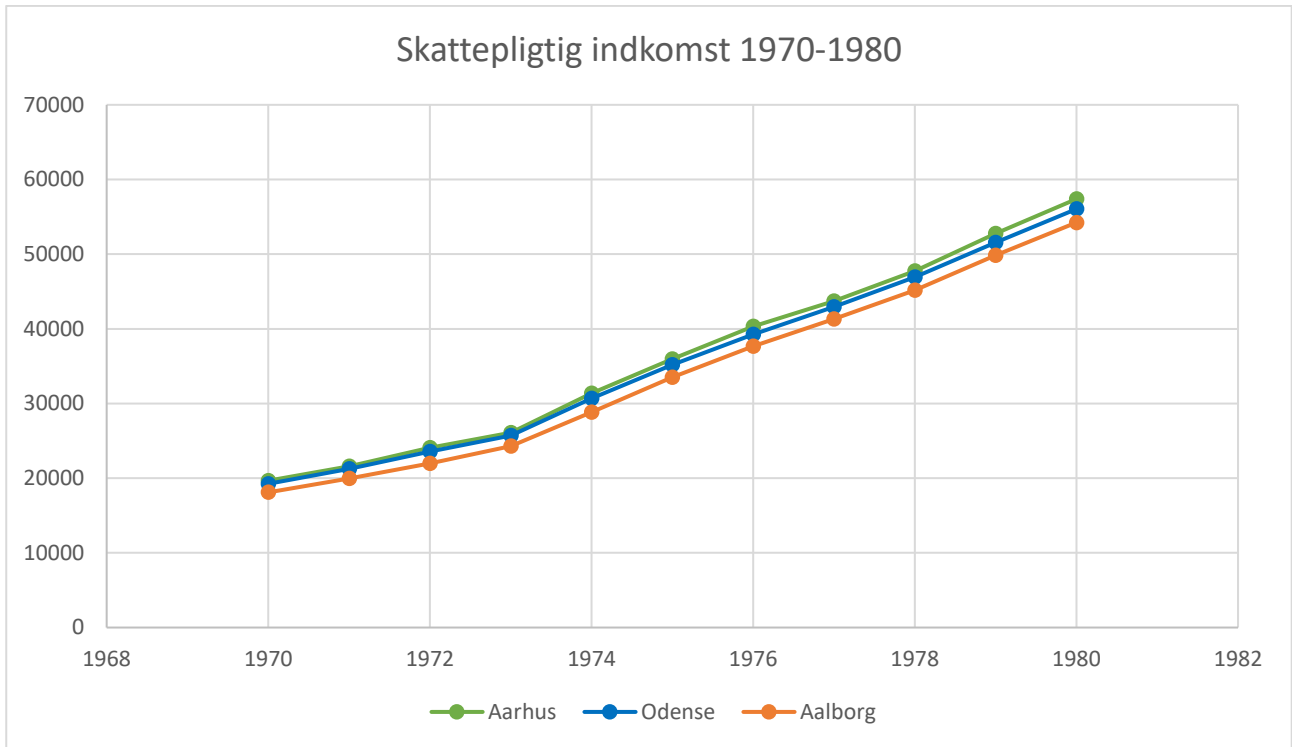

Figur 50 Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske meddelelser

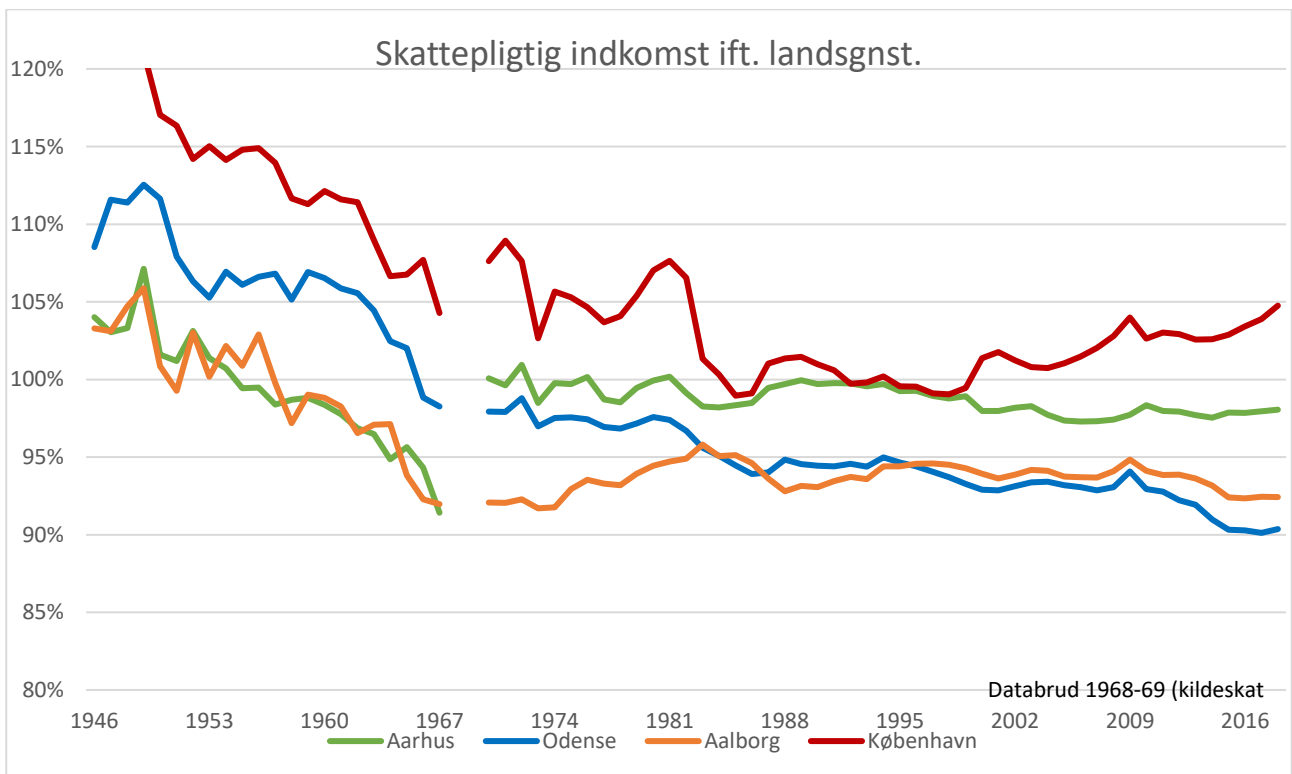

Figur 51 Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske meddelelser

Figur 52 Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske meddelelser

Figur 53 Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske meddelelser

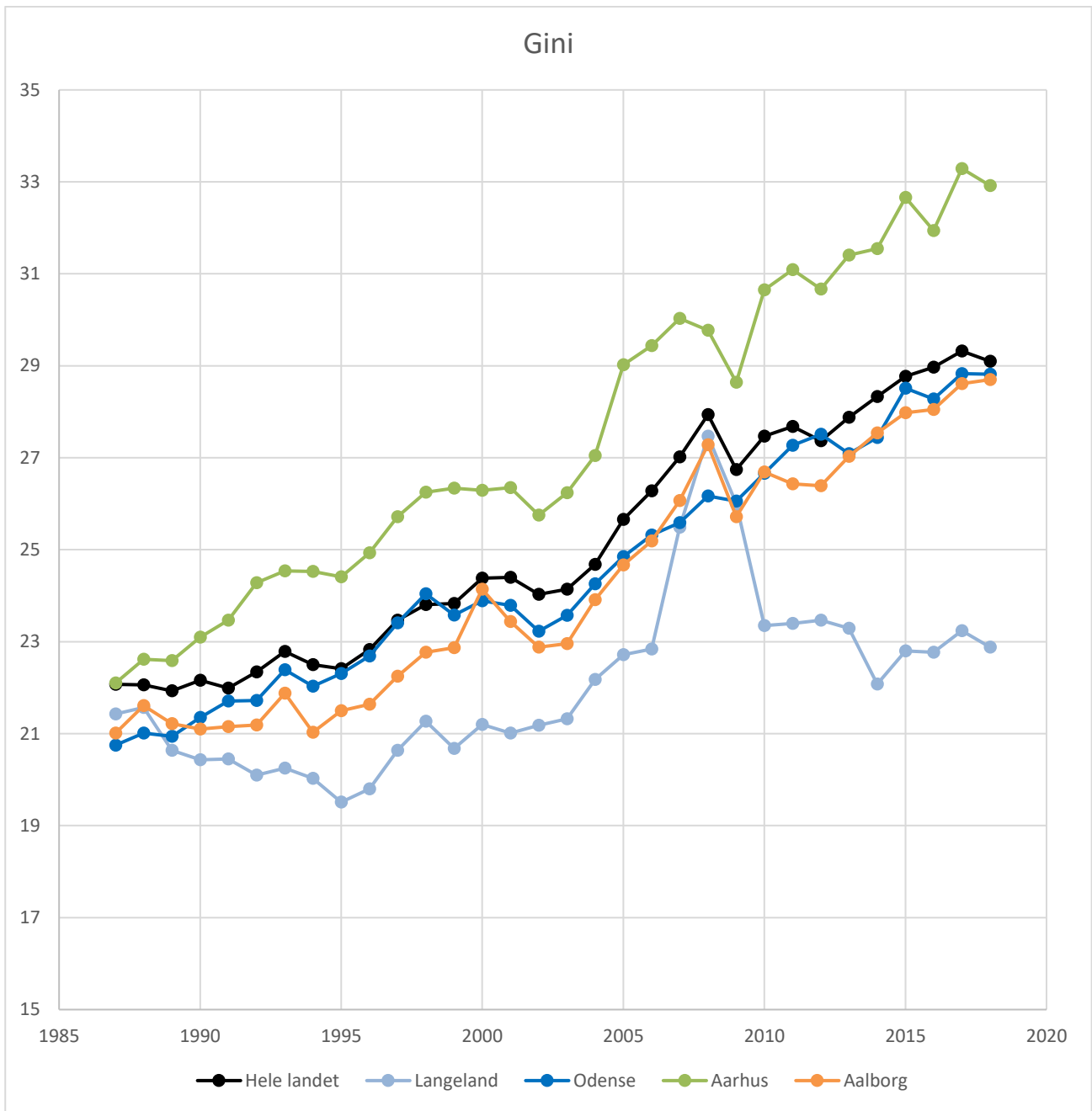
Lighed og ulighed

Gini-koefficienten giver et mål for graden af indkomstulighed. I et samfund hvor alle tjener det samme vil koefficienten være 0, og omvendt vil den være 100 i et samfund, hvor en enkelt person alene tjener alle pengene. Almindeligvis bruges Gini-koefficienten til internationale sammenligninger lande imellem, hvor Danmark og de øvrige skandinaviske velfærdsstater ligger lavt og de ulige samfund i fx Latinamerika ligger højt på skalaen. Den danske indkomstulighed har generelt været stigende siden 1980'erne, men Gini-koefficienten alene kan ikke fortælle os noget om hvorfor. Udover internationale sammenligninger kan man også sammenligne danske kommuner ved hjælp af opgørelser fra Danmarks Statistik. Det er typisk i de rige kommuner, som eksempelvis Gentofte, at uligheden er høj, hvorimod et udkantsområde som Langeland ligger lavt.

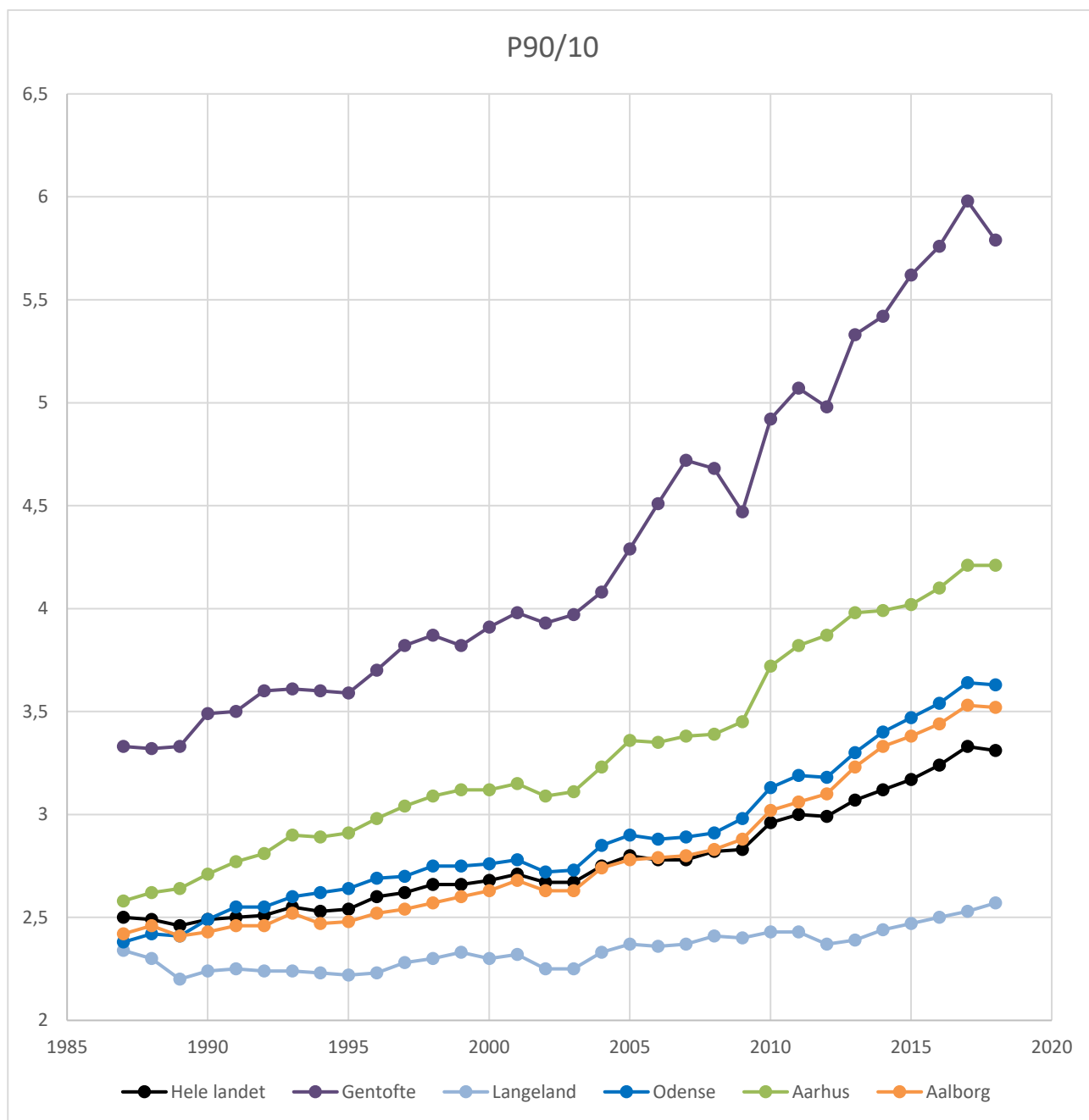
I forhold til landsgennemsnittet havde Odense og Aalborg en smule mere lige indkomstfordeling i perioden efter 1985 og har fulgt stort set den samme udvikling. I Aarhus har indbyggerne derimod været mindre lige og indkomstfordelingen har større lighedstræk med Københavns end med de øvrige store provinsbyer (fig. 54).

Et alternativ til Gini-koefficienten er P90/10-raten, som i lighed med Gini er et mål for indkomstulighed. Raten beskriver indkomstforskellen mellem en typisk højindkomstfamilie og en typisk lavindkomstfamilie. Til forskel fra Gini påvirkes P90/10-raten ikke af enkeltpersoner med ekstreme indkomster. Den giver altså færre kraftige udsving og mere stabile udviklingstræk afspejles tydeligere end enkeltstående begivenheder som eksempelvis finanskrisen i 2008. Når ekstreme således sies fra, flytter Odense og Aalborg en smule placering i forhold til landsgennemsnittet. Ifølge denne beregningsmetode har Odense siden 1991 og Aalborg siden 2007 haft en mere ulig indkomstfordeling end landsgennemsnittet – og det i stigende grad (fig. 55).

Udover at sige noget om social ulighed afspejler Gini-koefficienten og P90/10-raten aldersfordeling og indkomstudvikling over et livsforløb, hvor unge studerende ofte vil have en meget lav indkomst sammenlignet med ældre erhvervsaktive befolkningsgrupper.

Figur 54 Kilde: Danmarks Statistik IFOR41

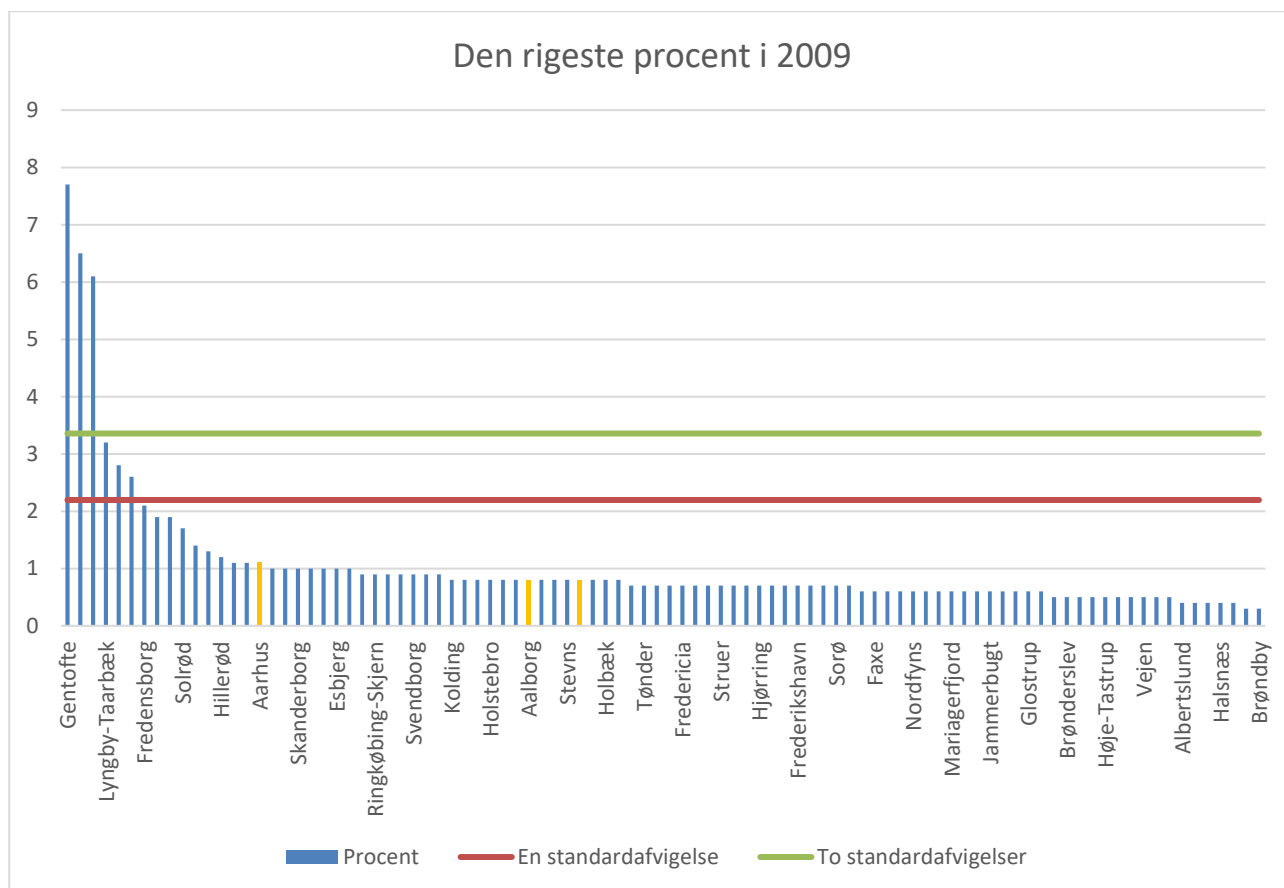

Figur 55 Kilde: Danmarks Statistik IFOR41

Den rigeste procent

I de senere år har den rigeste procent, eller den gyldne procent - alt efter temperament og politisk ståsted fået en del opmærksomhed i diskussionen om samfundsudviklingen. Medlemmer af den rigeste procent er af indlysende grunde en attraktiv gruppe borgere for en kommune, men omvendt problematiseres det at den rigeste procent bor koncentreret i bestemte dele af landet.

I kommunerne nord for København Gentofte, Hørsholm og Rudersdal fandt man i 2009 den største koncentration af ”gyldne” borgere, og på Vestegnen i Brøndby og Rødovre var der længst imellem dem. Udenfor Sjælland var Aarhus det sted med den største andel af superrige borgere. Odense og Aalborg placerede sig sammen i et stort og bredt midterfelt - en ganske lille smule over medianen (fig. 56).²⁰

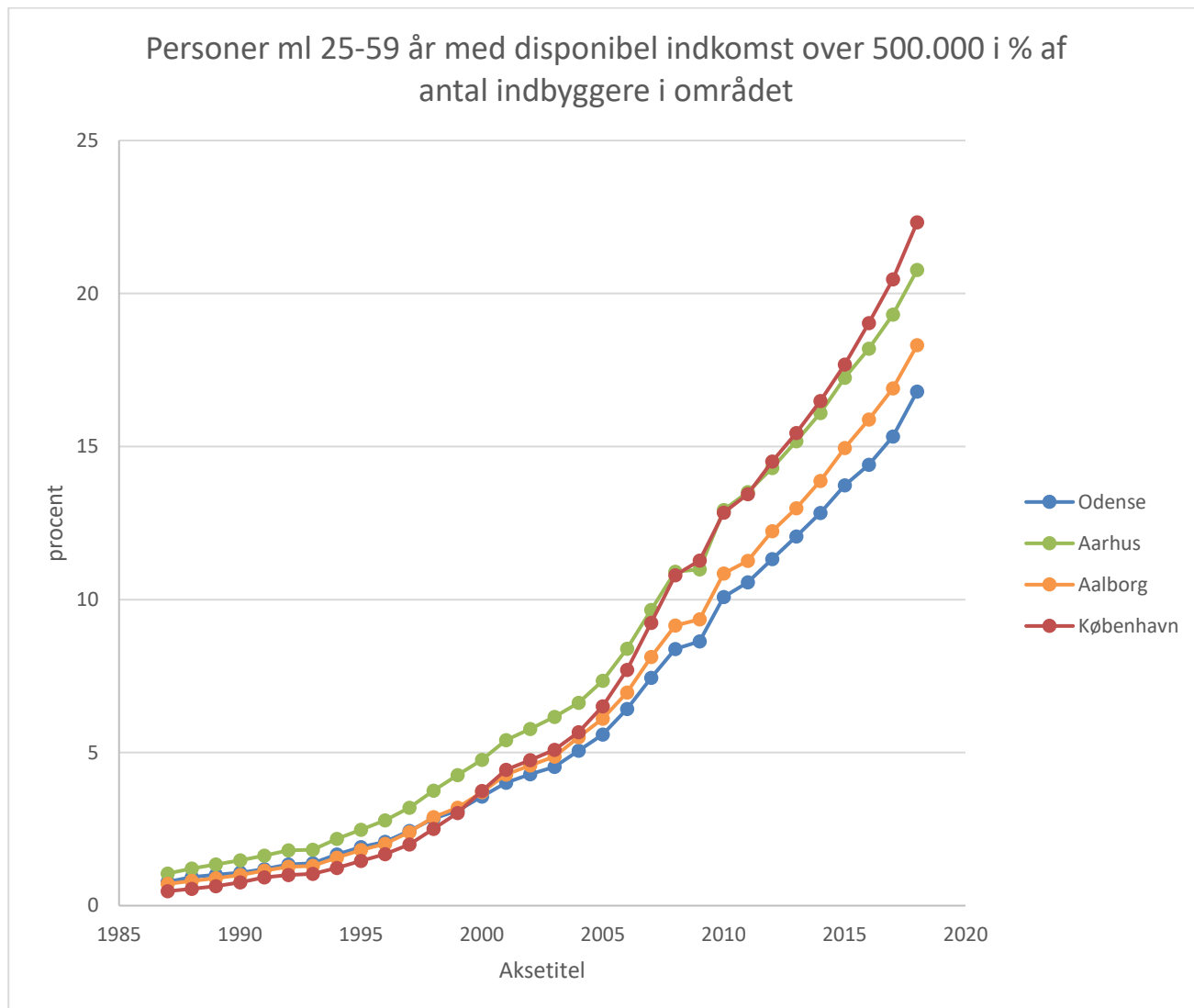

Figur 56 Procentdelen af den rigeste procent bosat i en kommune. Den rigeste procent omfatter de 25-59-årige, som har de højeste indkomster målt ved personlig disponibel indkomst. Den disponible indkomst er opgjort som Danmarks Statistiks officielle definition af den disponible indkomst og er indkomsten efter skatter og overførsler, men før udgifter til fx bolig. Kilde: Arbejderbevægelsens erhvervsråd: Hvem er den rigeste procent i Danmark? 2011

Udviklingen over tid kan man få et indtryk af ved at følge andelen af borgere med høj indkomst i kommunerne i forhold til hinanden. Herunder er opgjort hvor stor en del af indbyggerne i den erhvervsaktive alder som havde en indkomst over 500.000 kr. i en kommune i perioden 1987 til 2018. I takt med den almindelige prisudvikling stiger antallet naturligvis, så man kan bedst bruge opgørelsen til at sammenligne kommunernes relative position i forhold til hinanden. Aarhus,

²⁰ Arbejderbevægelsens erhvervsråd: Hvem er den rigeste procent i Danmark? 2011.

Odense og Aalborg har haft et relativt stabilt forhold til hinanden, hvorimod København har taget et vældigt spring fra at have den laveste andel af personer med høj indkomst af de fire til nu at ligge i toppen (fig. 57).²¹

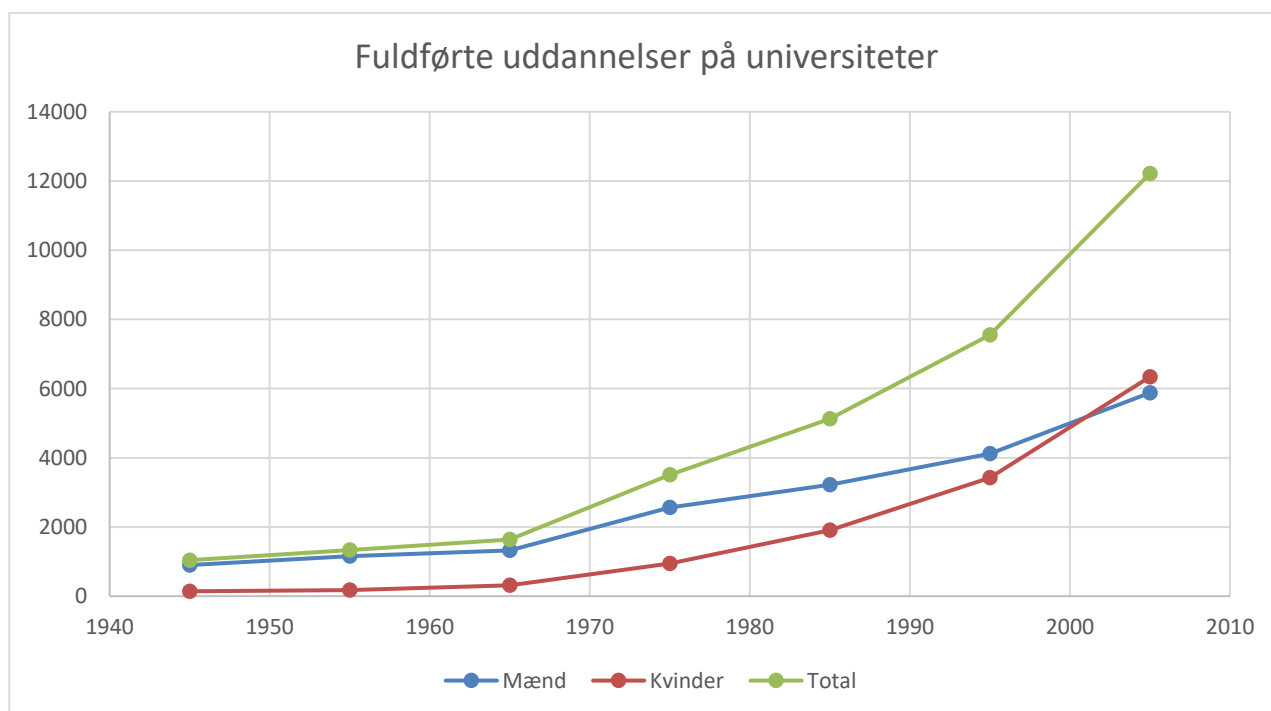
Figur 57 Kilde: Danmarks statistik: Indkomst i alt efter indkomstinterval INDKP105.

²¹ For Københavns udvikling fra arbejderby til en by for studerende og over- og middelklasse se også Lars Olsen, Sune Caspersen, Jørgen Goul Andersen, Lars Andersen og Niels Ploug: *Lige børn leger bedst. Et portræt af det danske klassesamfund*, Gyldendal 2021, p. 22-25.

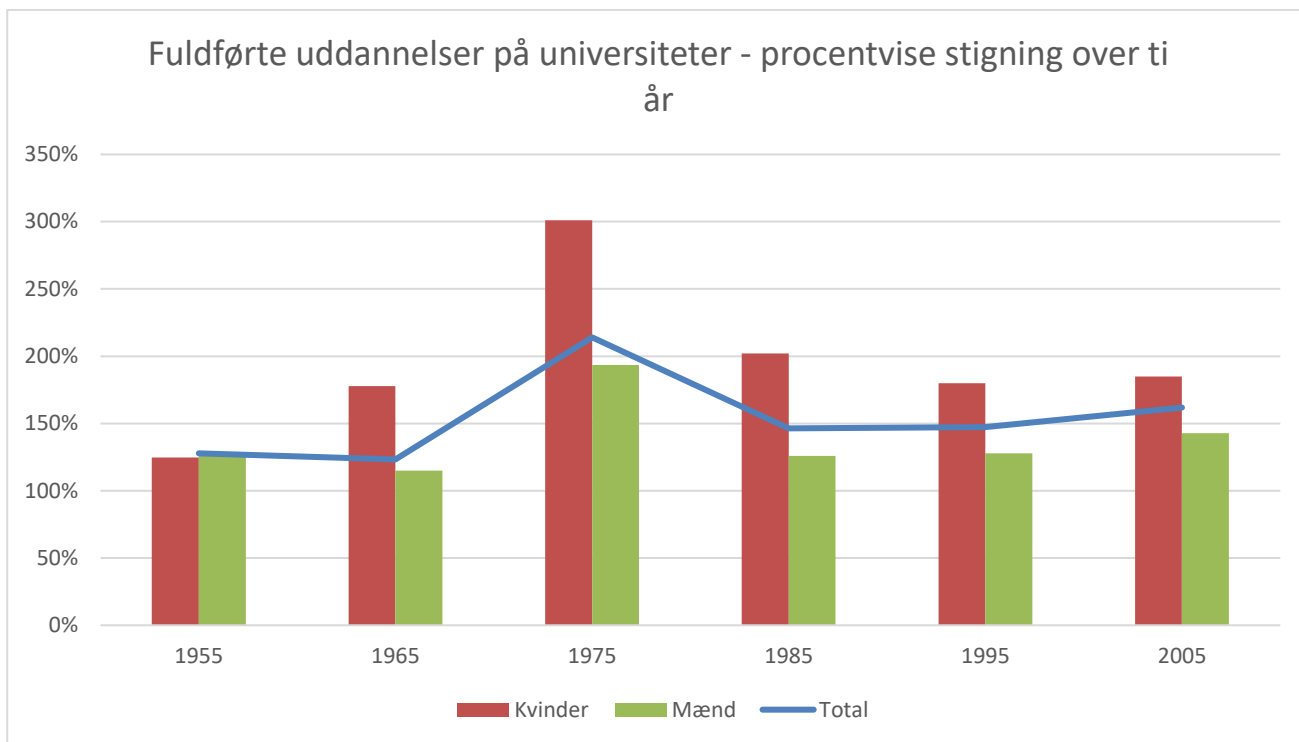
Uddannelse

Universitetsuddannede i storbyerne

Befolkningens uddannelsesniveau er generelt steget i efterkrigstiden. Når vi ser på universitetsuddannelserne, så er de blevet tilgængelige for langt flere. Optaget er blevet øget, og også nye universiteter er kommet til ud over de to eksisterende i København og Aarhus (fra 1928): Odense Universitet i 1966, Roskilde Universitetscenter i 1972 og Aalborg Universitetscenter i 1975. Den største procentvise stigning i fuldførte universitetsuddannelser skete i tiåret mellem 1965 og 1975, hvor 214% flere færdiggjorde en universitetsuddannelse i 1975 end i 1965. De åbne døre til masseuniversiteterne gav i særlig grad kvinderne større mulighed for en videregående uddannelse, og stigningen i kvinder, som havde færdiggjort en uddannelse fra universitetet, steg med 300 % fra 1965 til 1975. I det nye årtusinde overhalede de kvindelige kandidater mændene i antal, hvilket har bidraget til overvægten af kvindelige borgere i de store byer (fig. 58 og 59).

Figur 58 Kilde: 60 år i tal - Danmarks Statistik

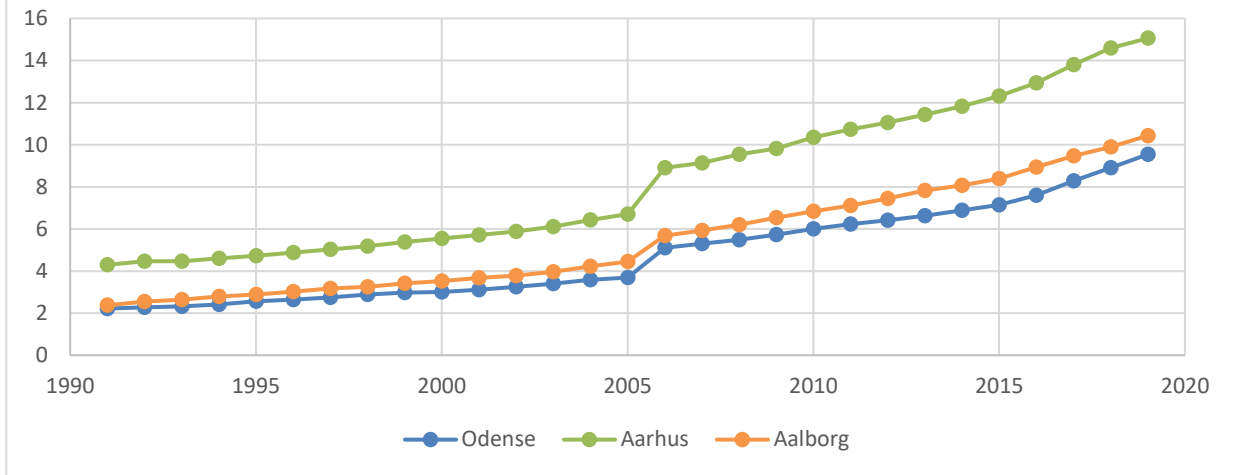

Figur 59 Kilde: 60 år i tal - Danmarks Statistik

Det var en udvikling, der havde de større byer som omdrejningspunkt – det var her universiteterne lå og det var her mange af kandidaterne efterfølgende fandt arbejde. I øvrigt er det først inden for de seneste 10 år at de højtuddannede for alvor er begyndt at manifestere sig som en større gruppe borgere i byerne. På trods af disse fælles vilkår har udviklingen i Aarhus, Odense og Aalborg ikke været helt ens. Aarhus bærer præg af at være den ældste universitetsby af de tre og en har en højere andel indbyggere som har gennemført en lang videregående uddannelse. I 2019 havde 15% af de 15-69-årige i Aarhus gennemført en lang videregående uddannelse mod 10,4% i Aalborg og 9,5% i Odense. Aalborg har haft en nogenlunde konstant forspring i forhold til Odense siden 1990'erne (fig. 60).

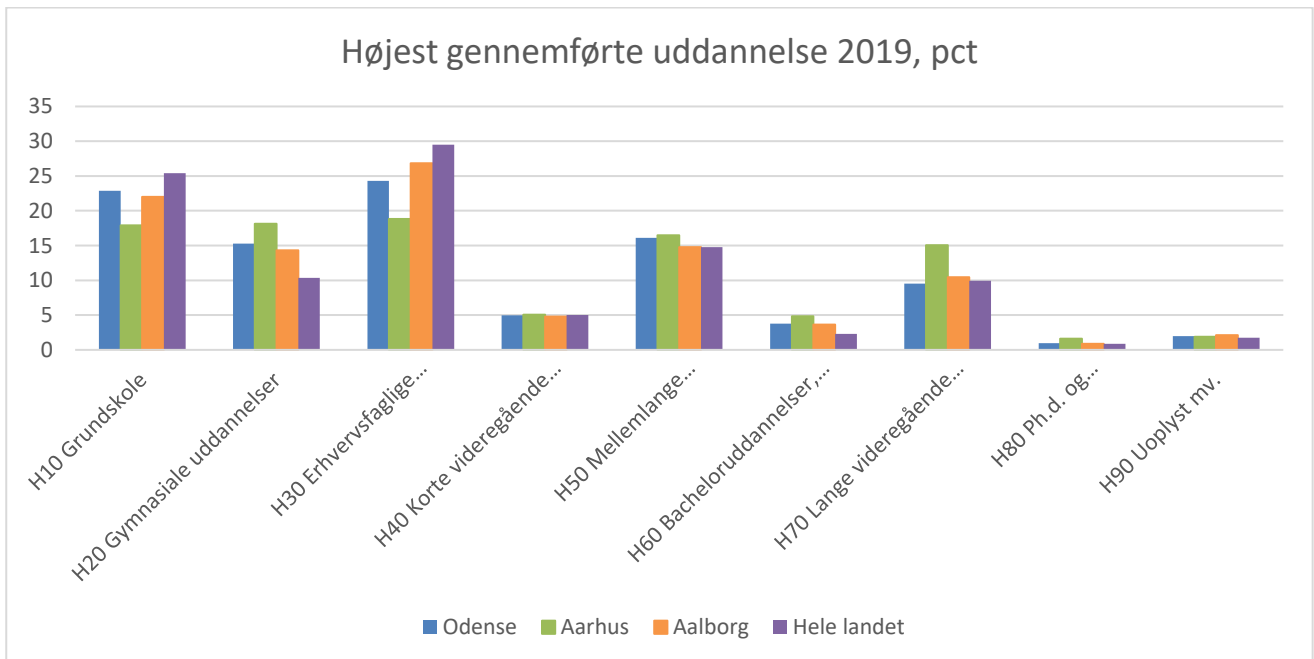
Andel af 15-69 årige som har fuldført lang videregående uddannelse, pct

Figur 60 Danmarks Statistik HFU1 og HFUDD10. Der er databrud i 2006. Før 2006 er der tale om en andel ud af den samlede befolkning. Efter 2006 er der tale om en andel ud af de 15-69-årige.

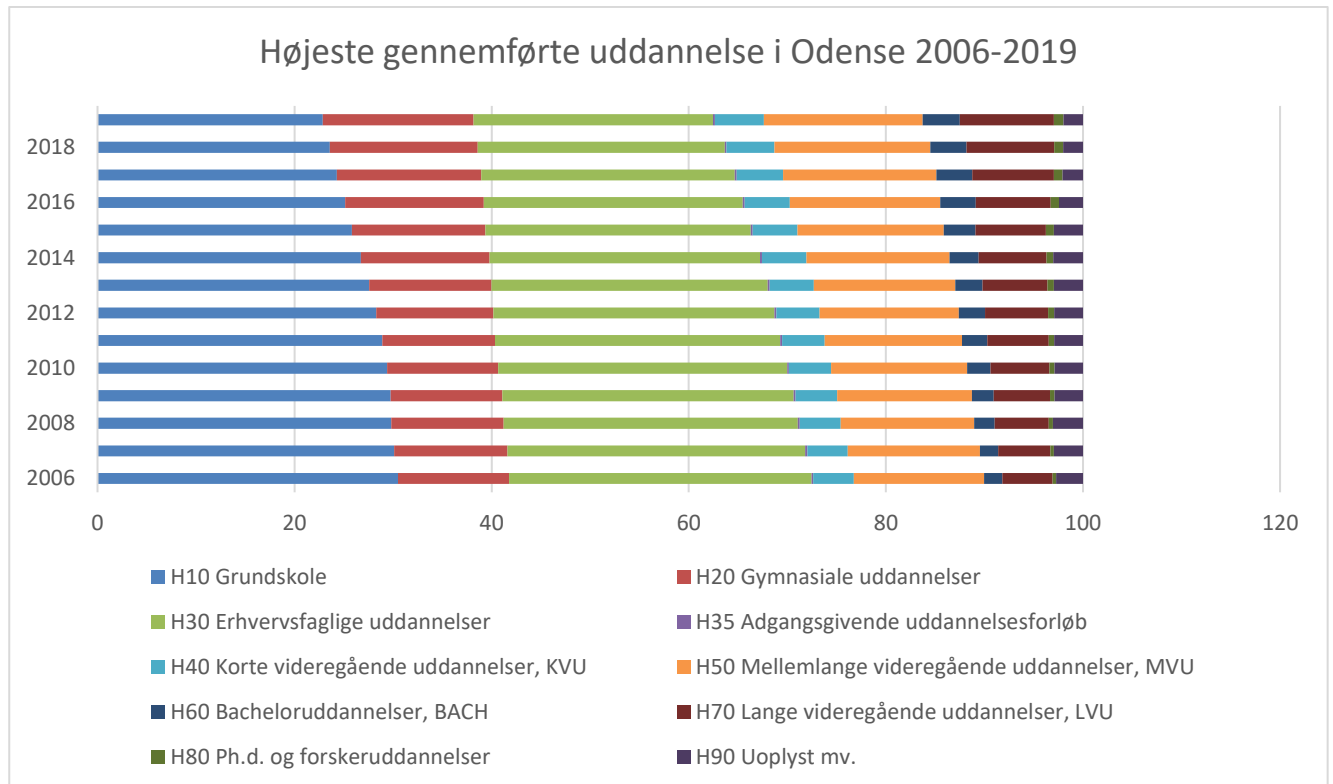
Uddannelsesniveau

Det er ikke kun andelen af indbyggere med lange videregående uddannelser, som er forskellig de tre byer imellem. En nedslag fra 2019 viser at flest personer i Aalborg havde en erhvervsfaglig uddannelse, hvorimod Odense havde den største andel borgere, der blot havde grundskolen som højest gennemførte uddannelse (fig. 61).

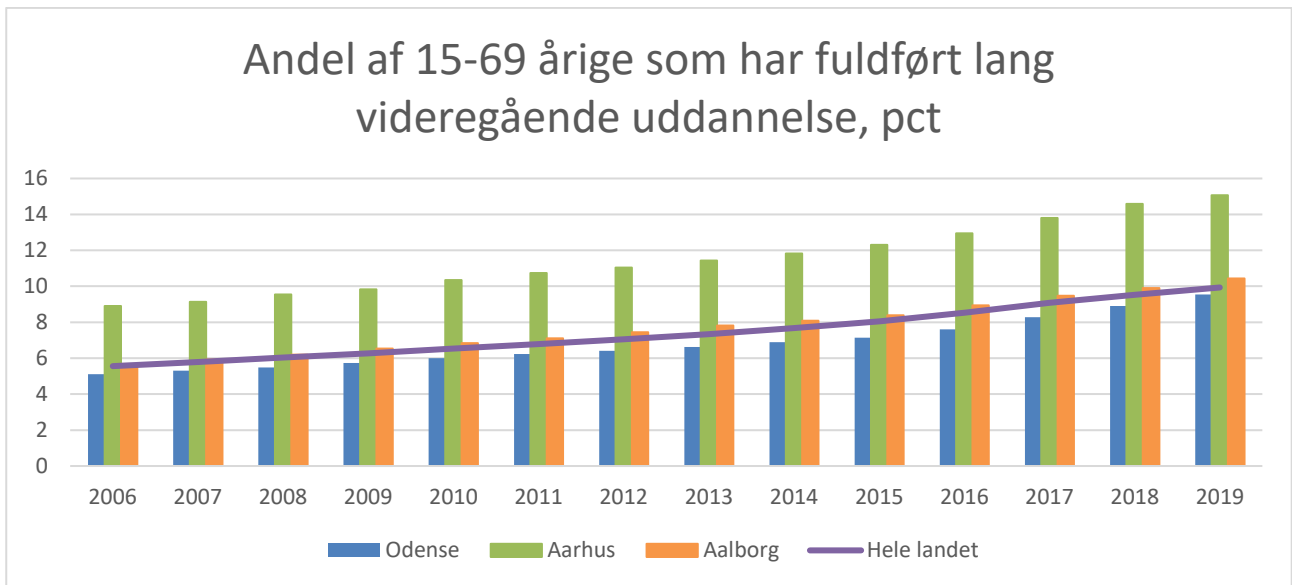
Figur 61 Danmarks Statistik HFUDD10

Når man isoleret ser på udviklingen i Odense fra 2006 til 2019, så er andelen af de 15-69-årige som kun har grundskolen med i bagagen faldet ganske kraftigt – fra 30,5% til 22,9%. I samme periode er andelen af personer med en erhvervsfaglig uddannelse faldet, samtidig med at andelen af personer som har afsluttet mellemlange, lange og gymnasiale uddannelser er steget (fig. 62).

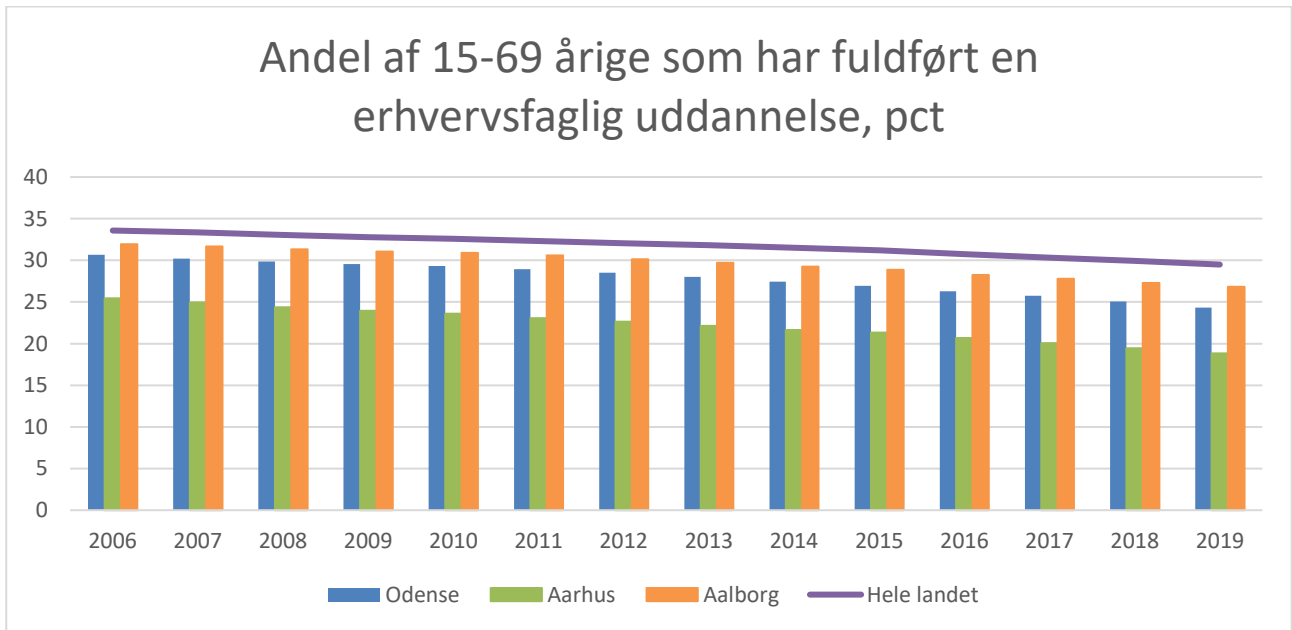
Figur 62 Danmarks statistik HFUDD10

På trods af forskydningerne i befolkningens uddannelsesnivea har udviklingen i Odense altså ikke helt kunnet holde trit med udviklingen i Aalborg og i særdeleshed Aarhus. Sammenligner man med landsplan ligger Odense også en smule lavere end gennemsnittet, når man ser på andelen, som har gennemført en lang videregående uddannelse (fig. 63).

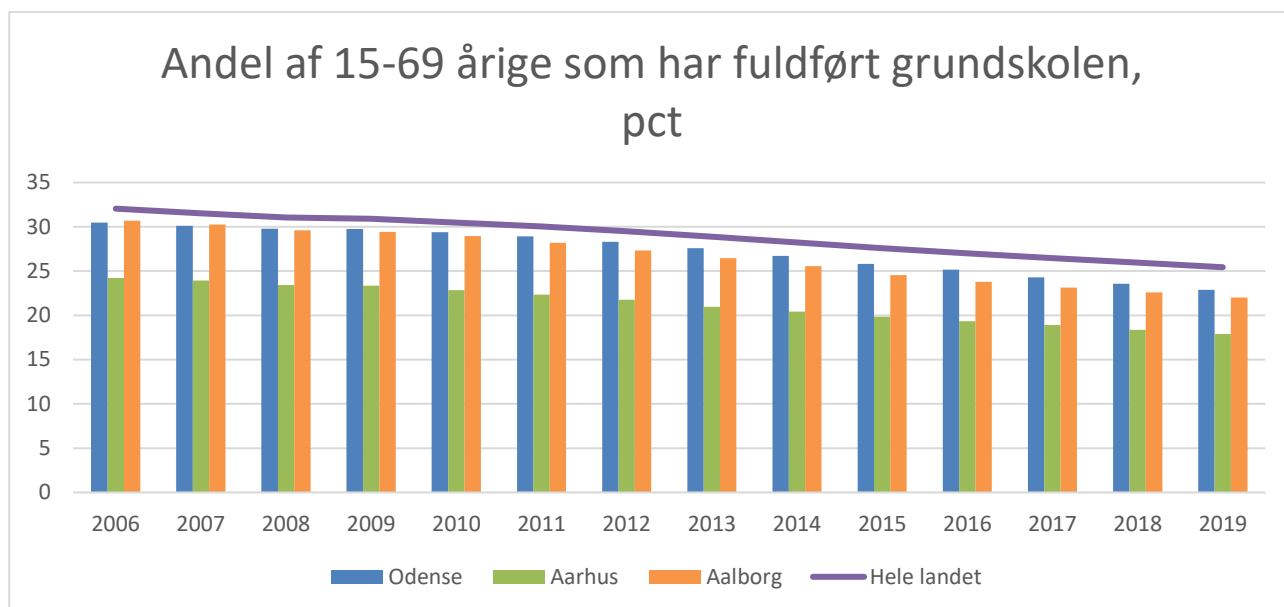
Figur 63 Danmarks statistik HFUDD10

Ser man på andelen som har fuldført en erhvervsfaglig uddannelse, ligger alle tre byer under landsgennemsnittet – Aarhus markant lavere end de øvrige (fig. 64).

Figur 64 Danmarks Statistik HFUDD10

Andelen som kun har grundskolen som højeste uddannelse ligger også under landsplan i alle tre byer – og igen har Aarhus den laveste andel. Andelen i Odense og Aalborg ligger næsten på niveau med hinanden, men den er faldet en smule mere i Aalborg end i Odense (fig. 65).

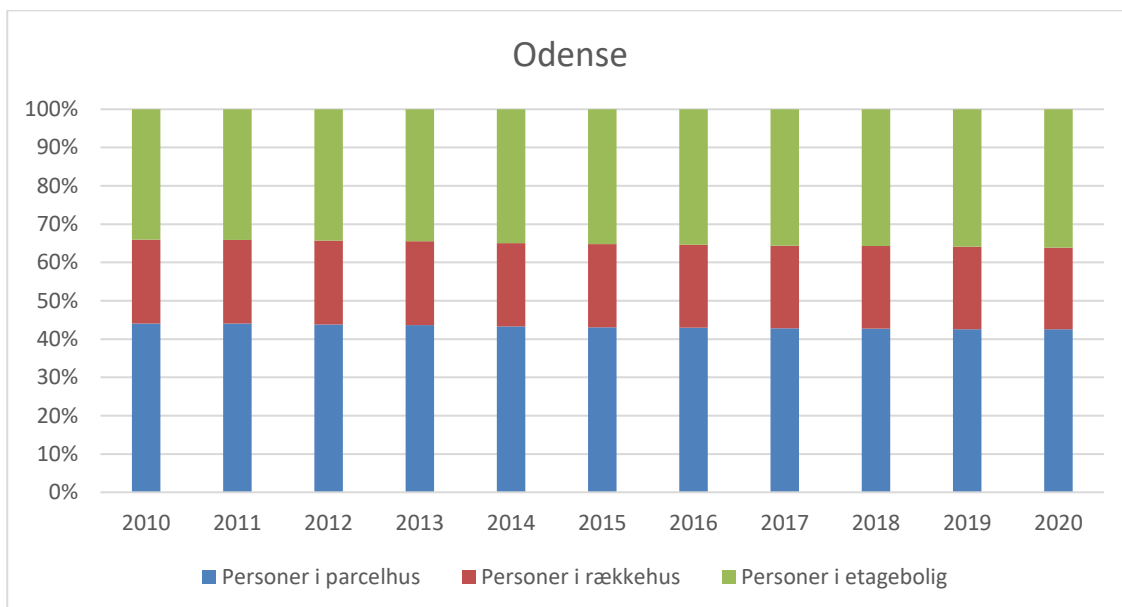
Figur 65 Danmarks Statistik HFUDD10

Boliger og byggeri

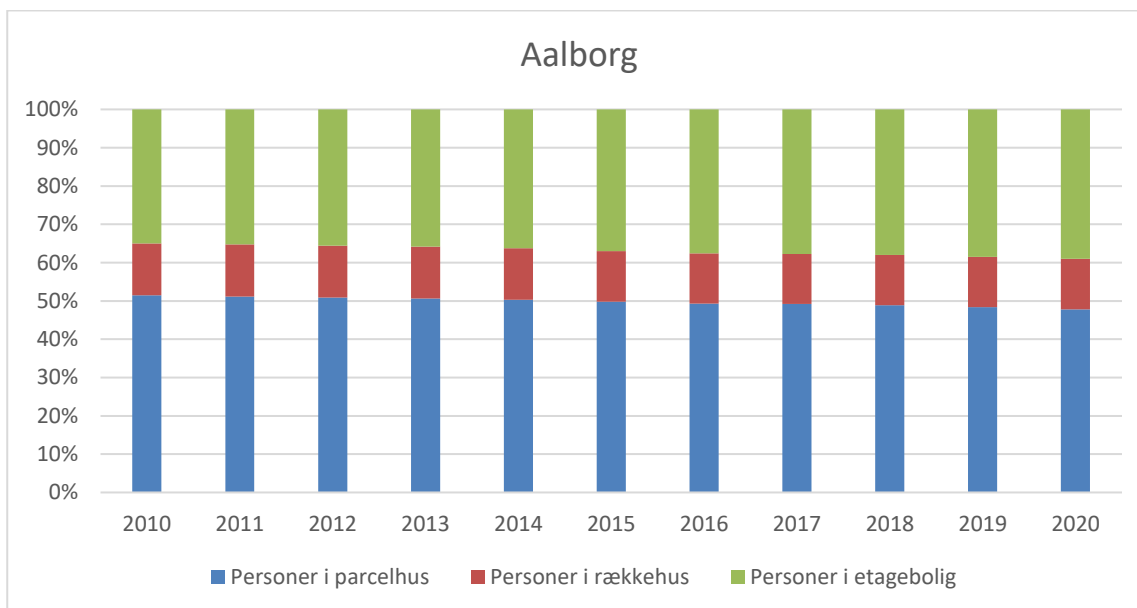
Spor af byernes udvikling kan følges i bygningsmassen, som kan fortælle noget om byernes struktur, sammensætning og kronologiske udviklingstræk.

Høje eller lave huse?

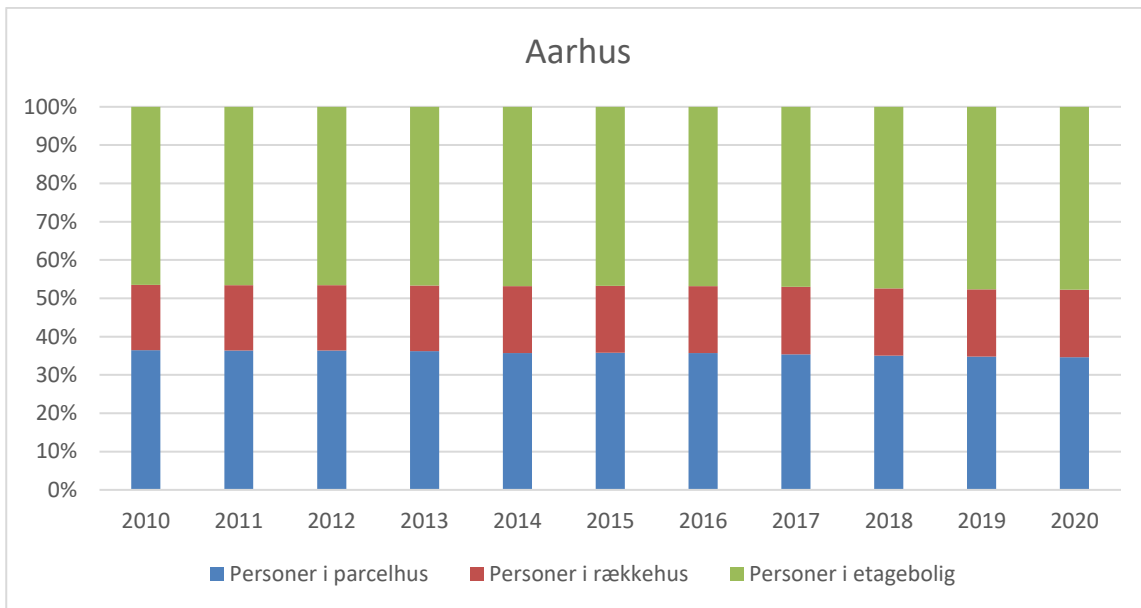
Når man ser på fordelingen af parcelhuse, rækkehuse og etagebyggeri så springer Odenses mange rækkehuse i øjnene, og ingen af de andre byer som her er blevet undersøgt, har en så høj andel af rækkehuse. Etagebyggeriet har nogenlunde samme udbredelse i Odense og Aalborg, hvor omkring 35% af indbyggerne bor i etagebyggeri (fig. 66 og 67). De odenseanske rækkehuse er altså først og fremmest et alternativ til de aalborgensiske parcelhuse, hvis man ellers kan sammenligne direkte. Ændringerne i sammensætningen af boliger foregår kun langsomt over tid, men det er muligt at iagttage en stigning i antallet af personer, som bor i lejlighed i både Aalborg, Odense og Aarhus i de seneste ti år. Boligsammensætningen minder for Odense og Aalborgs vedkommende mere om andre større provinsbyer, så som Randers eller Esbjerg (fig. 69 og 70), end om storbyen København, hvor etagebyggeriet er langt det mest dominerende (fig. 71). Aarhus er i dette tilfælde en mellemform med mere fladt byggeri end i hovedstaden og flere etager end i de øvrige provinsbyer (fig. 68).

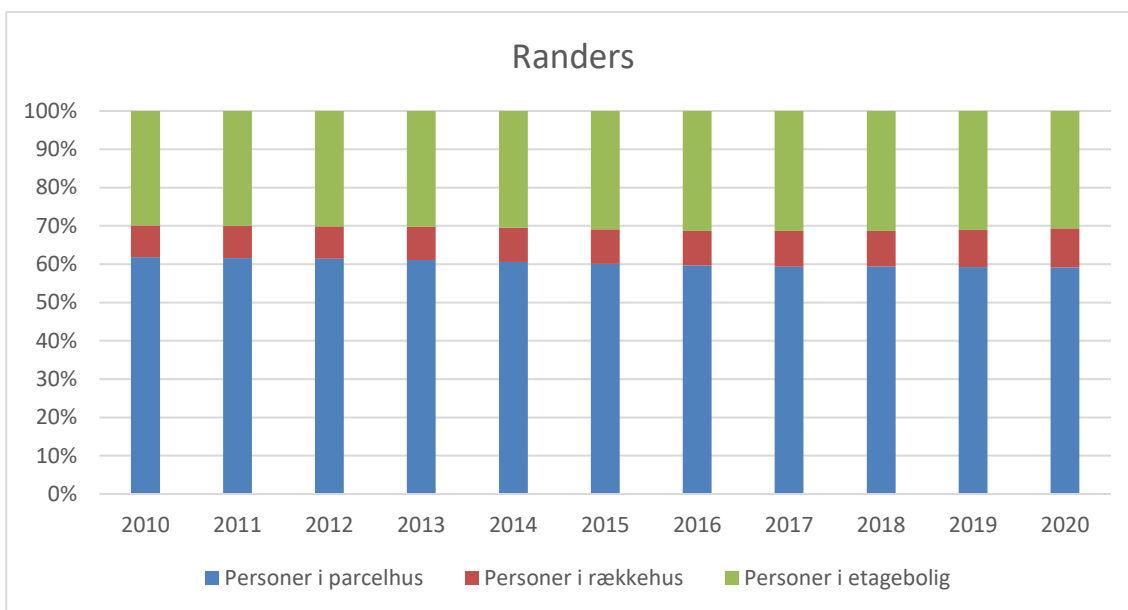
Figur 66 Kilde: Danmarks statistik: BOL201

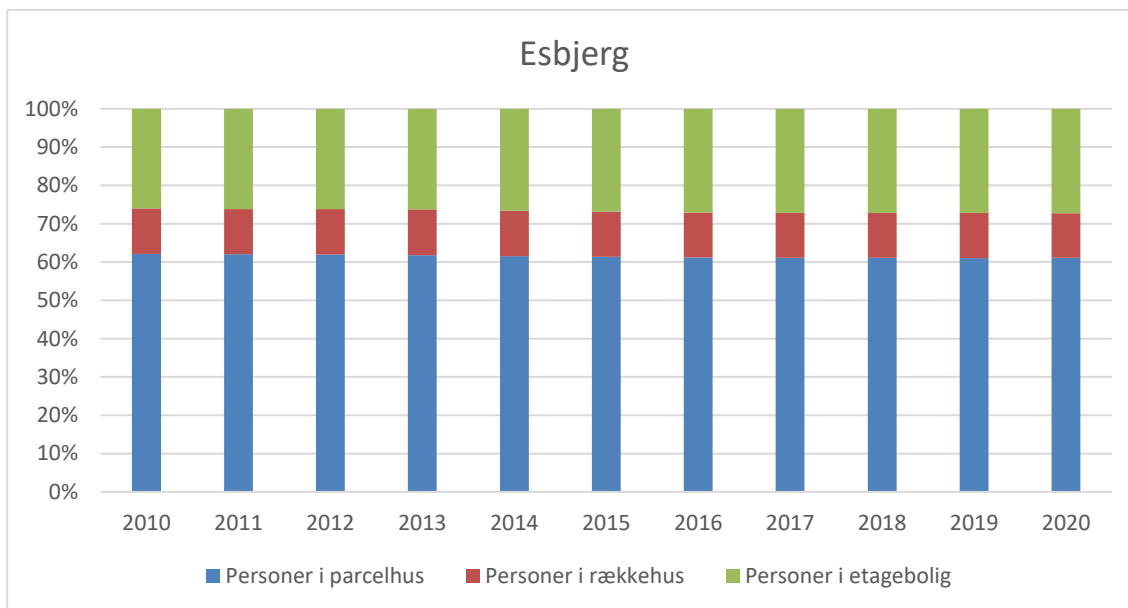
Figur 67 Kilde: Danmarks statistik: BOL201

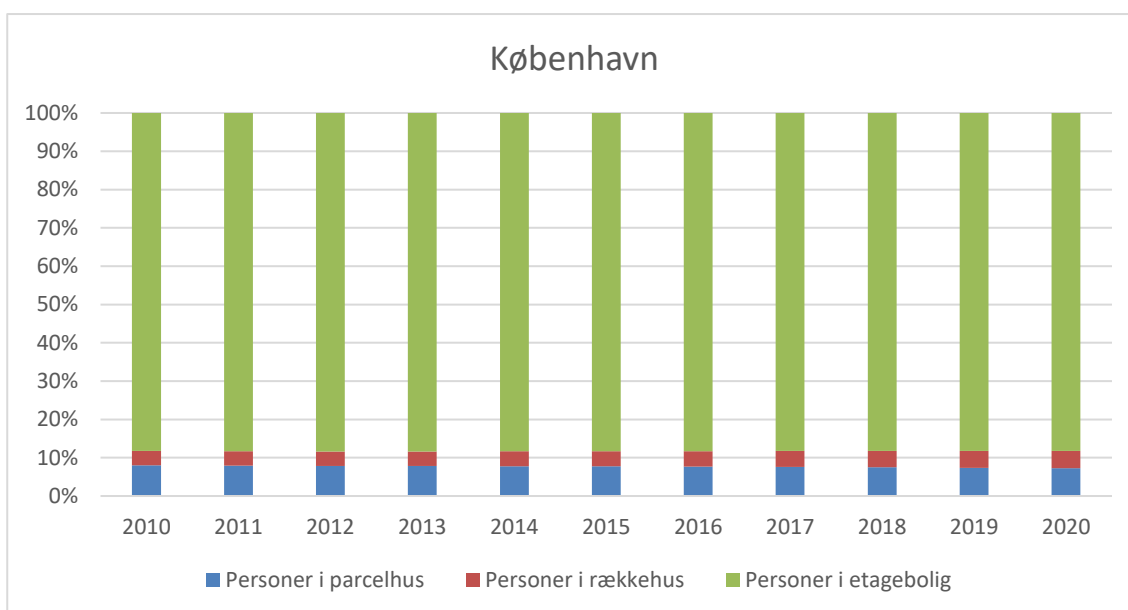
Figur 68 Kilde: Danmarks statistik: BOL201

Figur 69 Kilde: Danmarks statistik: BOL201

Figur 70 Kilde: Danmarks statistik: BOL201

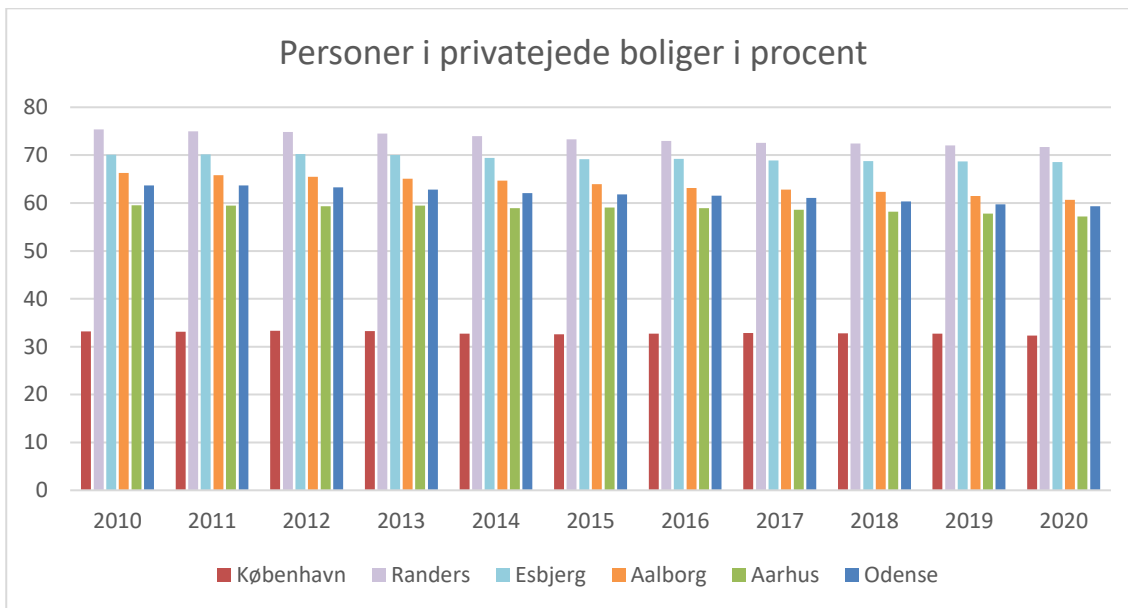

Figur 71 Kilde: Danmarks statistik: BOL201

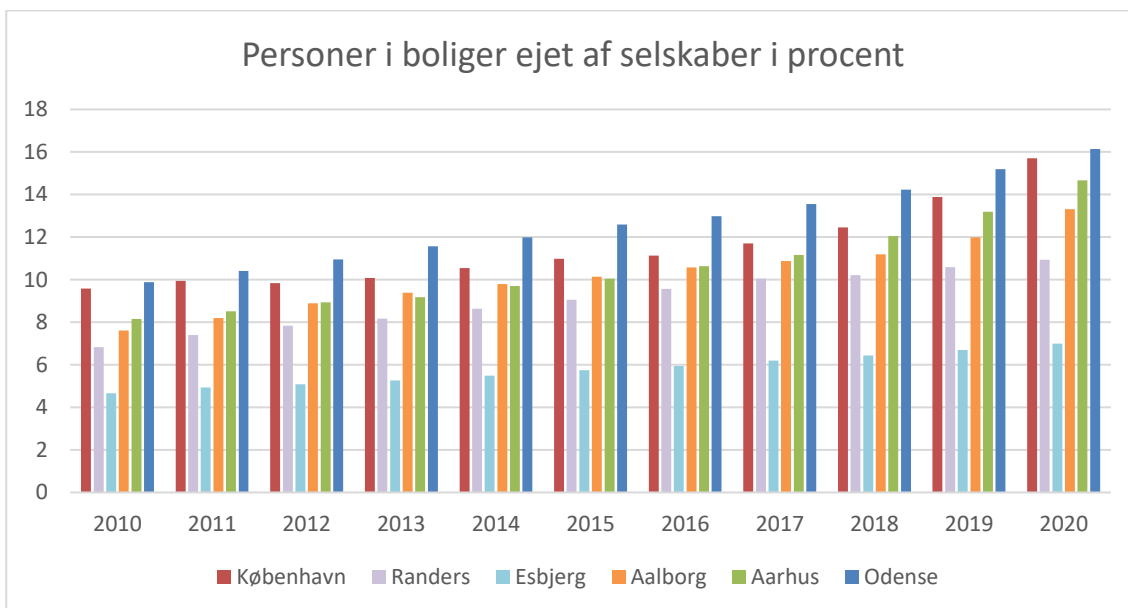
Ejer eller lejer?

De senere års forandringer i byerne lader sig også aflæse i forskydninger på boligmarkedet. Andelen af personer som bor i en ejendom ejet af et privat selskab, er steget i alle de større byer samtidigt med at andelen af personer, som bor i en almen bolig, er faldet (fig. 73 og 74). Andelen af personerne som bor i en privatejet bolig er ligeledes faldet en smule (fig. 72). I København er der

færre beboere i de populære andelsboliger, som er et særtræk ved det københavnske boligmarked (fig. 75).

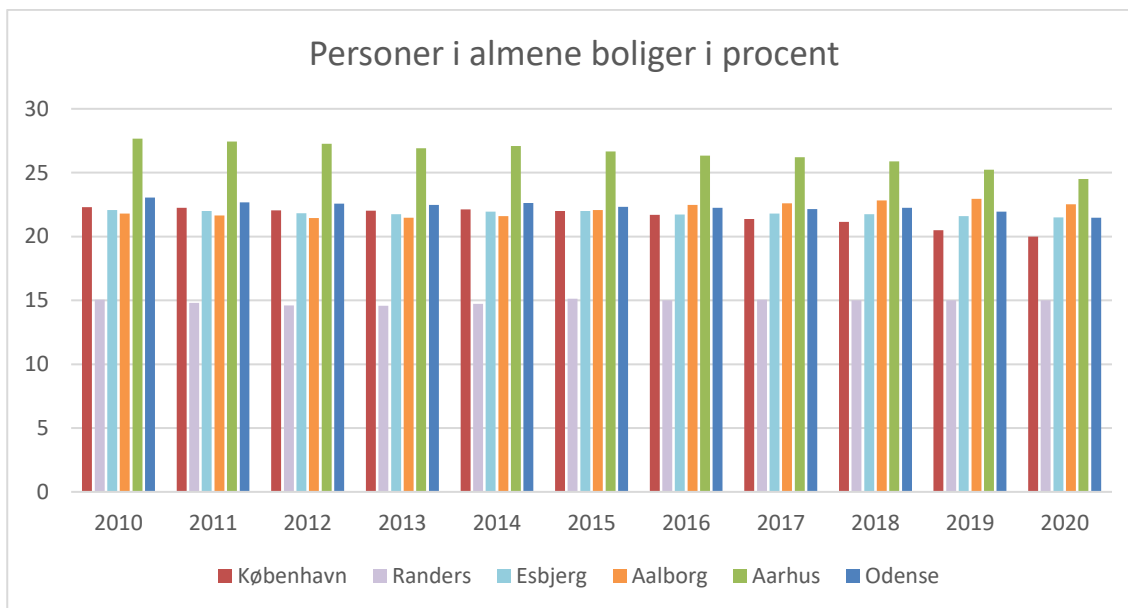

Figur 72 Kilde: Danmarks statistik: BOL201

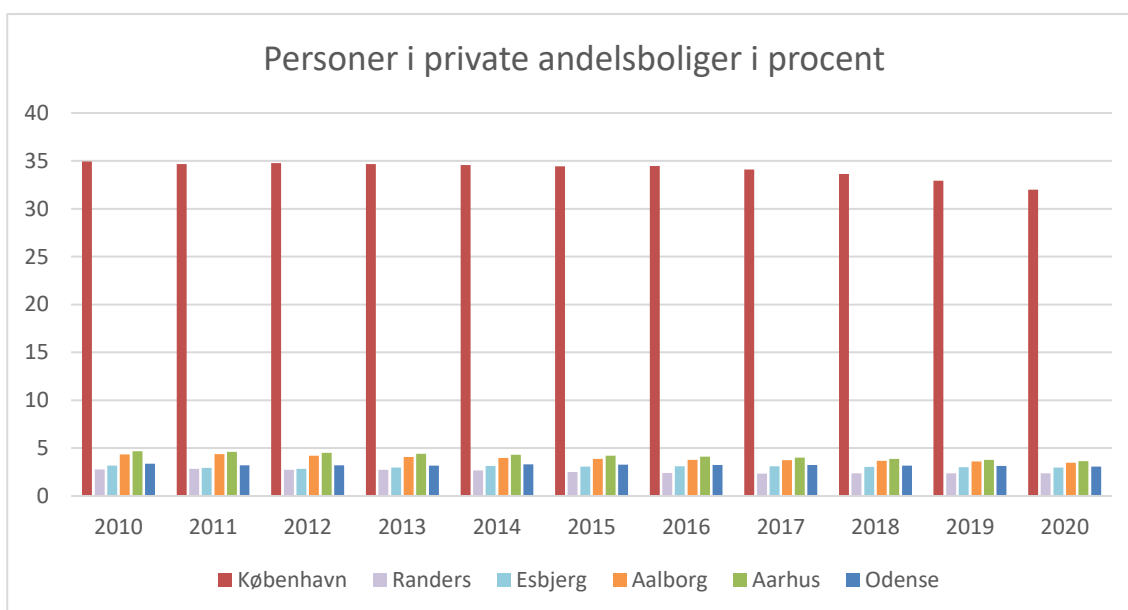

Figur 73 Kilde: Danmarks statistik: BOL201

Figur 74 Kilde: Danmarks statistik: BOL201

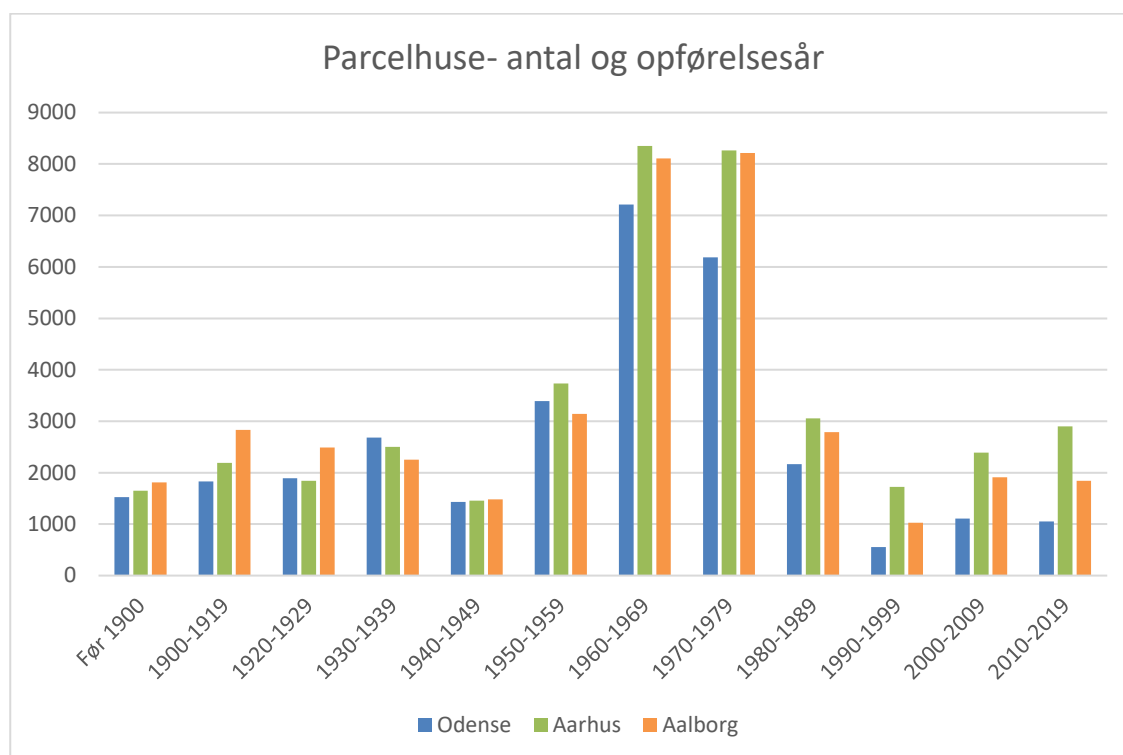

Figur 75 Kilde: Danmarks statistik: BOL201

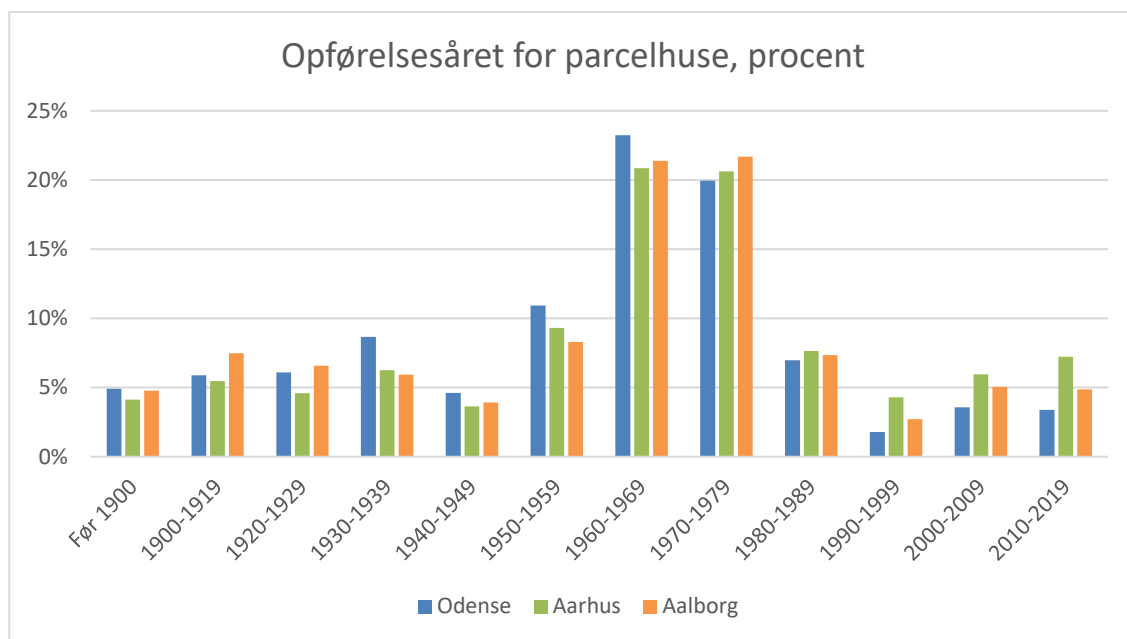
Byggeboom

Når man ser på hvornår den nuværende boligmasse i Odense, Aalborg og Aarhus er opført, følger udviklingen samme overordnede kronologi med et absolut lavpunkt i 1940'erne og byggeboom i 1960'erne og 1970'erne. Alligevel er der indbyrdes forskelle, særligt i forhold til de forskellige boligtyper.

Parcelhusene (dvs. fritstående huse; omfatter også fx villahuse og stuehuse) i Odense er generelt opført en smule tidligere end i Aarhus og Aalborg (fig. 76 og 77). Det højeste antal blev opført i 1960'erne og en smule færre i 1970'erne, hvorimod der ikke var den store forskel mellem 1960'erne og 1970'erne i Aarhus og Aalborg. Der blev også opført relativt flere parcelhuse i 1950'erne og 1930'erne i Odense end i de to andre byer. Til gengæld blev der opført relativt få parcelhuse i Odense efter 1980.

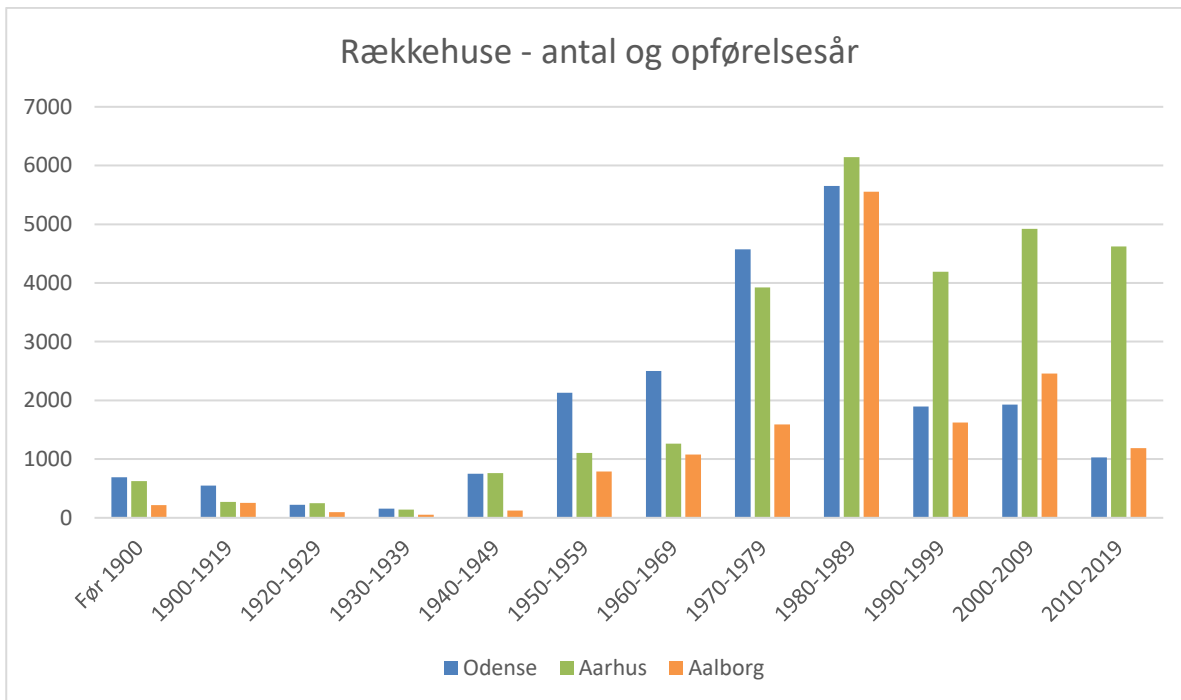
Figur 76 Kilde: Danmarks statistik: BOL102

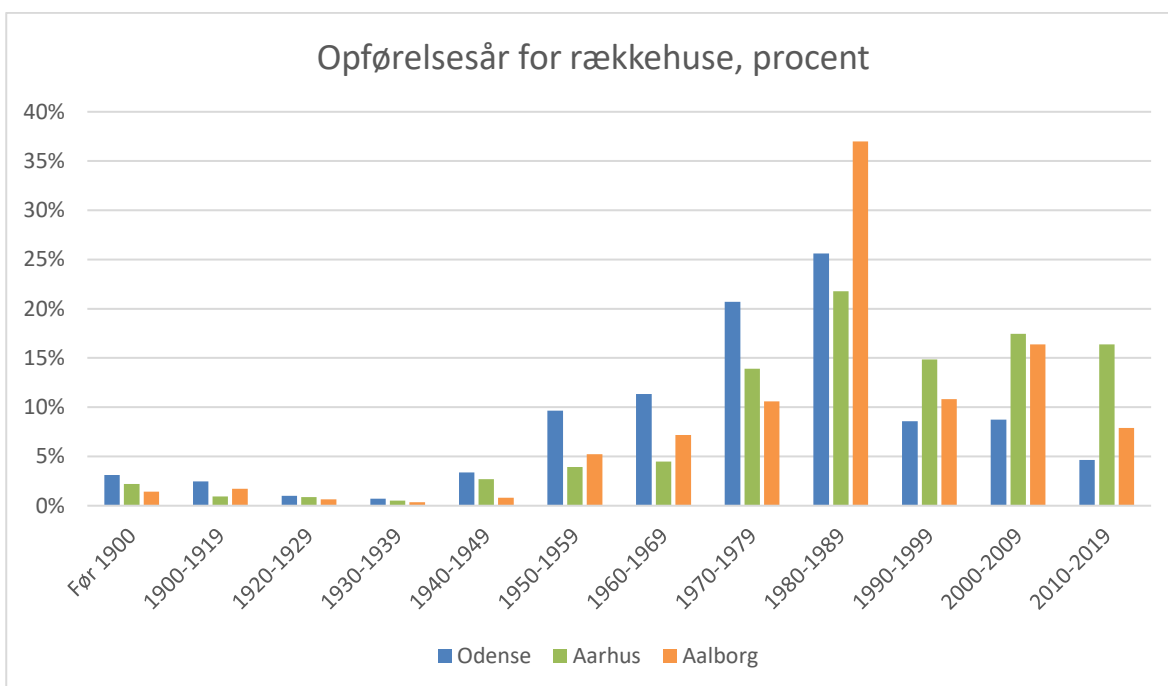
Figur 77 Kilde: Danmarks statistik: BOLI02

Forskydningen er endnu mere tydelig når man betragter rækkehusene. I Odense følger de i høj grad byggefirmaet Jens P. Kochs storhedstid fra 1948 til 1983. Kochhusene er små række- eller parcelhuse, som dominerer flere af forstæderne i Odense. Det er blevet anslået at op mod 80% af de nye borgere som mellem 1960 og 1970 flyttede til forstadsområderne i Paarup Sogn, flyttede ind i et Kochhus.²² I 1980'eren toppede rækkehus-byggeriet i både Odense, Aalborg og Aarhus. I Aalborg er rækkehusbyggeriet i det hele taget primært koncentreret til netop det årti, hvorimod Aarhus har langt flere nyere rækkehuse end i de to øvrige byer (fig. 78 og 79).

²² Finn Eriksen: "Da Koch byggede i Tarup", *Fyens Stiftstidende* 7. april 2002. Om Kochhusene se også John Rendboe: Jens P. Koch: *Manden der ville bygge Danmark*, Historia, 2020 og Johs. Nørregaard-Frandsen & Anders-Wedel Berthelsen: *Tarup-Paarup bogen*, Forlaget Skulkenborg 2002.

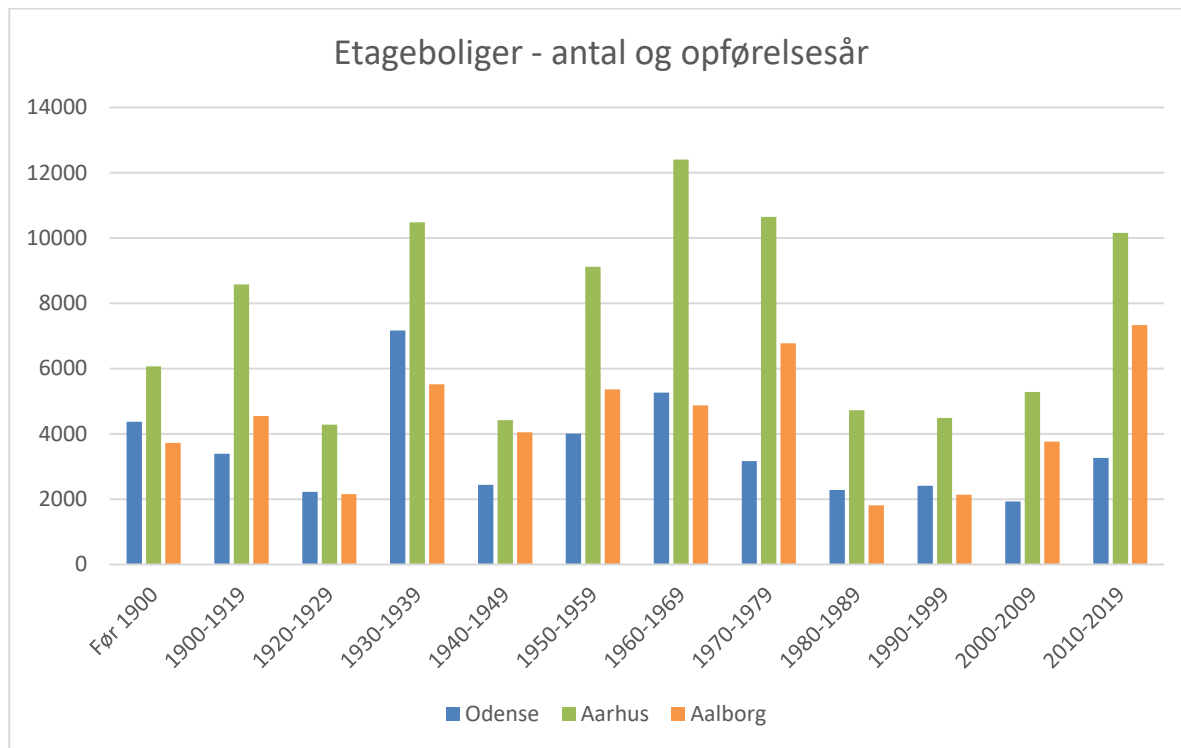
Figur 78 Kilde: Danmarks statistik: BOLI02

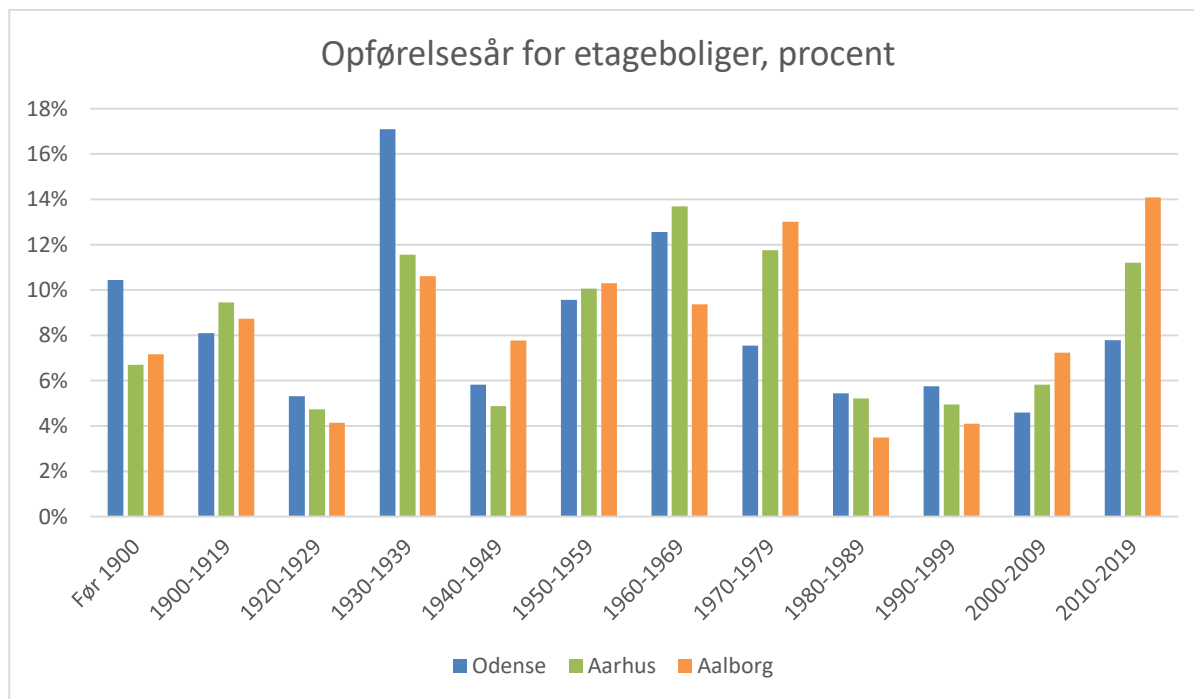
Figur 79 Kilde: Danmarks statistik: BOLI02

Opførelsen af etageboliger har været forholdsvis ensartet i Odense, Aarhus og Aalborg. Dog med den forskel at der er relativt mange fra 1930'erne i Odense, at det største antal blev opført i 1960'erne i Aarhus, og i Aalborg er de fleste etageboliger fra 1970'erne og 2010'erne (fig. 80 og

81). Det er særligt etageboligerne, der tegner de senere års vækst i antallet af boliger i de tre byer og den byfortætning, som de mange nye lejligheder er et udtryk for.

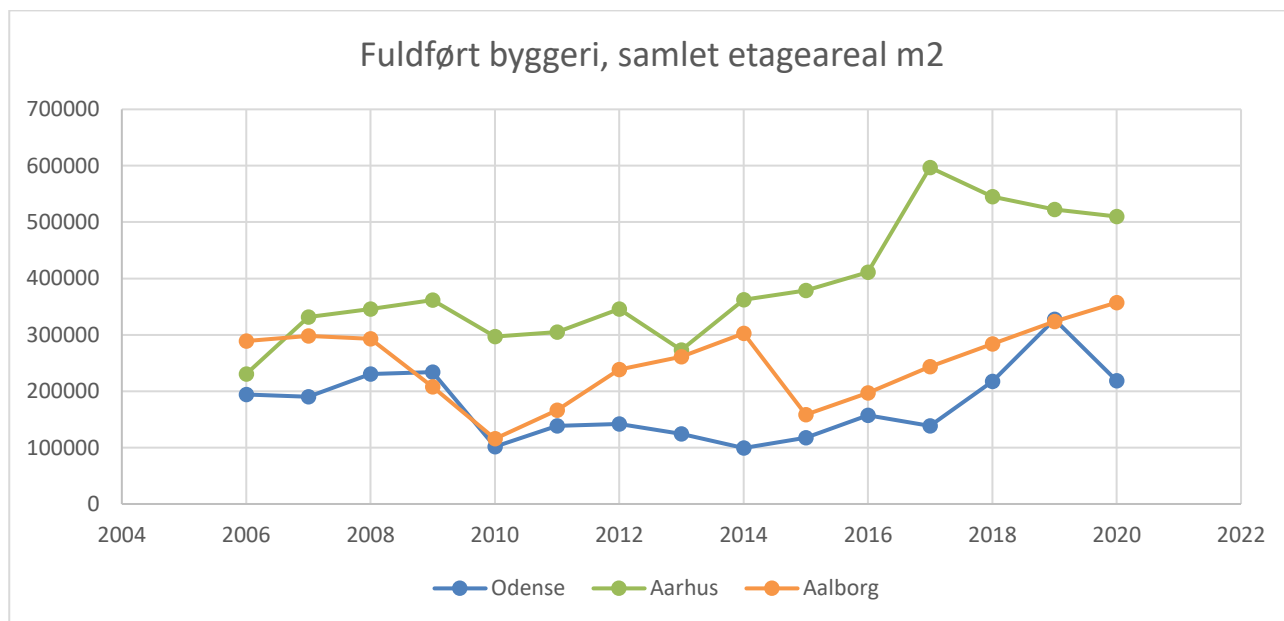
Figur 80 Kilde: Danmarks statistik: BOLI02

Figur 81 Kilde: Danmarks statistik: BOLI02

Byggeaktivitet 2006-2020

Som antallet af nye lejligheder giver et fingerpeg om, så er antallet af nybyggede kvadratmeter steget i de senere år i både Odense, Aalborg og Aarhus. Aarhus har bortset fra i 2006 haft den største byggeaktivitet og Odense den laveste bortset fra i 2009, hvor aktiviteten var en smule højere end i Aalborg. Finanskrisen i 2008 gav anledning til et fald i byggeriet i alle tre byer, men Odense var den by, som tog længst tid om at komme op på niveau efterfølgende (fig. 82).

Figur 82 Danmarks Statistik BYGV22

Sociale forhold

Personer på forskellige former for offentlig forsørgelse udgør en dobbelt økonomisk belastning i kommunerne – dels er der tale om manglende eller lav indkomst og dels udgifter til ydelser og følgeudgifter til blandt andet skoler, børnehaver og anbringelse af børn. De såkaldte sociale klienter har ofte stået i centrum for lange politiske diskussioner netop på grund af de store beløb, som må afsættes fra de offentlige kasser. Klienterne omfatter personer på arbejdsløshedsdagpenge, aktivering, orlovsydelse, efterløn, kontanthjælp, revalidering, sygedagpenge, barselsdagpenge, førtidspension, folkepension og boligstøtte. Særligt personer på kontanthjælp er blevet betragtet som udgiftstunge i kommunerne.

De store byer har i en længere årrække haft større fraflytning af sociale klienter end tilflytning. I 1998 var København, Aarhus, Odense og Aalborg henholdsvis nummer 1, 2, 3 og 5 på

listen over danske kommuner med størst nettoaflytning af sociale klienter.²³ Det er en udvikling, som har været særligt markant i København.

Antallet af og udgifterne til personer på dagpenge eller kontanthjælp følger udviklingen i arbejdsløshed (gennemgået i kapitlet om arbejdsmarkedet) (fig. 84). Antallet af førtidspensionister og pensionister har ikke på samme måde relation til arbejdsmarkedet, men alligevel bor de ikke jævnt fordelt i landet.

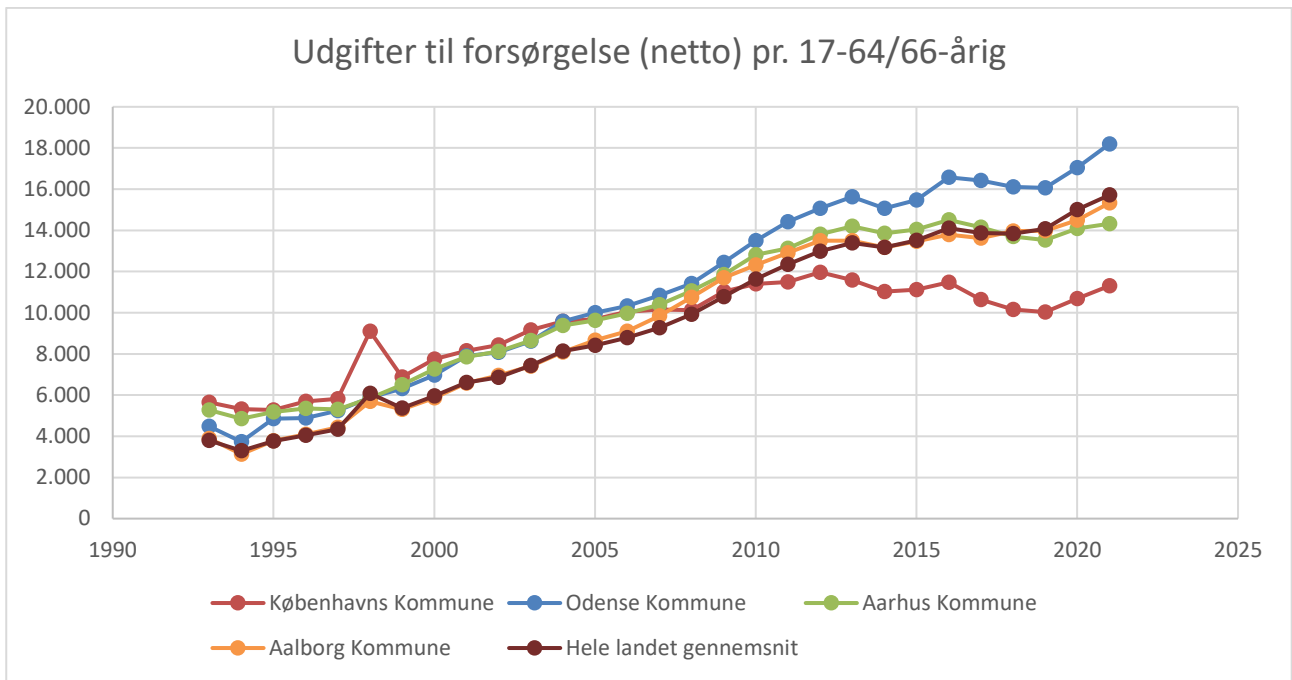
Når man ser på udgifterne til forsørgelse af personer i den arbejdsdygtige alder, så havde København højere udgifter end landsgennemsnittet fra 1993 indtil omkring 2010 og ligger nu tydeligt lavere (fig. 83). Aarhus er fulgt efter, men krydsede først under landsgennemsnittet i 2018. Aalborg har befundet sig nogenlunde på niveau med gennemsnittet, og Odenses udgifter har siden 2004 været de højeste blandt de fire kommuner. Udviklingen har være markant. I 1993 var København den kommune i landet, der havde de største udgifter til forsørgelse pr 17-64/66-årig, og i 2021 lå hovedstaden på blot 12 pladser fra toppen over kommuner med de laveste udgifter. København, der tidligere havde befundet sig i selskab med eksempelvis Lolland eller Ishøj, lignede nu på dette parameter langt mere de nordsjællandske kommuner i toppen af det sociale hierarki. Aarhus har foretaget en lignende rejse, dog i mindre grad. Hvor Aarhus i 1993 lå i bunden blandt de kommuner med højeste udgifter (nummer 4) var Aarhus i 2021 kravlet op blandt den bedst placerede tredjedel (nummer 27). Odenses rejse har været langt kortere og hvor kommunen i 1993 lå 8 pladser fra bunden befandt den sig i 2021 stadig i den tunge halvdel (nummer 63 fra toppen).²⁴

I Odense har andelen af førtidspensionister været den højest fra 1995 til 2020 (kun overgået af København i 1993 og 1994) (fig. 87) ligeledes har andelen af kontanthjælpsmodtagere været i top, dog overgået af København mellem 1993 og 2014 (fig. 85). Når man ser på den samlede gruppe af modtagere folke- og førtidspension har andelen i Odense, Aalborg og Aarhus ligget omkring eller under landsgennemsnittet pga. af de relativt mange unge i byerne (fig. 86). Igen er det København, der har gennemgået den mest markante forandring.

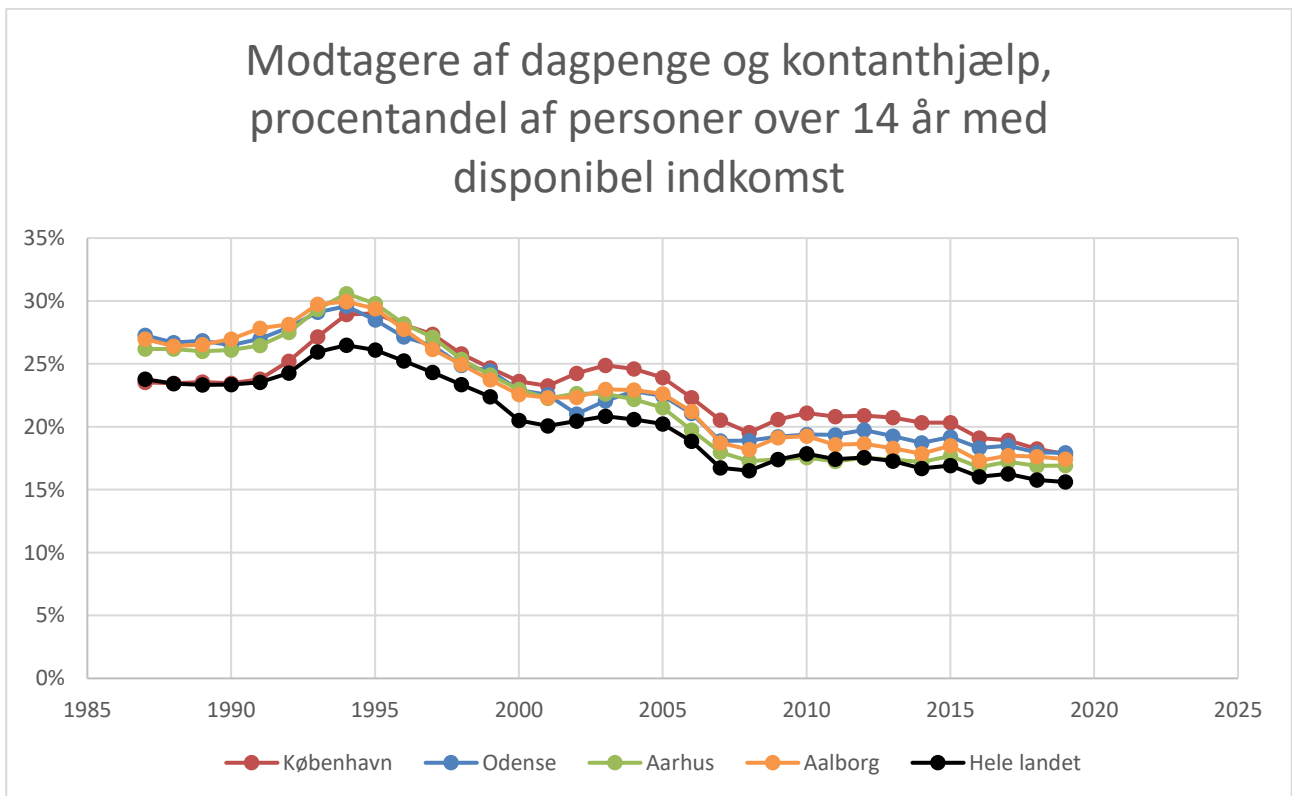
---

²³ Socialministeriet: *Rapport om flyttemønstre for personer på overførselsindkomster*, København marts 2001, s. 16.

²⁴ Indenrigs- og boligministeriet: *Kommunale nøgletal*, Udgifter til forsørgelse (netto) pr. 17-64/66-årig, <http://www.noegletal.dk/noegletal/servlet/nctrlman.aReqManager>

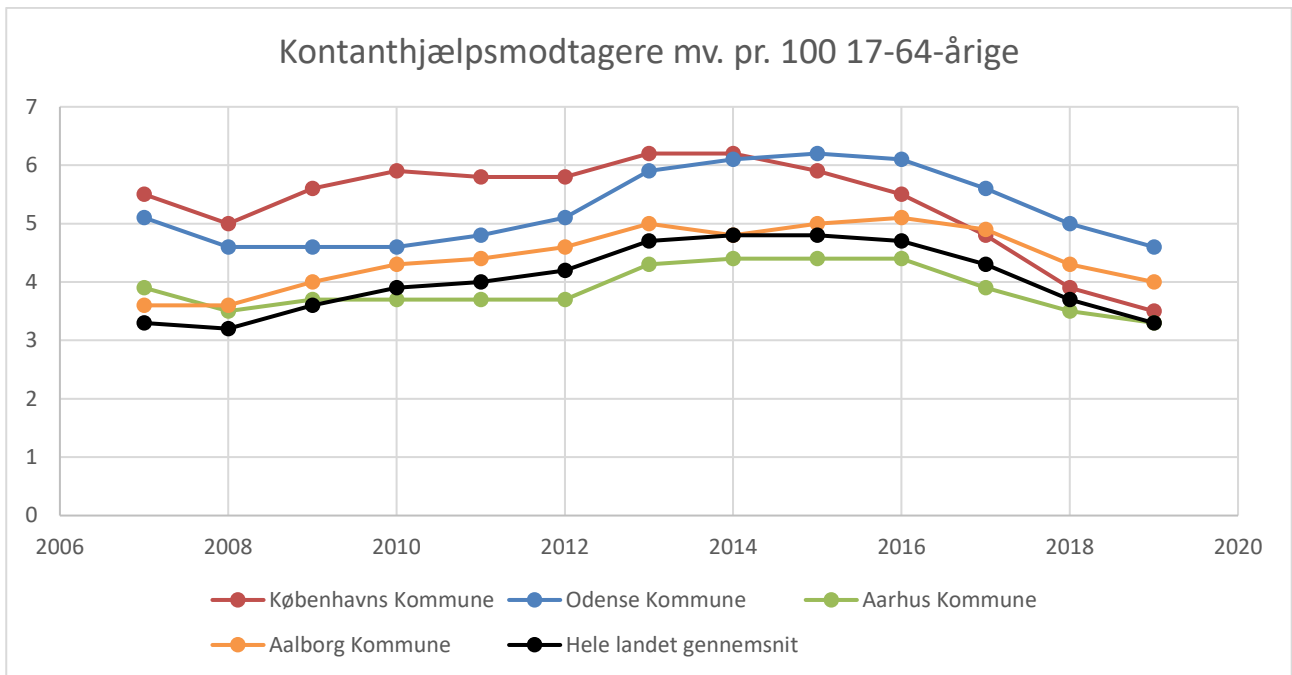

Figur 83 Kilde: Indenrigs- og Boligministeriets Kommunale Nøgletal

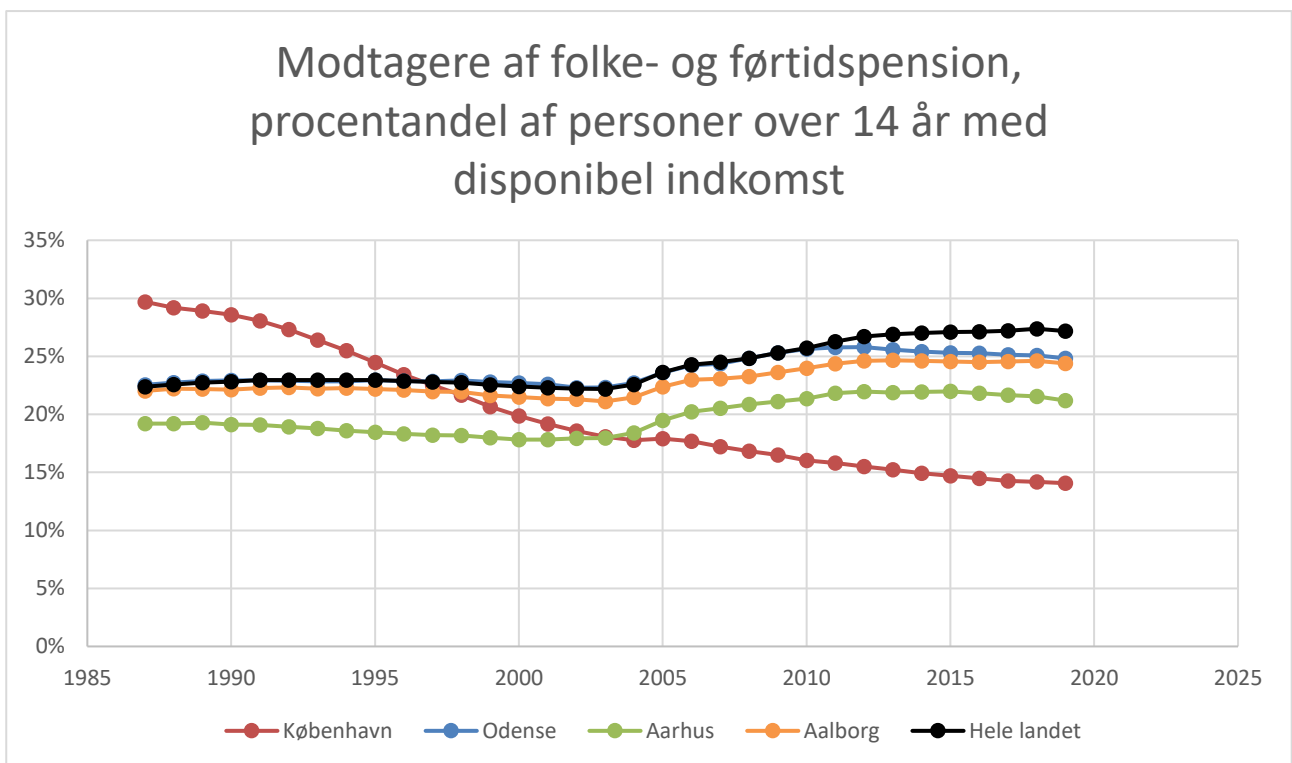

Figur 84 Kilde: Danmarks Statistik, Indkomsttype INDKP101

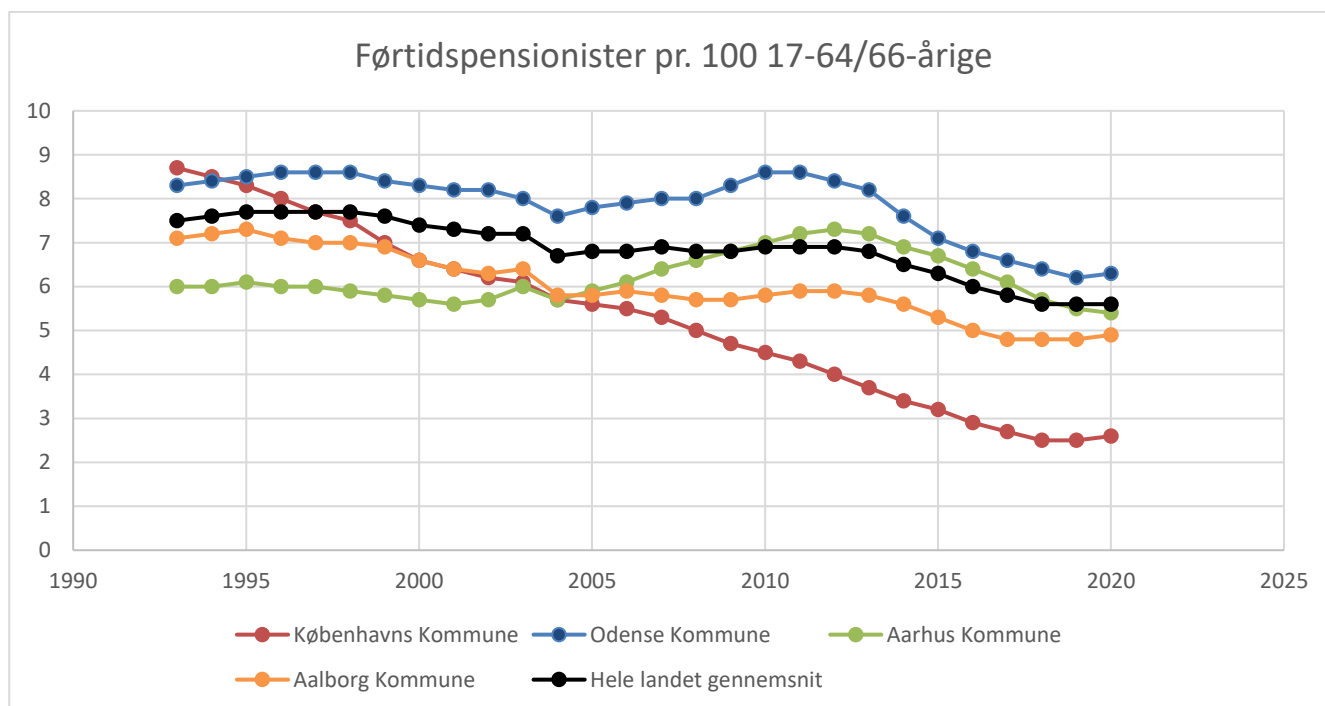

Figur 85 Kilde: Indenrigs- og Boligministeriets Kommunale Nøgletal

Figur 86 Kilde: Danmarks Statistik, Indkomsttype INDKP101

Figur 87 Kilde: Indenrigs- og Boligministeriets Kommunale Nøgletal

Afsluttende overvejelser

Når man ser på Odense i kontekst af de øvrige store danske provinsbyer i det 20. århundrede, så ligner byen på mange måder sine fæller. De store byer har tiltrukket mange nye indbyggere, som indtil 1970'erne i høj grad fandt arbejde i industrierne. I Odense var industriarbejdspladserne især fremherskende, hvilket også betyder at byen klarede sig bedre end særligt Aalborg i 1950'erne og 1960'erne, hvor Odense må siges at have haft en form for industriel guldalder med ekstrem lav arbejdsløshed og høje indtægter. Omvendt slog industriens tilbagegang langt hårdere igennem i Odense end i de øvrige byer. Aarhus med sit handelsliv og store havn udviklede sig hurtigt til en større by og et vigtigere økonomisk centrum end Odense og Aalborg. Det er en udvikling som kan spores tilbage til 1800-tallet, hvor Aarhus overhalede de to andre byer indenom med hensyn til indbyggertal.

Aalborg og Odense har haft større lighedstræk i efterkrigstiden, men havde to temmelig forskellige udgangspunkter. Den nordjyske hovedstad var plaget af høj arbejdsløshed umiddelbart efter krigen, men halede efterhånden ind på Odense for senere at overhale på flere parametre. I det nye årtusinde var det nu Odense, som måtte døje med den højeste arbejdsløshed, og den aalborgensiske middelindkomst oversteg efterhånden også den odenseanske ditto. En større del af det ældre aalborgensiske erhvervsliv synes at have været levedygtigt så som cementindustrien og

aktiviteterne i forbindelse med havnen. I forhold hertil var de meget store ældre virksomheder forsvundet fra Odense, og i forhold til både Aalborg og Aarhus, var der ikke meget tilbage af byens periode som havneby.

Man kan spørge sig selv om hvorfor Odenses industrielle guldalder ikke gav et stærkere fundament for vækst også efter 1970'ernes kriser. Men måske er Odenses op- og siden nedtur nært forbundne. Den ekstremt lave arbejdsløshed i byen fra 1960 til 1973 virkede afskrækkende i forhold til etableringen af nye virksomheder i byen. Direktøren for en af byens store virksomheder Moresco-Elbi Konfektion, Steen Danø, betragtede i 1967 "Odense som et industriområde, der stort set er udbygget, og hvor arbejdskraftmulighederne på længere sigt ikke er særligt gode"²⁵. Selvom virksomheden i 1963 havde flyttet produktionen til Odense og netop var ved at bygge ny fabrik på Billedskærervej, så kiggede direktøren andre steder hen for yderligere udvidelse fx Svendborg. Moresco-Elbi var en af landets største konfektionsvirksomheder og var i 1968 den syvende største industrivirksomhed i Odense. På trods af udvidelserne og optimismen i 1960'erne overlevede virksomheden ikke krisen i 1973 og måtte i april 1974 træde i likvidation på grund af "de dårlige konjunkturer"²⁶. Efter lukningen stod en tredjedel af syerskerne i Odense uden arbejde, og uden gode udsigter eftersom det ikke blot var Moresco-Elbi, som var løbet ind i problemer. Mange virksomheder flyttede produktionen til "udviklingsområder" på det øvrige Fyn eller i Jylland, og andre gik over til at få produceret deres varer i udlandet.²⁷ I de tomme fabrikshaller tog en ny tids handelsliv i øvrigt over, og på Billedskærervej indrettede isenkræmmeren Harald Nyborg sit første amerikanskinspirerede katalogmarked, der snart var at finde over hele landet.²⁸ Selvom der voksede nye virksomheder og arbejdspladser frem er det muligt at overophedningen efterlod et manglende vækstlag af aktiviteter eller en manglende fornyelse. En anden arv fra årene med den dominerende industri er en dårligere uddannet befolkning i Odense end landsgennemsnittet - også i forhold til Aalborg og Aarhus. Det er for så vidt den korte version af historien om de lange linjer.

Et interessant nedslag for fremtidige undersøgelser kunne være at følge udviklingen i de sene 1990'ere og 00'erne, hvor udviklingen i Odense synes at pege i flere retninger. Der var tegn på, at visse dele af økonomien gik bedre. Der blev i 00'erne grundlagt flere nye virksomheder, og

---

²⁵ "Stort byggeri i Odense efter fabrikssamarbejde", *Fyens Stiftstidende* 24. dec. 1967

²⁶ "Moresco-Elbi i likvidation – 265 arbejdspladser i fare," *Fyens Stiftstidende* 30. april 1974

²⁷ "Tøjet syes i Østlande", *Fyens Stiftstidende* 31. maj 1974 og "Sådan følte det miste sit arbejde", *Fyens Stiftstidende* 31. maj 1974.

²⁸ "Fynboerne faldt over amerikansk ide, *Fyens Stiftstidende*, sep. 1975.

det fynske BNP var i stigning. Men Odense blev også i den periode overhalet af Aalborg, både hvad angår indbyggernes indkomst og ledigheden. Så selvom det gik bedre i Odense, så var der måske en del af 00'er-væksten som ikke rigtigt slog igennem.

Litteratur

- Aggernæs, Laura Uldahl: "Efter 50 år med base i Aalborg: Royal Arctic Line rykker ind i Aarhus Havn", Erhvervsplus.dk 13 apr. 2021.
- Arbejderbevægelsens erhvervsråd: *Hvem er den rigeste procent i Danmark?* 2011.
- BiQ (erhvervsopslagsværk): www.BiQ.dk
- Christoffersen, Camilla Stougård: "Aalborg Havn kan miste Grønlands-handel og over 1000 arbejdspladser", TV2Nord.dk 21. juni 2017
- Danmarks 1000 største virksomheder, Teknisk Forlag, 1973 og 1978
- Danmarks 3000 største virksomheder, Teknisk Forlag, 1984
- Danmarks 500 største virksomheder, Teknisk Forlag, 1968
- Danmarks Statistik: *60 år i tal*, 2008.
- Danmarks Statistik: *Arbejdsløsheden* 1952.
- Danmarks Statistik: www.statistikbanken.dk
- Dansk center for byhistorie: Den digitale byport <http://ddb.byhistorie.dk/koebstaeder/>
- Eriksen, Finn: "Da Koch byggede i Tarup", *Fyens Stiftstidende* 7. april 2002.
- Faber, Stine Thidemann: "Unge kvinder forsvinder fra Nordjylland", TV2Nord.dk, 22 feb. 2016. <https://vbn.aau.dk/da/clippings/unge-kvinder-forsvinder-fra-nordjylland>
- Farbøl, Rosanna, Astrid Elkjær Sørensen, Thorsten Borring Olesen: "Oliekriserne og deres betydning for dansk økonomi, 1973-1991", <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/oliekriserne-og-deres-betydning-for-dansk-oekonomi-1973-1991/>
- Arbejdsformidlingen: *Arbejdsmarkedet på Fyn*, 1992.
- Fossat, Sissel Bjerrum: *Den lille pige med iskagen*, Syddansk Universitetsforlag, 2011.
- Gersmann, Paul, Alf Therkildsen og O. Tobiesen Meyer: *Dansk toldhistorie: Fra importregulering til moms: 1945-1986*, Toldhistorisk Selskab 1987.
- Greens: opslagsværk om dansk erhvervsliv*, Greens Erhvervsinformation div. årgange.
- "Fynboerne faldt over amerikansk ide", *Fyens Stiftstidende*, sep. 1975.
- Hanne Rasmussen og Mogens Rüdiger: *Danmarks Historie bind 8. Tiden efter 1945*, Gyldendal, 1990.
- Hansen, Svend Aage: *Økonomisk vækst i Danmark: 1914-1983*, Akademisk Forlag, 1983.
- Indenrigs- og boligministeriet: *Kommunale nøgletal*, www.noegletal.dk

Jakobsen, Rasmus Giese: ”Mangel på unge kvinder breder sig til større byer”, KL
<https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2009-2017/2016/mangel-paa-unge-kvinder-breder-sig-til-stoerre-byer/>

Janisse, K. A., Jensen, P. S., Radu, C. V., & Sharp, P. R.: Regional GDP in Denmark, 1850–2010. In J. R. Rosés, & N. Wolf (Eds.), *The Economic Development of Europe's Regions: A Quantitative History since 1900*, Routledge, 2018 (pp. 85-102).

Larsen Hans Kryger: *Industri, stat og samfund: 1939-1972*, 2008

Madsen, Peter Astrup T.: *Den regionale udvikling af erhvervsstrukturen i Danmark 1901-76*, Aarhus Universitet, 1987.

”Moresco-Elbi i likvidation – 265 arbejdspladser i fare,” *Fyens Stiftstidende* 30. april 1974

Olsen, Lars, Sune Caspersen, Jørgen Goul Andersen, Lars Andersen og Niels Ploug: *Lige børn leger bedst. Et portræt af det danske klassesamfund*, Gyldendal 2021.

Pedersen, Morten: ”Mobilicom Valley Fortællinger om den nordjyske mobilklynges storhed og fald” i Jeppe Nevers, Jens Toftgaard, Kristoffer Jensen: *Nye industrihistorier: Robotbyen Odense og andre industribyer i forandring*, Syddansk Universitetsforlag, 2020.

Rasmussen, Ole Frank: ”Når mor og far blander sig: Forbudte følelser når børnene tager over”, *TV 2 Fyn*, 20. juli 2018 <https://www.tv2fyn.dk/fyn/nar-mor-og-far-blander-sig-forbudte-folelser-nar-bornene-tager-over>

Rendboe, John: Jens P. Koch: *Manden der ville bygge Danmark*, Historia, 2020 og Nørregaard-Frandsen, Johs. & Anders-Wedel Berthelsen: *Tarup-Paarup bogen*, Forlaget Skulkenborg 2002.

Rosenbeck, Bente: *Kvindekøn. Den moderne kvindeligheds historie 1880-1980*, Gyldendal, 1987.

Socialministeriet: *Rapport om flyttemønstre for personer på overførselsindkomster*, København marts 2001.

Stetkær, Karsten: Danmark - privat service (Forretningsservice) i Den Store Danske på lex.dk. Hentet 14. april 2021 fra [https://denstoredanske.lex.dk/Danmark -_privat_service_\(Forretningsservice\)](https://denstoredanske.lex.dk/Danmark_-_privat_service_(Forretningsservice))

”Stort byggeri i Odense efter fabrikssamarbejde”, *Fyens Stiftstidende* 24. dec. 1967

”Sådan følte det miste sit arbejde”, *Fyens Stiftstidende* 31. maj 1974.

”Tøjet syes i Østlande”, *Fyens Stiftstidende* 31. maj 1974.

Tidd, Joe og John R. Bessant: *Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organizational Change*, 7th Edition, Wiley 2020.

Aalborg Industries, *Årsrapport 2010*, www.VIRK.dk

Bilag:

Opgørelserne over de største virksomheder i Odense, Aarhus og Aalborg bygger på oplysninger fra en række udgivelser fra Teknisk Forlag (1968: Danmarks 500 største virksomheder; 1973:

Danmarks 1000 største virksomheder; 1978: Danmarks 1000 største virksomheder; 1984:

Danmarks 3000 største virksomheder) suppleret med erhvervshåndbogen Greens. Oplysningerne fra 2019 om de største selskaber stammer fra erhvervsdatabasen BiQ.

Største virksomheder i 1968

Odense

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
17	Thrige Titan A.S	4150	278888
23	Andelselskabet Odense Eksportslagteri	620	212532
33	A.S Haustrups Fabriker	1854	177156
75	Smith & Co. A.S	671	75000
130	Fionia	400	30874
143	A.S Tasso Odense	265	25903
144	Moresco-Elbi Konfektion A.S	350	25625
148	A.S Dansk Metal- & Armaturindustri	230	24500
190	A.S Specialbeton	245	17000
194	Farstrup Savværk & Stolefabrik A.S	160	16966
200	Maskinfabriken SIO A.S	320	15905
204	A.S Fyns Tidende	242	15483
233	Mejeriet Odense	95	12000
240	Chr. Hansen & Co. A.S	95	11436
249	Arbejdernes Aktiebageri	96	10534
275	Teknico Bygningsfirma	150	8750
286	A.S Boga	98	8000
297	A.S Maskinfabriken Stegsted	121	7543
300	Micro Matic, Bror Kruuse A.S	160	7476
301	R. Bøg Jørgensens Maskinfabrik A.S	110	7300
306	L. Poulsen I.S	100	6500
311	Poul Jensen	45	6200
27*	A.S Roulunds Fabriker	800	i
41*	A.S Tiger Sko	600	i
48*	Fyens Vin Kompagni A.S	550	i
58*	A.S Fionette	450	i
62*	Odense Konserverfabrik	400	i
82*	Fyens Sækkekompagni A.S	350	i

82*	A.S Wittenborgs Automatfabriker	350	i
93*	A.S Albani Bryggerierne	300	i
93*	Marius Pedersen Ferritslev A.S	300	i
93*	Fyens Stifttidende A.S	300	i
**	Odense Staalskibsværft	3875	i

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
26	Gartnernes Salgsforening	544	126878
28	De Forenede Automobilfabriker A.S	510	115853
53	Fred. Rasmussen	68	47807
3*	Det Fynske Trælastkompagni A.S	600	i

Aarhus

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
16	Aarhus Oliefabrik A.S	864	290500
46	Ceres Bryggerierne A.S	500	109743
61	JAKA Jydske Andelsslagteriers Konservesfabr.	367	81700
63	Viggo Østergaard A.S	285	80500
87	Aarhus Motor Compagni A.S	462	60933
100	Jyllands-Posten A.S	528	47252
104	Jyllands Papir-Værk A.S	350	45000
145	Mejeriet Vesterbro	117	25600
149	Nordisk Textiltrykkeri, Viby J. A.S	120	24049
173	O. G. Høyer A.S	200	19000
202	G. A. L. Thorsen's Fabriker A.S	57	15802
205	Jul. A. Jørgensen A.S	135	15100
207	Tømrermester Svend Andresen	148	15000
221	P. Campens Maskinfabrik A.S	170	13380
232	Terma Elektronisk Industri A.S	210	12282
255	Mammems Emballage A.S	124	10000
268	A. M. C. Maskin Compagni A.S	171	9400
283	Aarhus Hørkram Lager	125	8179
284	A.S. Tempress	105	8100
286	W. Hartmann Petersen A.S	150	8000
13*	A.S Thomas Ths. Sabroe & Co.	1150	i
26*	A.S Frichs	850	i
41*	Bruun & Sørensen A.S	600	i
51*	Aarhus Flydedok og Maskinkompagni A.S	530	i
81*	Koh I Noor A.S	360	i
82*	Aarhus Maskinfabrik	350	i

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
4	A.S Korn- og Foderstof Kompagniet	575	1270000
54	Odder Andels-Svineslagteri	86	46064
68	A.S Dalsøgas	500	30000
71	Aarhus Værktøjsmagasin A.S	174	26286
83	AFA Kiosker A.S	135	12500
92	Kamstrup-Metro A.S	i	9429

Aalborg

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
29	Andelssvineslagteriet for Aalborg Amt	440	195519
35	Aalborg Værft A.S	2501	175000
78	Meatcut A.S	155	70000
94	Dansk Andels Cementfabrik A.m.b.A.	400	52167
101	Akafa Fabrikerne A.m.b.A.	130	47009
118	Fr. Rasch's Eftf. A.S	124	36000
136	A.S De Smithske Jernstøberier og Maskinv.	350	29000
**	Aalborg Portland	i	26780
164	Løgstør Andels-Svineslagteri	100	20000
175	A.S Kjærs Mølles Fabriker	173	18854
195	Aalborg Aktie-Bryggerier	123	16748
243	Racell A/S	175	11000
252	Andersen & Cordes A.S	150	10373
332	A.S A. Andersens Staalvarefabrik	50	5596
392	Nordjydsk Cold Stores A.S	47	2711
10*	Dansk Eternit-Fabrik A.S	1220	i

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
18	Peder P. Hedegaard A.S	290	194000
23	Erik Emborg	150	155000
32	Chr. Kjærgaard A.S	169	100000
84	A.S Doverodde Købmandshandel	18	12000

Største virksomheder 1973

Odense

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
32	Thrige-Titan A/S	3475	348000
41	Haustrups Fabriker A/S	2055	287647
46	Andelsselskabet Expo-Fyn	576	270502
63	Fyns Mejeriselskab-Faok A.m.b.A.	445	181500
72	Vingaarden A/S	200	150000
83	Smith & Co. A/S	932	129000
94	Odense Garn A/S	914	115000
100	Albani Bryggerierne A/S	300	110000
152	Dansk Metal- & Armaturl Industri A/S	505	64377
161	Entreprenørfirmaet Carl Nielsen A/S	325	57000
183	Wittenborgs Automatfabriker A/S	509	46726
203	Dansk Møbelplade- & Finerfabrik A/S	i	40500
204	Fyens Konserverfabrik A/S	i	40000
223	Mejeriet Odense	i	36479
232	Tasso Odense A/S	383	35231
252	Haustrup-Ekco Alum.-Emballage A/S	132	31000
**	Moresco-Elbi Konfektion	265	27971
295	Maskinfabriken Sio A/S	226	23273
340	Lactosan A/S	60	18500
351	R. Bøgg Jørgensens Maskinfabrik A/S	170	17385
364	Micro Matic A/S	224	16105
370	Aktiebageriet	90	15791
398	Modessa A/S	168	12631
418	A. Jakobsen-Fraugde A/S	75	11000
426	C. Førgård Plasticposefabrik A/S	120	10775
471	Sanovo Levnedsmidler A/S	20	8500
478	Dae Pumper A/S	50	8000
2*	Odense Stålskibsværft A/S	6000	i
19*	Roulands Fabriker A/S	1002	i
43*	N. Tørring A/S	240	i
59*	Erik Stokkebye A/S	100	i

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
49	GASA - Odense	450	187400
59	Kolgro - Odense	130	145166
92	Fehr & Co. A/S	271	69414

104	L. Dæhnfeldt A/S	i	51980
152	Skjødt & Boisen Kommutatorfabrik A/S	11	25000
195	Kef-Motor A/S	9	12000

Aarhus

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
27	Aarhus Oliefabrik A/S	884	393984
38	Jaka A.m.b.A.	950	308144
73	Vigo Charcuteri A/S	430	149312
98	Ceres Bryggerierne A/S	500	112884
113	Aarhus Motor Compagni A/S	441	91102
118	Morgenavisen Jyllands-Posten A/S	700	87409
130	Jyllands Papir-Værk A/S	300	78000
134	Cadovius-Selskaberne	590	75000
150	Aarhus Stiftstidende	i	66900
168	Århus Flydedok A/S	519	53000
174	Homa C. T. Holm & Søn A/S	275	50000
185	Svend Andresen A/S	315	45740
235	Tage Vanggaard	545	34200
257	O. G. Høyer A/S	220	30000
264	Terma Elektronisk Industri A/S	326	28840
289	Ejner Mikkelsen A/S	92	24438
296	Aage Eriksen A/S	135	23000
313	Kosan Crisplant A/S	163	21277
**	Grindstedværket	1105	18843
363	P. Campens Maskinfabrik A/S	146	16253
373	Rammefabr. Jyden B. P. Ranghøj & Sønner	210	15500
382	A.M.C. Maskin Compagni A/S	156	14803
388	Jul. A. Jørgensen A/S	75	13900
390	Kamstrup-Metro A/S	146	13800
403	Dansk Tætningsliste Fabrik	35	12000
431	G.A.L. Thorsens Fabriker A/S	65	10500
434	Aarhus Papirforretning A/S	70	10200
436	Aarhus Hørkram	95	10000
451	Jydsk Varmekedelfabrik A/S	98	9912
454	Camp.-Tex	47	9751
455	W. Hartmann Petersen A/S	135	9600
467	Wefri A/S	85	8762
476	Berri Sport A/S	90	8315

488	Bjørnkjær & Co. A/S	90	7600
15*	Bruun & Sørensen A/S	1100	i
27*	Frichs A/S	600	i
40*	Jernstøberiet Dania A/S	270	i
54*	M. H. Jæger A/S	125	i
15*	Bruun & Sørensen A/S	1100	i
27*	Frichs A/S	600	i
40*	Jernstøberiet Dania A/S	270	i
54*	M. H. Jæger A/S	125	i

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
5	Korn- og Foderstof Kompagniet A/S	620	1550000
	Korn og Gødningsf. Af 1. okt. 1970		
20	A/S	560	522700
22	Det Danske Trælastkompagni A/S	700	460000
23	Dansk Supermarked A/S	2042	434000
32	F. Salling A/S	1580	310000
39	Dansk Interpares A/S	15	243700
87	Dansk Andels Kulforretning A.m.b.A.	180	74093
113	Hans Schourup A/S	145	48770
139	Carl Christensen A/S	130	30000
139	Folmann Biler K/S	97	30000

Aalborg

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
43	Andelssvineslagteriet Nørresundby	i	278137
47	Aalborg Værft A/S	2688	270343
53	Dansk Eternit-Fabrik A/S	1286	222045
91	Meatcut A/S	180	121093
	Dansk Andels Cementfabrik		
114	A.m.b.A.	437	90515
131	Akafa A.m.b.A.	140	77737
**	Aalborg Portland	2000	41462
237	Brdr. Bendtzen A/S	100	33227
254	Desmi A/S De Smithske	291	30847
296	Kjærs Møllers Fabriker A/S	175	23000
355	Racell A/S	198	17000
374	Maskinfabriken Norden	200	15000
384	De Forenede Textilfabrikker A/S	141	14326
386	Bryggeriet Urban Ålborg	112	14070
436	Skalborg Maskinfabrik A/S	95	10000

436	J. Mørch & Sønner A/S	120	10000
491	P. Pedersen Klarup A/S	80	7000
497	Nordjyske Andelsslagt. Fabr. N.A.F.A.	21	6854

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
45	Erik Emborg	225	225000
46	Peder P. Hedegård A/S	160	215027
61	Chr. Kjærgaard A/S	142	141399
107	Nørresundby Tømmerhandel A/S	105	50000
138	Budolfi Marked A.m.b.A.	95	30900

Største virksomheder 1978

Odense

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
40	Plm Hastrup Gruppen	2116	614475
52	A/S Hastrup Fabriker	i	532990
55	Thrige-Titan A/S	2279	500320
64	mejeriselskabet Fynsk mælk Amba	556	437663
66	Andelsslagteriet Expo-Fyn	475	434902
75	Thrige-Titan A/S moderselskab	i	398351
109	Havnemøllerne	236	267389
115	Vingaarden A/S	195	251640
131	A/S Roulunds Fabrikker	964	207642
134	Danish Fancy Food Group A/S	445	203436
154	Jens P. Koch & co A/S	500	182373
170	Blumøller	273	160899
171	De danske Kamgarnsspinderier A/S	621	160356
196	A/S Albani Bryggerierne	322	144052
215	Smith & co A/S	418	126499
216	A/S Wittenborg	669	126060
226	Fyens Stifttidende A/S	888	117602
254	A/S H.J Hansen Odense	40	99086
258	Odense Konserverfabrik A/S	218	97089
355	Hastrup-Ecko Aluminium Emballage	121	59731
357	Aldek	165	59011
378	Tasso Odense A/S	i	54665
378	H. Rasmussen & co	i	54665
407	Lactosan A/S	72	49513
474	Plovfabrikken Fruagde	120	38953

510	R. Bøg Jørgensens Maskinfabrik	210	34700
522	Entreprenørfirmaet Carl Nielsen A/S	176	33620
527	Jme Odense Produktion	130	33220
546	H. Møller Jørgensen	104	30601
559	Sio Export Trading Co. A/S	91	29442
617	Fyns Vejmateriale Aktieselskab	50	25077
622	Axel Meyer & Co. AMCO	100	24358
625	Micro Matic A/S	163	23989
632	Arbejdernes Aktiebageri	89	22976
667	Andelsbogtrykkeriet i Odense A/S	115	21041
675	Sanovo Levnedsmidler	42	20314
665	DAE Pumper A/S	56	18084
715	Fynbo-Brød A/S Bagermester Brødfabrik Odense	65	17721
*	Odense Staalskibsværft A/S	4850	i
*	Dansk Møbelplade & Finerfabrik	253	i
*	Jørgensen og Søn Entreprenører	455	i
*	Odense Litorgrafiske Anstalt A/S Hagen	99	i
*	Damixa	405	i
*	Møller & Co.	81	i

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
54	GASA	258	394767
64	Elias B. Muus	302	344866
99	Det Fyenske Trælastkompagni A/S	290	203124
120	Odense Garn	622	160356
137	Fehr & Co.	291	143077
180	Dæhnfeldt A/S	247	108609
209	Odense Tømmergaard	132	91085
215	Semco Odense	437	87309
274	Bohnstedt-Petersen Odense Aps	94	62375
296	V. Holm Jensen	69	54907
335	Finn Andresen-Odense	62	46353
369	I.M. Nielsen & Co.	59	40715
417	Rasmus Holbeck & Søn	48	35293
446	Harald Nyborg	49	31955
469	V. Faltum & sønner	83	28473
501	Bulsø A/S	51	25935

Aarhus

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
15	Mejeriselskabet Danmark AMBA	1254	1415939
34	Aarhus Oliefabrik	826	805000
69	Bruun & Sørensen A/S	1150	425000
89	Jyske Bryggerier A/S	800	327955
92	Grindstedværket A/S	1168	321824
	Forenede Nordjyske Kreaturslagterier		
111	Amba	140	262000
163	Morgen Jyllands-Posten	756	169486
186	Jyllands Papirværk	256	149331
194	Dannebrog Værft	537	144541
208	Aarhus Stifttidende	550	133715
211	JME Byg A/S	551	130675
295	A/S Frisch Århus	393	83021
302	Kosan Crisplant A/S	251	81528
310	Dannebrog Elektronik	527	79299
341	Aarhus Mørte-Compagni A/S	i	67398
390	Homa CT Holm & søn	21	53230
396	Marius Hansen & søn	226	52134
447	De Jydske Kalkværk København Koncern	110	41731
466	Ejner Mikkelsen A/S	130	39796
544	Hustømrernes Aktieselskab	139	30756
550	Ove Schrøder A/S	115	30000
574	AMC Maskin Compagni A/S	169	28618
613	H. H. Robertson Nordisk	62	25454
635	Gøteborgs Kex (Danmark)	85	22791
646	Aarhus Betonfabrik	64	22371
673	Fællesbageriet A/S	85	20694
688	Eds-Beton K/S	85	19500
717	P. Campens Maskinfabrik A/S	110	17694

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
5	Korn og Foderstof Kompagniet A/S	1568	2928000
9	Andelssmør	114	1876348
10	Dansk Supermarked	2200	1874561
	Korn - og Gødningsforretningen af 1 okt		
11	1970	896	1820169
60	F. Salling	901	357538
63	Aktieselskabet Tamaco	48	345621
114	P. Clausen Aarhus	i	170000
133	B.P Gas	i	148414
158	Lemvig-Müller & Munch/Århus	56	121376

161	Danisk Turnkey Dairies A/S	93	118000
162	Anton C. Nielsen	23	117908
166	Aarhus Motor Compagni	337	116440
212	Topsted Aps	160	89116
302	Rønnow Akts. Carl	9	53152
331	Brødrene Kier	47	46946
341	P. Ejlersgaard	33	45641
359	S. Møller Christensen	116	41798
400	Aarhus Tømmerhandel	47	37729
412	Selas Kolonial	12	36139
415	N. Purup Århus A/S	132	35638
423	Niels Andersen Automobilhuset	66	34953
493	Dansk Pressalit	88	26566
576	L. Ottesten Århus A/S	37	21144
588	Folke Grunde	5	20741
593	John Peschard	i	20510

Aalborg

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
27	Aalborg Portland-Cement-fabrik	3170	925595
41	Aalborg værft A/S	2625	612814
42	A/S Aalborg Portland-Cement-Fabrik	1888	603481
82	Dansk Eternitfabrik A/S	1127	348307
188	Rasmussen & Stisager-Gruppen	400	147580
209	Rasmussen & Stisager A/S	170	131016
231	Aalborg Stifttidende	446	112363
235	Aug. Jørgensen & Troelsen A/S	338	110355
250	Fr. Rasch Eft. A/S	172	100721
275	Meatcut	151	89521
277	Chloride Scandinavia A/S	284	89212
282	Bach Berg & Kjeld Egmosø A/S	167	86843
316	Færdigbeton Aalborg	69	77536
327	De Smithske	210	70693
334	Uni- Fehr A/S	35	69159
380	Fibertex	125	54558
401	Novejfa Aalborg	128	50528
469	Jondahl-Huse A/S	111	39599
471	Kjærs Mølles Fabriker	121	39383
488	Mejeriet Stjernen A/S	29	37168
521	Svend Overgaard Aalborg A/S	76	33624
564	Montagebeton	110	29124
583	Nordjyske Bagermestres Brødfabrik	108	27903

588	J. Petersens Beslagfabrik Nibe	278	27460
614	De Forenede Textilfabrikker	123	25374
703	Scaniro v/W V Fintel & H. Colding-Kristensen	80	18290
718	Skalborg Maskinfabrik A/S	75	17632
*	Hygæa	148	i
*	Jyden Konfektion	111	i
*	Thomsen Entreprenør Firma	72	i
*	Aktieselskab N.P. Ryø	182	i

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
33	Peder P. Hedegaard	289	660443
41	The Emborg Group	250	557439
72	Chr. Kjærgaard Aktieselskab	125	287765
100	Sanistål	242	197643
101	Aalborg Foderstof-Import	18	195049
143	Metax Olie	54	133266
216	Marina Danish Seafoods A/S	15	87000
245	Hedegaard og Christensen Eft. A/S	45	76205
255	NST A/S	100	72121
306	Bdr. Bendtzen	88	51443
313	Fr Brorsen Aalborg Kaffe & Thehandel	18	50000
316	Nowaco	11	49633
336	Autocentralen Ålborg	89	46291
361	Aalborg Træ og Finerhandel	45	41731
450	Carl Dreisler	55	31205
481	V. Sørensen Aalborg	24	27660
502	Bak og Uhrenfeldt	10	25785
513	Aalborg Kul og Olie Import	20	24800
529	Texamn A/S	31	23719
546	Ellermann A/S	27	22647

Største virksomheder 1984

Odense

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
13	Odense Staalskibsværft A/S	3396	2120520
15	Andelsselskabet Expo-Fyn	1358	1570385
37	A/S Haustrups Fabriker	1674	1010196
66	Havnemøllerne Fredericia Odense København A/S	329	585547
74	Danish Fancy Food Group A/S	615	535579

117	A/S Roulunds Fabrikker	801	368375
124	Asea A/S	711	353500
126	Blumøller A/S	276	342726
142	Semco Odense A/S	684	306928
144	A/S Wittenborg	700	298160
155	Nordisk Tekstil-Væveri & Trykkeri A/S	423	282868
164	A/S H. J. Hansen Odense	10	265250
167	Thrige-Titan A/S	1672	259161
205	A/S Albani Bryggerierne	324	204168
208	Fyens Stifttidende A/S	438	201566
209	Hans Jørgensen & Søn Entreprenører A/S	464	201306
225	Smith & Co. A/S	365	185633
249	O. G. Kverneland-Fraugde A/S	166	157418
261	Vingaarden A/S	155	149846
263	A/S Haustrup-Ekco Aluminium-Emballage	175	148814
304	Damixa A/S	227	125433
308	Odense Konesrvesfabrik A/S	157	124217
322	Fyns Vejmaterialefabrik A/S	52	115692
360	A/S Tasso Odense	202	104441
388	Lactosan A/S	79	93166
402	Hjertegarn A/S	96	88028
481	Børge Kildemoes Cykelfabrik A/S	91	68443

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
35	Gasa Odense A.M.B.A.	316	801248
89	Kastelkorn A/S	3	378710
113	Korn og Foderstofforretningen Emmelev A/S	60	302370
152	Sanovo Engineering A/S	37	221167
178	L. Dæhnfeldt A/S	260	188704
183	Fehr & Co. Aps.	151	186213
215	Odense Tømmersgaard A/S	101	146886
240	E. Bøg Madsen A/S	70	126815
252	Kansas Erhvervsbeklædning Odense A/S	204	119331
284	A/S Harald Nyborg	i	106762
295	Shell Center Odense A/S	20	101500
296	A/S Rasmus Holbeck & Søn Holding	42	101471
373	Stevnhoved & Søgaard A/S	52	80442
419	Bohnstedt-Petersen Odense A/S	82	67655
448	V. Holm Jensen A/S	101	61126
460	I. M. Nielsen & Co. Vestre Trælasthandel A/S	49	58876

Aarhus

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning i 1000 kr.
1	Mejeriselskabet Danmark A.M.B.A.	2323	5853380
4	Dansk Ost A.M.B.A. Af 17.6.1976	977	3167032
31	Jaka Jydske Andelssl. Kons. Fabr. A.M.B.A.	812	1122577
42	A/S Thomas Ths. Sabroe & Co.	1775	842293
54	Jyske Bryggerier A/S	845	720003
67	Grindsted Products A/S	1253	585138
94	Dannebrog Værft A/S	713	429626
116	Morgenavisen Jyllands-Posten	704	372106
118	Jysk Murer- & Entreprenørforretning Århus A/S	811	366123
145	A/S Cerekem Danish Food Technologists Ltd.	60	297237
177	Jyllands Papirværk A/S	225	242400
201	J. M. E. Byg A/S	383	208036
219	Kosan Crisplant A/S	343	190873
229	Aarhus Stiftetidende A/S	460	179115
266	O. G. Høyer A/S	210	147142
290	Højbjerg Maskinfabrik A/S	225	133081
338	Nordtend A/S	144	110417
339	Per Aarsleff A/S	220	110387
349	Purups Grafiske Hus A/S	160	106370
386	Knut Grundtvig A/S	111	93373
395	Terma Elektronik A/S	261	90515
415	Magdalene Brød Af 1974	162	83826
435	Kosan Cylindric A/S	237	79553
476	Aarhus Mørtel-Compagni A/S	97	69531

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
3	A/S Korn- og Gødningsforretningen Af 1. Okt. 1970	962	4238000
6	A/S Korn- og Foderstof Kompagniet	508	3416389
8	Andelssmør A.M.B.A.	90	2811406
10	Føtex Supermarked A/S	1578	1983344
11	Olieselskabet Danmark A.M.B.A.	233	1937990
20	Kløver Mælk A.M.B.A.	136	1201466
24	Dansk Intersparses A/S	37	1129232
45	Danish Turnkey Dairies A/S	287	675205
53	Danske Trælast Kompagni Import og Engros	94	567067
62	F Salling A/S	684	495892
67	Aktieselskabet Af 1/11 1971	90	468719
74	B P Gas A/S	318	417886
151	Andelsselskabet Hude-Centralen	50	221693

156	Lemvig-Myller & Munck/Århus A/S	53	216511
164	Shell Center Østjylland A/S	61	205639
190	Landbrugets Edb Center I/S	514	181302
194	Jysk Sengetøjslager A/S	124	169502
205	Fynsk Food Products A.M.B.A.	24	155812
205	Danos International A.M.B.A.	24	155812
235	Aktieselskabet Carl Rønnow	11	131394
245	Vilh. Nellesmann A/S	163	122934
301	Christensen & Nielsen A/S Aarhus	27	100017
302	C. Hofman & Co. A/S	38	99687
306	Topsted Aps.	131	98280
336	Skandinavisk Motor Co. Aarhus A/S	74	88307
340	Aktieselskabet J. Hansen	18	86550
382	S. Møller Christensen A/S	96	77243
389	P. Ejlersgaard A/S	36	75289
396	Aarhus Tømmerhandel Niels Barnow & Co. A/S	61	73821
414	Th. Jensen Autogummi A/S	72	68655
416	Aarhus Tarm Compagni A/S	175	68241
418	Niels Andersen Automobilhuset A/S	49	67901
500	Brødrene Kier A.S	31	51746

Aalborg

Rang	Industrivirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
17	Aalborg Værft A/S	3387	1513980
38	A/S Aalborg Portland-Cement-Fabrik	1398	932940
43	Slagteriselskabet Sundby	631	831799
79	Nordjysk Mejeriselskab A.M.B.A.	162	493229
80	Forenede Nordjyske Kreaturslagterier Amba	150	491727
113	Dansk Eternit-Fabrik A/S	647	377061
170	Meatcut A/S	247	255687
234	Aalborg Stifttidende A/S	403	177388
274	Fr. Rasch's Eftf. A/S	143	143315
275	Færdigbeton Aalborg A/S	132	142963
288	Chloride Scandinavia A/S	230	134167
326	Fibertex Aps	165	114488
367	Hygæa Holding A/S Aalborg	1	100604
391	Rasmussen & Stigsager A/S	110	92002
444	A/S Nordjysk Spændbeton	157	76934
445	Jørgen Bladt A/S	174	76212
459	Aug. Jørgensen & Troelsen A/S	139	73255
463	Dansk Andels Cementfabrik	85	72123

469	A/S De Smithske	160	71043
-----	-----------------	-----	-------

Rang	Handelsvirksomheder	Antal ansatte	Omsætning 1000 kr.
27	Peder P. Hedegård A/S	327	967935
46	Emborg Foods Aalborg A/S	158	669320
71	Chr. Kjærsgaard Aktieselskab	105	447855
73	Metax Olie A/S	68	428691
119	Sanistål A/S	220	290720
137	A/S Aalborg Foderstof-Import	13	243757
213	Hedegård og Christensen Eftf. A/S	41	148970
260	Ejler Rasmussen & Co. A/S	34	116145
261	Nowaco A/S	15	115492
288	Brdr. Dreisler A/S	59	104169
297	Christiansen & Nielsen-Trælasthandel A/S	59	101311
374	A/S Uni-Fer	1	80382
394	Cimbrer Bil Af 1981 A/S	90	74034
411	Vagn Larsen A/S Herrebeklædning	140	69007
426	S. D. Kjærsgård A/S	48	65706
445	Martin Bonderup Aps.	21	62008
474	Bak og Uhrenfeldt Handelsselskab A/S	76	57300
480	Sigurd Myller Vinhandel A/S	26	55372

De 15 største selskaber 2019

Odense

Selskab	Branche	Omsætning	Grundlagt	Hovedsæde i Odense siden	Grundlagt hvor
ORIFARM SUPPLY A/S	Engroshandel med medicinalvarer og sygeplejeartikler	6301721100	1993	1993	Grundlagt i Odense
HERMLE NORDIC FILIAL AF MASCHINENFABRIK BERTHOLD HERMLE AGTYSKLAND	Engroshandel med værktøjsmaskiner	3115205380	1938	2009	Moderselskabet er fra Tyskland
3C GROUPS A/S (L'easy)	Udlejning af hårde hvidevarer	2969635070	1985	1985	Grundlagt i Odense som VaskRent
TV2/DANMARK A/S	Tv-virksomhed	2773199870	1986	1986	Grundlagt i Odense
FTZ AUTODELE & VÆRKTØJ A/S	Engroshandel med reservedele	2285123070	1962	1962	Grundlagt som Fyns Auto Udstyr i Odense

	og tilbehør til motorkøretøjer				
KOMPAN Holding A/S	Fremstilling af udstyr til legepladser	2179000060	1970	2011	Grundlagt i Ringe og flyttede i 2011 hovedsædet til Odense
GF FORSIKRING A/S	Forsikring	2158002940	1967	1967	Grundlagt i Odense
HARALD NYBORG A/S	Byggemarked	1809240060	1904	1904	Grundlagt i Odense
P. CHRISTENSEN A/S	Detailhandel med personbiler, varebiler og minibusser	1641881980	1924	1991	Grundlagt i Kolding og fik afdeling i Odense i 1991
UNIVERSAL ROBOTS A/S	Fremstilling af robotarme	1623507970	2005	2005	Grundlagt i Odense
MICRO MATIC A/S	Fremstilling af haner og ventiler	1613213060	1953	1953	Grundlagt i Odense
H.J. HANSEN GENVINDINGSINDUSTR I A/S	Engroshandel med affaldsprodukter	1565236990	1829	1829	Grundlagt i Odense
ALUMECO A/S	Engroshandel med metaller og metalmalme	1385389060	1983	1983	Grundlagt i Odense
Bambora Denmark, filial af Bambora AB, Sverige	Hjælpetjenester i forbindelse med finansiel formidling, kortbetaling	1297524220	2006	2006	Selskabet er fra Sverige. Blev grundlagt i Odense som dk online i 2006. Blev en del af svenske Bambora i 2015 sammen med flere andre IT-virksomheder.
GASA GROUP DENMARK A/S	Engroshandel med blomster og planter	1210820990	1929	1929	Grundlagt i Odense

Aarhus

Selskab	Branche	Omsætning	Grundlagt	Hovedsæde i Aarhus siden	Grundlagt hvor
VESTAS WIND SYSTEMS A/S	Fremstilling af vindmøller	91102500000	1945	2008	Grundlagt i Ringkøbing i 1945. Hovedsæde i Aarhus siden 2008
ARLA FOODS AMBA	Fremstilling af mejeriprodukter	78652482000	1970	1974	Grundlagt i Aarhus, rødder i Mejeriselskabet Danmark/ MD Foods etableret i 1970. Flyttede fra Vejle til Aarhus i 1974. Blev til Arla i år 2000.
Ocean Network Express Europe Ltd. Denmark Filial	Containertransport - og rederiselskab	76860072000	2017	2017	Grundlagt i Japan. Joint venture mellem eksisterende firmaer.
DANSKE COMMODITIES A/S	Handel med elektricitet	75134968000	2004	2004	Grundlagt i Aarhus
ENERGI DANMARK A/S	Handel med elektricitet,	44376162000	1993	1993	Grundlagt i Aarhus
Salling Group A/S	detailhandel	42447000000	1956	1956	Grundlagt i Aarhus

BIOMAR GROUP A/S	Fremstilling af foder til fisk	11180095500	1962	2008	Grundlagt i Brande
Pfleiderer Nordic filial af Pfleiderer Holzwerkstoffe GmbH, Tyskland	Engroshandel med træ, trælast og byggematerialer	7926033400	1894	2016	Filial af tysk selskab
In Commodities A/S	Handel med elektricitet	7495918600	2017	2017	Grundlagt i Aarhus
OK A.M.B.A.	Engroshandel med fast, flydende og luftformigt brændstof	7299990000	1978	1978	Grundlagt i Aarhus - fusion af Dansk Andels Kulforretning, Fyns Kulindkøbsforening, Sydjysk Andels Olie, Aabenraa Tanklager, Aalborg Kul- og Olieimport, Kommunernes Kulkontor og OK Olie A/S.
Stark Danmark A/S	Byggemarked	7024999900	1896	1896	Grundlagt i Aarhus under navnet Århus Trælasthandel A/S.
Per Aarsleff A/S	Entreprenør	6236913200	1947	1998	Grundlagt i Fasterholt
XL-BYG A.M.B.A	Byggemarked	5388441100	2002	2002	Grundlagt i Aarhus
JYSK A/S	Detailhandel med sengetøj	4446155800	1979	1979	Grundlagt i Aarhus
ANDELSSMØR A.M.B.A.	Engroshandel med mejeriprodukter	3380311040	1955	1955	Grundlagt i Aarhus

Aalborg

Selskab	Branche	Omsætning	Grundlagt	Hovedsæde i Aalborg siden	Grundlagt i
Centrica Energy Trading A/S	Handel med elektricitet	77826081000	1997	1997	Grundlagt i Aalborg
DANFOTECH MIDDLEBY DENMARK, FILIAL AF DANFOTECH INC., USA	Fremstilling af maskiner til føde-, drikke- og tobaksvareindustrien	17751875600	1989	1989	Danfotech blev grundlagt i Aalborg i 1989. I 2011 blev selskabet en del af Middelby, grundlagt i USA i 1888.
EURO CATER HOLDING A/S	Engroshandel med fødevarer	8200699900	1958	1958	Grundlagt i Aalborg
UNIOIL SUPPLY A/S	Køb, salg og formidling af brændstof til skibe	5838934000	2014	2014	Grundlagt i Aalborg på resterne af O.W Bunker
WRIST SHIP SUPPLY A/S	Engroshandel med skibsproviant	4657975800	1953	1953	Grundlagt i Aalborg som Ove Wrist & co
SPAR NORD BANK A/S	Bank	3476999940	1824	1824	Grundlagt i Aalborg som Aalborg Byes og Omegns Sparekasse
ROYAL GREENLAND SEAFOOD A/S	Forarbejdning og konservering af fisk, krebsdyr og bløddyr	3164464900	1776	1987	Hovedsæde i Nuuk. Rødde i Den Kongelige Grønlandske Handel. København var KGHS hovedhavn indtil 1972-74, hvorefter det blev Aalborg.

					ROYAL GREENLAND SEAFOOD blev oprettet i Aalborg i 1987.
SANISTÅL A/S	Grossist med salg af stål, maskiner og værktøj	3157100030	1926	1926	Grundlagt i Aalborg
NOWACO A/S	Engroshandel med kød og kødprodukter,	3025829890	1972	1972	Grundlagt i Aalborg
POLAR SEAFOOD DENMARK A/S	Forarbejdning og konservering af fisk, krebsdyr og bløddyr	2282092030	1987	1987	Grundlagt i Grønland med dansk hovedkvarter i Aalborg
FIBERTEX PERSONAL CARE A/S	Fremstilling af ikke vævede fibertekstiler	2182787070	1968	1968	Grundlagt i Aalborg som Fibertex. Personal care blev fraspaltet i 2011. Siden 2002 ejet af Schouw & Co fra Aarhus
BLADT HOLDING A/S	Fremstilling af stålkonstruktioner	2167940100	1965	1965	Grundlagt i Aalborg
Aalborg Portland A/S	Fremstilling af cement	1933579390	1889	1889	Grundlagt i Aalborg
ALFA LAVAL AALBORG A/S	Fremstilling af dampkedler	1820852990	1883	1984	Grundlagt i Sverige i 1883
A. ENNGAARD A/S	Entreprenør	1712523010	1943	1943	Grundlagt i Aalborg

* Virksomheden har ikke opgivet omsætning. I de tilfælde, hvor der er opgivet rang, er det placeringen blandt virksomheder, som ikke har opgivet omsætning efter bruttoavance.

** Min tilføjelse af virksomhed, som ikke blev fremgår af de opgjorte lister. Oplysningerne stammer i disse tilfælde fra Greens.